

**”EI TÄSSÄ MITÄÄN SUURIA TEOREETTISIA PÄÄTÖKSIÄ TAI
VIISIVUOTISSUUNNITELMIA TARVITA”**

- Lehtityön ongelmat ja journalistisessa työssä tapahtuneet muutokset järjestölehden kehityshankkeen valossa

Ann-Mari Huhtanen
Journalistiikan pro gradu -tutkielma
Kevät 2012
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Ann-Mari Huhtanen	
Työn nimi – Title ”Ei tässä mitään suuria teoreettisia päätöksiä tarvita” – Lehtityön ongelmat ja työssä tapahtuneet muutokset järjestölehden kehityshankkeen valossa	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kevät 2012	Sivumäärä – Number of pages 127
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Pro gradu -työssäni tutkin lehden työprosesseja ja lehtikonseptissa ilmeneviä ongelmia ja analysoin, millaisiin journalistisessa työssä ja journalismissa tapahtuneisiin muutoksiin ne kytkeytyvät. Tutkimuskohteenani on erään järjestölehden kehittämishanke ja lehtikonseptiuudistus. Aineisto on peräisin Taideteollisen korkeakoulun tutkimus- ja kehittämishankkeesta, joka järjestettiin järjestölehdessä vuosina 2008–2009. Lehden levikki oli ollut jo usean vuoden ajan laskussa, joten lehtikonsepti päätettiin uudistaa. Lukijakunnan ikääntyminen aiheutti huolta lehden tulevaisuudesta, joten sisältöä haluttiin kehittää nuorempia lukijoita houkuttelevampaan suuntaan. Samalla kehitettiin lehden työprosesseja.</p> <p>Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii kehittävä työntutkimus. Hankkeen aikana käytyjen keskustelujen pohjalta analysoin, millaisia häiriöitä ja ristiriitoja työhön liittyi sekä mistä häiriöt johtuvat ja miten ne vaikuttavat lehteen ja journalistiseen työhön. Lopuksi analysoin, millaisia työssä tapahtuneita muutoksia ne tuovat esiin. Aineiston perusteella lehti vaikutti olevan monelta osin kriisissä, sillä häiriöitä löytyi yhteensä 60 kappaletta. Tutkimuksessa nousi esiin useita häiriöteemoja: työnjako ja resurssit, journalistinen sisältö, tuotanto ja aikataulut, suunnittelu ja editointi, työvälineet, taustaorganisaatio ja lukijasuhde.</p> <p>Lehdessä vaikuttaneet ristiriidat osoittivat, että journalistinen työnkuva on muutoksessa. Sisällön suunnittelu ja editointi on lisääntynyt toimituksissa, visuaalisuuden merkitys on kasvanut, lukijalähtöisyys tullut jäädäkseen aikakauslehtien ohella myös sanomalehtiin ja tarinallisuuteen sekä sisällön lisäksi myös muotoon on alettu kiinnittää enemmän huomiota. Muutokset ovat vaikuttaneet paitsi journalistiseen toimenkuvaan, myös työtapoihin sekä journalistisiin ihanteisiin ja normeihin.</p> <p>Järjestölehden tapaus toi esiin sen, että saman toimituksen sisällä eli rinta rinnan keskenään ristiriitaisiakin näkemyksiä siitä, miten ja millaista journalismia tulisi tehdä. Moni asia kertoikin sanomalehtimäisen ja aikakauslehtimäisen työskulttuurin törmäyksestä ja eroista siinä, mitä käsitetään hyväksi journalismiksi. Niin ikään tutkimus osoitti, että jos mediakonseptiin vaikuttavista tekijöistä ei ole keskusteltu, julkaisemisen tavoitteet ovat epäselvät tai kaikki lehdentekoon osallistuvat eivät jaa samoja tavoitteita, on lehtikonseptin kehittäminen karikkoista.</p>	
Asiasanat – Keywords aikakauslehdet, järjestölehdet, lehtikonsepti, työprosessit, journalistiikka, mediatutkimus, lehtiudistus, suunnitteleva ja editoiva työtapo, kehittävä työntutkimus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuksen lähtökohdat	2
1.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset	5
2 MAAILMA MUUTTUU, NIIN JOURNALISMIKIN	8
2.1 Journalismi murroksessa	8
2.1.1 Kohti lukijaa	12
2.1.2 Erikoistuminen aikakauslehtien ominaispiirteenä	16
2.1 Journalistinen työn muutos	17
2.2.1 Kohti suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa	21
2.2.2 Kitkaa kahden kulttuurin välillä	23
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	26
3.1 Toiminnan teoria ja kehittävä työntutkimus	26
3.2 Häiriöt ja ristiriidat	29
3.3 Toimintajärjestelmän muutoksen malli analysoinnin apuna	33
3.4 Häiriöitä on tutkittu sanomalehdessä tapahtuneiden muutosten kartoittamiseksi	34
4 MEDIAKONSEPTILABORATORIOSTA MEDIAKONSEPTIIN JA MALLILUKIJAA	38
4.1 Mediakonsepti – arvoista ja tavoitteista aina lukijan puhuttelun tapoihin ja työprosessien organisointiin	39
4.2 Mallilukija kohdentamisen ja erottautumisen välineenä	45
4.3 Lehden suunnittelun välineet	47
5 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	50
5.1 Tapaustutkimus ja aineiston läpikäynti	51
5.2 Aineiston koodaaminen ja temaattinen analyysi	53
6 CASE: ERIKOINEN JÄRJESTÖLEHTI	56
6.1 Järjestön lippulaiva vai vallan vahtikoira – lehden tie mielipidelehdestä uutispitoiseksi erikoisaikakauslehddeksi	57
6.2 Miksi lehti kaipaisi uudistusta?	61

6.3 Ennakkohaastattelut kartoittavat lehden muutostarpeita.....	65
7 MEDIAKONSEPTILABORATORION KOKOONTUMISET.....	67
7.1 Hankkeen kulku.....	67
7.2 Kehityskeskusteluiden anti.....	70
8 AINEISTON ANALYYSI.....	90
8.1 Häiriöt kertoivat toiminnan kriisiytyneen.....	91
8.2 Kehityskeskusteluiden anti.....	95
9 VANHAN JA UUDEN VÄLIMAASTOSSA – LOPPUYHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET ...	117
9.1 Lehdessä vaikuttaneet ristiriidat ja johtopäätökset työssä tapahtuneista muutoksista	118
9.2 Lehtikonseptin kehittämisen ongelmat.....	123
9.3 Pohdinta järjestölehtien tulevaisuudesta	127

Kirjallisuus

Verkkolähteet

Julkaisemattomat lähteet

1 JOHDANTO

Jokainen lehtityön tekijä on varmasti jossain vaiheessa kokenut turhautumisen, riittämättömyyden tai neuvottomuuden tunteita työssään. Kun homma ei toimi, saattaa hirttää kiinni. Siitä, miksi jonkin jutun, kuvituksen tai kokonaisen numeron kanssa on menty Siperiaan saakka, käydään kuitenkin harvemmin systemaattista ja analyttistä keskustelua. Työssä, jota raamittavat alati käynnissä olevat deadlinet, palautteelle ja työn arvioimiselle jää usein joko liian vähän tai ei lainkaan aikaa. ”Hyvä juttu” tai ”huono kansikuva” ei ole palautetta, eikä se kehitä työntekijää – saati vie lehteä eteenpäin. Harvemmin myöskään tarkastellaan työprosesseja ja sitä, miten työ on toimituksessa organisoitu. Vielä harvemmin käydään laajaa keskustelua siitä, mitkä arvot ja tavoitteet lehdentekoa ohjaavat – mitä on hyvä journalismi ja miten sitä tehdään.

Pro gradu -työssäni tutkinkin lehden työprosesseissa ja lehtikonseptissa ilmeneviä ongelmia. Analysoin myös, millaisiin journalistisessa työssä ja journalismissa tapahtuneisiin muutoksiin ne kytkeytyvät. Parissakymmenessä vuodessa lehtikentällä on tapahtunut paljon, ja journalistinen työnkuva on muutoksessa. Sanoma- ja aikakauslehdissä tuottovaatimukset ovat kasvaneet ja kilpailu lukijoiden ajasta lisääntynyt (ks. esim. Helle 2010). Myös digitalisoituminen on ajanut mediaorganisaatioita miettimään uudenlaisia ansaintakeinoja ja lukijoiden sitouttamisen tapoja, kun uudet digitaaliset julkaisukanavat ovat murentaneet printtilehtien kannattavuutta (ks. emt. 2010; Whittaker 2009).

Samaan aikaan esimerkiksi sisällön suunnittelu ja editointi on lisääntynyt toimituksissa, visuaalisuuden merkitys on kasvanut, lukijalähtöisyys tullut jäädäkseen aikakauslehtien ohella myös sanomalehtiin ja tarinallisuuteen sekä sisällön lisäksi myös muotoon on alettu kiinnittää enemmän huomiota (ks. Tuomala 2010; Töyry, Rätty & Kuisma 2008; Hujanen 2009; Deuze 2005; Helle & Töyry 2009a, Helle & Töyry 2009b). Muutokset ovat vaikuttaneet myös

journalistiseen toimenkuvaan, työn tekemisen tapoihin sekä journalistisiin ihanteisiin ja normeihin (ks. Deuze 2005; Helle 2010).

Ammatillisen kiinnostuksen lisäksi tutkimusintressiini vaikutti myös se, että journalistinen työ on varsin tutkimaton alue. Ylipäätäänkin aikakauslehtiä mediana ja niiden tekemistä on tutkittu meillä verrattain vähän, ja suurin osa tehdystä aikakauslehtitutkimuksesta on keskittynyt sisällönanalyyysiin työn tutkimisen sijaan. Aikakauslehtitutkimuksen tietokannan¹ mukaan aikakauslehtijournalismia käsitteleviä tutkimuksia on tehty 380, mutta vain murto-osa niistä tarkastelee journalistisia työprosesseja tai käsittelee lehti uudistuksia.

1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuskohteenani on erään järjestölehden kehittämishanke ja lehti uudistus, tarkemmin ottaen hankkeen aikana käydyt kehittämiskeskustelut. Kyseessä on tapaustudkimus, jonka aineisto on peräisin Taideteollisen korkeakoulun tutkimus- ja kehittämishankkeesta, mediakonseptilaboratoriosta, joka järjestettiin järjestölehdessä vuosina 2008–2009. Hankkeen tarkoituksena oli paitsi uudistaa lehden konsepti, myös kehittää lehden työprosesseja.

Mediakonseptilaboratoriossa toimitus kehittää julkaisun sisältöä ja työprosesseja yhdessä journalismin tutkijoiden kanssa. Hankkeissa käytetään apuna mediatuotteen kehittämistä ja analysointia varten kehitettyä mediakonseptin käsitettä. Käsitteen avulla journalistisen sisällön tuottamista on mahdollista tarkastella niin journalismin, lukijoiden kuin kustantamisen näkökulmista ja niiden välisenä päivittäisenä kiistanalaisena neuvottelujen kenttänä (Helle 2004, 2010; Helle & Töyry 2009a). Mediakonseptilaboratorio tukeutuu kehittämismetodeissaan toiminnan teoriaan ja kehittävään työntutkimukseen.

¹ http://mediafactory.aalto.fi/?page_id=366

Kehittämishanke koostui kymmenestä puolestatoista tunnista kolmeen tuntiin kestävästä istunnosta sekä niiden välissä tehtävistä analyysi- ja kehitystehtävistä. Laboratorioistunnoissa toimitus kävi yhdessä tutkijoiden kanssa läpi lehtikonseptin eri osatekijöitä. Kokoontumisissa käsiteltiin muun muassa julkaisun arvoja ja tavoitteita, lehden työprosesseja, lukijan tarpeita sekä tapoja, joilla niihin pystyttäisiin vastaamaan ja joilla lukijasuhdetta pystyttäisiin ylläpitämään. Tämän jälkeen siirryttiin analysoimaan ja kehittämään lehden toimituksellista sisältöä ja ulkoasua. Hankkeen aikana lehtikonsepti uudistui, lehden rakennetta kehitettiin, lehteen luotiin uusia juttutyyppejä ja lehti sai uuden ulkoasun. Myös lehden työtapaa kehitettiin suunnitteluvetoisempaan suuntaan.

Vaikka meillä on perinteisesti totuttu lukemaan² ja suomalaisilla aikakauslehdillä menee yleismaailmallisessa mittakaavassa hyvin, on niiden säännöllinen lukeminen vähentynyt³. Levikkien kääntyessä laskuun syntyy tarve lehti uudistukselle, kohderyhmän uudelleen määrittelylle ja sisällön

² Aikakauslehtimedian mukaan Suomessa luettiin vuonna 2007 eniten aikakauslehtiä maailmassa. Myös lehtinimikkeitä on asukasta kohden eniten koko maailmassa ja suomalainen seuraa keskimäärin kahtatoista aikakauslehteä, kun mukaan lasketaan myös ammatti- ja järjestölehdet sekä asiakaslehdet. Vuonna 2010 Suomessa julkaistiin 3056 aikakauslehteä, kun taas sanomalehtiä oli alle 200. Lähteet: www.aikakauslehdet.fi,
<http://www.aikakauslehdet.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Tiedotteet/2011/Suomalaiset-tahtovat-lisaa-aikakauslehtia/?year=2011>,
<http://www.aikakauslehdet.fi/Etusivu/Tietoa--Tutkimuksia/Perusfaktat/Aikakauslehtien-nimikemaarat/Aikakauslehtinimikkeet/>,
<http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=3>

³ Lähde: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_004.html. Vierailtu 15.9.2011. Riitta Hanifi (2007): Suomalaiset luottavat klassikoihin. Teoksessa Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 2/2007 Teema: Kulttuurin kulutus – painettu media.

muokkaukselle sen mukaiseksi. Tämä oli tilanne myös tutkimuksen kohteena olevassa lehdessä. Lehden levikki oli ollut jo usean vuoden ajan laskussa, joten ratkaisua sen kääntämiseksi nousuun haettiin lehtikonseptin uudistamisesta. Lehteä kustantavalla seuralla on Suomessa pitkä historia, kuten on myös järjestön lehdellä. Lehdellä oli vankka ja uskollinen lukijakunta, mutta sen keski-ikä oli järjestön ja toimituksen mielestä melko korkea. Lukijakunnan ikääntyminen aiheutti huolta lehden tulevaisuudesta. Miten tavoitettaisiin uusia lukijoita? Ja ennen kaikkea, miten tavoitettaisiin nuorempia lukijoita? Lehdelle haluttiinkin tehdä nuorennusleikkaus ja kehittää sisältöä nuorempia lukijoita houkuttelevampaan suuntaan.

Suomessa on lukuisia tutkimuskohteeni kaltaisia lehtiä.⁴ Kaksi kolmasosaa kaikista Suomessa julkaistavista aikakauslehdistä on järjestöjen ja liittojen julkaisemia. Suurin osa niistä kuuluu jäsenyyteen (Helle & Töyry 2009b, 19). Paitsi että lehdet kamppailevat vähäisten resurssien kanssa ja kilpailevat lukijoista, täytyisi niiden ratkaista myös tulevaisuuteen liittyvä haaste. Tilastokeskuksen toukokuussa 2011 julkaiseman tiedotteen⁵ mukaan 65 vuotta täyttäneistä löytyy kyllä lukijoita, mutta sen sijaan alle 25-vuotiaat lukevat aikakauslehtiä nyt huomattavasti vähemmän kuin 30 vuotta sitten. Jos tämä on printtilehtien yleinen tilanne, miten säilyttää tiukasti rajatuille kohderyhmille suunnatut järjestölehdet elinkelpoisena? Miten parantaa niiden laatua? Mistä saada uusia lukijoita ikääntyvien luottolukijoiden rinnalle? Millä keinoin ja millaisin sisällöin uusia lukijoita saataisiin houkuteltua järjestölehtien pariin? Ja onko järjestölehdillä, yleis- ja erikoislehdistä poiketen, ylipäättään mitään sijaa nuoremman ikäpolven elämässä?

⁴ Suomessa julkaistaan noin 2000 ammatti- ja järjestölehteä. Lähde: SAM Ammatti- ja järjestölehtitutkimus 2004-2005 Lehtikohtaisten tutkimusten yhteenveto, Aikakauslehtien liitto 2005.

http://www.aikakauslehdet.fi/content/Tutkimusraportit/samit/SAM02005raportti_yleisosa.pdf.

⁵ Lähde: http://www.stat.fi/til/akay/2009/03/akay_2009_03_2011-05-17_tie_001_fi.html.

Paitsi että tutkimuskohteeni on hyvä esimerkki vähäresurssisten ja pienilevikkisten järjestökentän lehtien ongelmavyyhdistä, kertovat sen kehityshankkeen aikana käydyt keskustelut myös yleisesti journalismissa sekä journalistisessa työssä tapahtuneista muutoksista sekä lehtikonseptin kehittämiseen liittyvistä ongelmista.

1.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen toinen pääluke kertoo journalistisessa työssä tapahtuneista muutoksista käydyistä keskustelusta. Alaluvut 2.1.1 ja 2.1.2 käsittelevät lukijalähtöisyyttä ja aikakauslehtien erikoistumista ja luku 2.2 puolestaan journalistista työkuultuuria ja työtavassa tapahtunutta muutosta keskieuropalaisesta käsityömaisestä ja toimittajakeskeisestä työtavasta angloamerikkalaiseen suunnittelevaan ja editoivaan työtapaan.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä toimii kehittävä työntutkimus. Teoreettista taustaa käsitelläänkin kolmannessa pääluvussa. Luvussa 3.2 määrittelen työssä käyttämäni häiriön ja ristiriidan käsitteet ja luvussa 3.3 kerron toimintajärjestelmän mallista, jota työssäni sivuan. Neljäs pääluke puolestaan tutustuttaa järjestölehdessäkin lehtikonseptin kehittämismenetelmänä käytettyyn mediakonseptilaboratorioon. Mediakonseptin käsitteen määrittelen luvussa 4.1. Käytän käsitettä myöhemmin tehdessäni johtopäätöksiä lehtikonseptin kehittämisestä järjestölehden kehityshankkeen pohjalta. Luvuissa 4.3 ja 4.4 avaan mallilukijan käsitteen ja kerron aikakauslehdissä suunnittelun apuna käytettävistä työkaluista, joita käytettiin myös järjestölehden kehittämisessä.

Tutkimuksen aineistosta ja tutkimusmenetelmistä kerron tarkemmin viidennessä pääluvussa. Ja mitäpä olisi tapaustutkimus ilman casen esittelyä. Kuudennessa pääluvussa esittelen tutkimuskohteeni järjestölehden. Luvussa 6.1 kerron sitä julkaisevasta ja kustantavasta järjestöstä sekä lehdestä ennen lehtikonseptiuudistusta, ja luvussa 6.2 käyn läpi uudistuksen taustoja ja tarvetta sekä keväällä 2008 tehdyn lukijatutkimuksen tuloksia. Järjestölehden

muutostarpeiden erittely jatkuu luvussa 6.3. Kuudennen luvun tarkoituksena on antaa hyvä kuva uudistuksen syistä ja taustoista – siitä, millaisessa tilanteessa lehdessä oltiin ennen hankkeen alkamista ja millaisista lähtökohdista sitä lähdettiin uudistamaan.

Seitsemäs pääluku käsittelee mediakonseptilaboratorion kokoontumisia: kehityshankkeen etenemistä, lehden linjaa ja lehtikonseptia koskevia valintoja ja päätöksiä. Luvun 7.1 alla on kokoontumisista koostamani taulukko, josta näkyy mitä aiheita ja teemoja kussakin istunnoista käsiteltiin sekä millaisilla ratkaisuilla ja tehtävillä lehdenteossa ilmenneitä ongelmia lähdettiin purkamaan. Luvussa 7.2 käyn istunto istunnolta läpi, kuinka lehtikonsepti kehittyi.

Aineiston analyysi jatkuu luvussa kahdeksan, joka kertoo mediakonseptilaboratorion keskusteluissa esiintyneistä häiriöistä. Ensin käyn läpi aineistosta nousseet häiriöteemat. Tämän jälkeen käsittelen niiden esiintymistä ja yleisyyttä luvussa 8.1, josta löytyy myös taulukko, johon olen koonnut aineistossa esiintyneet häiriöt sekä teemoittain että yksittäin eriteltyinä. Tämän jälkeen luvussa 8.2 erittelen häiriöitä seikkaperäisemmin ja analysoin niiden suhdetta toisiinsa; mistä mikäkin häiriö voisi johtua ja miten ne vaikuttavat lehteen ja journalistiseen työhön. Samalla vastaan tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia lehden tekemiseen liittyviä ongelmia järjestölehdessä pidetyn mediakonseptilaboratorion aikana ja lehti uudistusta toteutettaessa ilmenee?

2. Mistä ongelmat johtuvat?

Yhdeksäs luku on loppuyhteenvedolle ja johtopäätöksille. Ensin käyn läpi merkittävämmät aineistosta löytyneet häiriöt, jonka jälkeen teen johtopäätöksiä lehden sisällä vaikuttaneista ristiriidoista. Samalla kerron, millaisia työssä tapahtuneita muutoksia ne tuovat esiin. Vastaan tutkimuskysymykseen:

3. Millaisista lehden sisällä vaikuttavista ristiriidoista ja journalistisessa työssä tapahtuneista muutoksista ongelmat kertovat?

Luvussa 9.2 käyn tiiviisti läpi miten lehti hankkeen aikana muuttui sekä vastaan tutkimuskysymykseen:

4. Millaisia ongelmia lehtikonseptin kehittämiseen voi liittyä?

Lopuksi luvussa 9.3 pohdin vielä lyhyesti järjestölehtien tulevaisuutta aineiston valossa.

2 MAAILMA MUUTTUU, NIIN JOURNALISMIKIN

Theseuksen laiva lähtee satamasta. Matkan aikana laivan kaikki osat vaihdetaan yksi kerrallaan. Kun laiva palaa takaisin satamaan, onko se enää sama laiva, jos sen kaikki osat on vaihdettu uusiin?⁶

Muutoksen maailmassa se yksi muuttumaton asia, muuttuminen, pätee myös journalismiin. Muutoksella taas on tapana aiheuttaa epätietoisuutta, joka tunnetusti lietsoo pelkoa tulevasta. Uhkakuvia seuraa. Tämä kehitys on tuttu myös journalismista, jos Väliiverrosta (2009) on uskomisen. Väliiverroksen mukaan journalismin kriisistä ja murroksesta on alati muuttuvassa maailmassa puhuttu maailman sivu, mutta 2000-luvun alussa puhe journalismin kriisistä lisääntynyt. ”Kriisissä näyttävät olevan sanomalehdistön talous, journalismin uskottavuus ja laatu. Kriisitunnelmia journalismin kentälle on tuonut ennen kaikkea internetin haaste. - - - Myös journalismin kaupallistumisesta ja viihteellistymisestä puhutaan paljon”, Väliverronen (emt. 7) kirjoittaa. On kriisistä puhuminen yliampuva uhkakuvien maalailua tai ei, muutoksia on tapahtunut. Millaisia, sitä selvitän seuraavissa alaluvuissa.

2.1 Journalistinen kulttuuri murroksessa

Painotetaan journalismin riippumattomuutta ja itsenäisyyttä kuinka tahansa, ei siitä millään saa muuttumatonta arvovapaata aluetta. Yhteiskunnallisen tilanteen lisäksi journalismiin vaikuttavat niin mediaorganisaation tavoitteet kuin yleisön tarpeetkin (Helle 2009, 97). Eräitä journalismin kentällä tapahtuneita muutoksia ovat median markkinoituminen, journalismin kaupallistuminen ja kilpailun kiristyminen. Suomalaisessa journalismissa median rakenteita ja ideologioita lähtökohtia perustavasti muuttanut markkinoituminen on näkynyt viimeistään 1990-luvulta lähtien (Pietilä 2007,

⁶ Lähde: http://fi.wikipedia.org/wiki/Theseuksen_laiva.

244). Liiketalouden perusteiden on nähty tulleen olennaiseksi osaksi journalistista toimintaa, joten on alettu puhua konsernijournalismista (Herkman 2009, 38; Väliverronen 2009, 7, 13). Sanotaan että journalismista on tullut yhä selvemmin liiketoimintaa, mediataloista ”uutistavarataloja” ja journalismista ”uutisteollisuutta” (emt. 2009, 7, 13).

Pietilän (2007, 244) mukaan journalismin moraaliseksi tehtäväksi katsottu tiedonvälitys onkin saanut tehdä tilaa taloudellisille lähtökohdille (Pietilä 2007, 244). Tosin esimerkiksi Picard (2011) ei näe kehitystä yhtä rappiollisena. Vaikka mediayhtiöt ovat monella tavoin alisteisia taloudellisille laille, journalismiin liittyvä bisnes eroaa monella tavoin perinteisestä liiketoiminnasta, hän huomauttaa. Ensinnäkin mediatuote on luovan ja autonomisen työn tulos. Toisekseen mediayhtiöiden toiminta on muita yhtiöitä läpinäkyvämpää. Kolmanneksi, jos verrataan vaikkapa pikaruokaravintoloiden määrään, alan sisäinen kilpailu on suhteellisen vähäistä. Neljänneksi, julkinen palvelu, tiedonvälitys sekä taiteelliset ja kulttuuriset tekijät määrittävät edelleen toimintaa ja tavoitteita, joten mediayhtiön sisällä tehtävät päätökset eivät nojaa vain taloudellis-rationaaliin perusteisiin. (emt. 2011, 6–7.)

Se kuitenkin on selvää, että mediamarkkinat ovat nyt monimutkaisempia ja ennustamattomampia kuin koskaan ennen (Picard 2011). Paitsi että mediat kilpailevat keskenään lukijoiden ajasta, kilpailevat ne samalla ajasta muiden ajanvietteiden kesken. Yleisön pirstaloituminen ja fragmentoituminen ovat vaikuttaneet myös mediakäyttöön – mediayhtiöiden on aiempaa vaikeampaa tavoittaa lukijoiden, yleisön huomio. Samaan aikaan mainostulot ovat vähentyneet mainonnan etsiessä uusia väyliä perinteisten mainospaikkojen sijaan, ja yhtiöt joutuvat käymään samaa kamppailua sijoittajien kanssa. (Picard 2011, 3–5.)

Kyse on siis alan sisäisistä ja ulkopuolisista muutoksista, joka näkyy myös toimituksissa. Toimituksissa se, että mediataloilta vaaditaan pörssi-yhtiönä voittoa ja taloudellisesti mitattavaa tulosta, näkyy tuloksellisuuden vaateena ja taloudellisena tehostamisena: nykyään on tehtävä enemmän ja nopeammin vähemmällä väellä samalla kun yksittäisen toimittajan työnkuva on muuttunut

ja laajentunut. Yksittäisen toimittajan on kyettävä tuottamaan juttuja useampaan välineeseen, ja vain harva pystyy nykyään keskittymään tiettyyn erikoisalueeseen tai tekemään pitkäjänteistä taustoitusta. (Väliverronen 2009, 7, 13.) Tosin näin on tuskin ollut koskaan.

Mediakentän sisäisen kilpailun kiristymiseen ovat vaikuttaneet myös tekniikan kehittyminen, digitalisoituminen ja uudet mediat, ennen kaikkea internet, joka on haastanut perinteisen lehdistön niin taloudellisesti, sisällöllisesti kuin yleisösuhteenkin kannalta. Vaikka julkaisemisen ja levittämisen kustannukset ovat vain murto-osa lehtien ja television kustannuksista, internet ei kuitenkaan suoraan tuota. Yhä suurempi osa uutistuotannosta tarjotaan ilmaiseksi verkossa, sillä mediatalojen on ollut pakko siirtyä sinne brändiä ja yleisösuhdetta vaaliakseen. (Väliverronen 2009, 7, 13, 21.) Ilmaisen sisällön jakamisen pakko on osasy s perinteisen rahoituspohjan murtumiseen tilaaja- ja katsojamäärien vähentyessä (Väliverronen 2009, 21). Toisaalta esimerkiksi aikakauslehtien puolella on nähty, että erilaiset julkaisukanavat ja -alustat tukevat ja hyödyttävät toisiaan – verkko ohjaa lukijoita printtilehden pariin, ja toisinpäin (ks. esim. Whittaker 2009).

Täytyy kuitenkin muistaa, ettei verkko ole pääsyy esimerkiksi sanomalehdistön taloudelliseen kriisiin. Siihen ”ovat vaikuttaneet lehdistön omat sisäiset taloudelliset ja journalistiset ratkaisut, ilmaisjakelulehtien nousu sekä ihmisten elämäntapojen muutos”, Väliverronen (2009, 27) kirjoittaa. Myös bloggareista ja verkkoyhteisöistä – ylipäänsäkin kansalaisjournalismista – on povattu ammattimaisen journalismin haastajaa (emt. 14). Kuluttajat kun eivät enää tyydy olemaan passiivisia vastaanottajia, vaan haluavat osallistua sisällöntuotantoon (Picard 2011, 4). Perinteisen journalismin kentällä onkin herätty miettimään tapoja, joilla yleisöä ja lukijoita pystytään hyödyntämään sisällöntuotannossa.

Se kuitenkin on varmaa, että digitalisoitumista seurannut lisääntynyt mediatarjonta on muuttanut mediasisältöjen kuluttamista niin, ettei yleisö ole enää sidoksissa yhteen tiettyyn jakelukanavaan (Tuomala 2010, 13, 15). Sitä mukaa kun valinnan mahdollisuudet lisääntyvät, jakautuu myös yleisö eri

kanavien ja tuotteiden lukijoiksi, kuuntelijoiksi ja katsojiksi. Tätä kutsutaan segmentoitumiseksi (ks. Napoli 2010).

Jotkin muutoksista taas ovat jäljitettävissä yleisön mediakäytössä tapahtuneisiin muutoksiin. Sanoma- ja yleisaikakauslehtiä lukemaan tottunut väestönosa vanhenee samalla kun nuorempi sukupolvi kasvaa ympäristössä, joka mahdollistaa aivan erilaisen mediakulutuksen. ”Lehtien levikit tulevat laskemaan sitä mukaa kun vanhat tilaajat poistuvat. Nuorempi ikäpolvi on syntynyt maailmaan, jossa tieto ja viihde löytyy muutaman klikkauksen päästä internetistä, eikä paperille painetun lehden - - - tilaamista kotiin pidetä tarpeellisena. Heille mediasisältöjen kuluttaminen esimerkiksi mobiililaitteilla on arkipäivää”, Tuomala (2010) kirjoittaa opinnäytetyössään, jossa hän selvitti aikakauslehden tulevaisuutta delfoi-menetelmän avulla. (emt., 78.)

Tuomalan kauhuskenaario poikkeaa yleisestä aikakauslehtikentällä olevasta näkemyksestä, jonka mukaan lehdet eivät katoa minnekään (ks. esim. Whittaker 2009). Toki julkaisualusta voi muuttua, mutta ihmisten tarve tietoon ja tarinoihin ei katoa. Ihmisillä on myös tapana käyttää välineitä ja julkaisualustoja eri tarpeisiin (ks. emt. 2009, 170). Eivätkä digitalisoituminen, internet, uudet mediat ja teknologiat ainakaan vielä ole vähentäneet aikakauslehtien suosiota (emt. 2009, 17). Päinvastoin, niiden on nähty lisäävän aikakauslehtien kustantamisen mahdollisuuksia (emt.2009, 169–170). Esimerkiksi Yhdysvalloissa tablettien lisääntyminen on jo näkynyt levikeissä ihmisten ladatessa maksullisia sovelluksia sormitietokoneilleen.

Samaan aikaan kun alueelliset ja kansalliset sanomalehdet ovat Euroopassa kokeneet levikitappioita, aikakauslehdillä vaikuttaakin yleismaailmallisesti menevän hyvin (Whittaker 2009, 18). Mediasukupolven vaihdoksen ja yleisön ikärakenteen muutoksen ennustetaan vaikuttavan eri tavalla sanoma- ja aikakauslehdistöön (ks. Tuomala 2010). Ensinnäkin aikakaus- ja sanomalehdet ovat eri tilanteessa niiden liiketoimintamalleissa ja tuotteissa olevien erojen vuoksi (Ellonen 2006, 1). Toisekseen, suurten ikäpolvien poistumisella ennakoidaan olevan vaikutusta erityisesti juuri yleismedian asemaan ja laajalevikkisiin printtimediaoihin. (Tuomala 2010, 77, 78, 102-103.) Täytyy

kuitenkin muistaa, että suomalaisessa sanomalehdistössä ei kuitenkaan olla vielä samassa tilanteessa kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa internetin ilmaiset mainospalvelut ja taluskriisi ovat johtaneet suuriakin sanomalehtiä ahdinkoon. Tosin suomalaisetkin mediatalot etsivät nyt kuumeisesti toimivia liikemalleja pärjätäkseen uudessa mediaympäristössä (ks. Tuomala 2010).

Sanomalehtien ja aikakauslehtien suhteesta kertova mielenkiintoinen esimerkki sanomalehtien kamppailusta laskevien levikkien kanssa on erojen kaventuminen näiden kahden printtilehtilajin välillä. Sanomalehdet ovat alkaneet lisätä aikakauslehtimäisiä sisältöjä liitteissään (Helle 2009, 97; Töyry 2009, 135). Niin ikään niiden sisältö on joiltain osin alkanut lähentyä aikakauslehtimäisiä sisältöjä lehtien julkaistessa uutisten lisäksi erilaisia sarjoja, analyysejä, koko sivun kuvareportaaseja, ajattomia juttuja ja ajankohtaisia reportaaseja sekä koko sivun henkilöjuttuja.

Enää sanomalehdissä ei painoteta pelkkää tiedonvälitystä, vaan sielläkin on alettu painottaa tarinallisuutta ja kiinnittää huomiota visuaaliseen ulkoasuun ja yleisön kiinnostuksen herättämiseen (Helle & Töyry 2009b, 19). Syynä tähän lienee uutisten siirtyminen verkkoon. Samalla kirjoittamisen tavat ovat monipuolistuneet, kun kaikkea ei enää tuutata ulos uutiskolmiossa. Jotkut media-alan asiantuntijat ovat jopa povanneet uudenlaisen kilpailutilanteen syntymistä, kun sanomalehdet muuttuvat päivittäin ilmestyviksi aikakauslehdiksi (Tuomala 2010, 101).

2.1.1 Kohti lukijaa

Yksi 2000-luvulla journalistisissa käsityksissä tapahtuneista – ja journalistista sisältöä määrittävistä – muutoksista on vaatimus tulla niin sanotusti lähemmäs lukijoita. Hujasen (2009, 112–113) mukaan yleisön palvelun ja lukijalähtöisyyden painottaminen on yleismaallinen murros. Ihmisläheisyyden vaatimusta on perusteltu muilla mediakulttuurissa tapahtuneilla muutoksilla: yksilöllistymisellä, yleisöryhmien segmentoitumisella, viihteellistymisellä, kaupallistumisella ja uusien medioiden ja viestintäteknologioiden leviämällä.

Aikakauslehdissä lukijasuhdet tosin ovat olleet kustantajien pääasiallinen huomion kohde aina ja jo ennen kuin sanomalehdistössä on herätty lukijatutkimusten käyttöön. Kohderyhmän tunnistaminen ja sen mielenkiinnon saavuttaminen kohderyhmälle sopivalla journalismilla on aikakauslehtien elinehto. (Helle & Töyry 2009a, 519; Töyry 2009, 129.) Kohderyhmää ja sen tarpeita⁷ eivät mieti ainoastaan kustantajat tai toimituksen johto. Myös kirjoittajat miettivät lukijaa kirjoittaessaan peilaamalla jutun tyylin ja sisältöä tähän. (Whittaker 2009, 88.) Kodin Kuvalehden lukijalle ei kirjoiteta samalla tavalla kuin Olivian lukijalle.

Kilpailu pirstoutuneista yleisöistä ja lukijoiden ja katsojien ajasta sekä rahasta on saattanut myös sanomalehdistön katseen kohti yleisöään ja saanut mediatalot ja toimitukset selvittämään yhä tarkemmin, millaista sisältöä yleisö toivoo (ks. esim. Hujanen 2009). Myös lukijasuhdetta selvittävät yleisötutkimukset ovat lisääntyneet, ja suuret mediatalot teettävät säännöllisesti tutkimuksia yleisön määrästä, lukutavoista, ikäjakaumasta ja mielenkiinnon kohteista (ks. esim. Hujanen 2009).

Eritoten Risc Monitor Value Graphics on noussut merkittäväksi apuvälineeksi journalistista työtä uudistettaessa (ks. esim. Hujanen 2009). Alun perin mainonnassa ja markkinoinnissa apuna käytetyn Risc Monitor -analyysin kaltaisista tutkimuksista haetaan osviittaa kuluttajien käyttäytymisestä ja sisältöä ja ulkoasua koskevista toiveista sekä syistä levikkien laskuun (ks. esim. Väliaverronen 2009, Hujanen 2009). Palvelujournalismin nimissä tehtävien tutkimusten avulla etsitään myös tietoa lukijoiden arvoista, asenteista,

⁷ Lukijan tarpeita ovat esimerkiksi tiedontarve, yhteisönkaipuu, halu viihtyä, halu ymmärtää ja analysoida yhteiskunnallisia ilmiöitä ja omakohtaisia kokemuksia sekä halu rakentaa omaa identiteettiä (Johnson & Prijatel 2006; Helle & Töyry 2009b, 19). Paitsi että aikakauslehdet pyrkivät vastaamaan lukijoidensa tarpeisiin ja odotuksiin, ne myös luovat yhteisöllisyyttä ja rakentavat lukijoiden identiteettiä (emt. 2009, 129).

elämäntyyleistä ja -tavoista, ja niiden pohjalta on myös alettu räätälöidä yhä tarkemmin tietyille kohderyhmälle suunnattavaa sisältöä (ks. Hujanen 2009).

Lukijälähtöisyyden lisääntymistä selvittänyt Hujanen (2009) erottaa lähtökohdiltaan kaksi erilaista journalistista projektia: yhteiskunnallisen ja markkinaehtoisen journalismin. Hujasen mukaan projektien ero piilee siinä, valitseeko toimituksen johto ”hyvän journalismin määrittäjäksi yleisötutkimusten tulokset kiinnostavasta sanomalehdestä vai lähteekö se siitä, että toimituksen tehtävä on tehdä kiinnostavaa journalismia yhteiskunnallisesti merkittävistä ja tärkeistä” (emt. 113).

Markkinalähtöisessä projektissa ihmisläheisyydessä vaade liittyy kaupallisuuteen ja levikki- ja lukijamarkkinoihin hyvän journalismin määrittäjinä, yhteiskunnallisessa projektissa puolestaan journalismin tehtävään vahvistaa keskustelua ja lukijoiden kansalaisidentiteettiä (ks. Hujanen 2009, 126). Hujasen mukaan markkinalähtöisessä ihmisläheisyydessä lukijälähtöisyys tarkoittaa sitä, että tuotetaan materiaalia, joka menee kaupaksi. Olennaista ei ole niinkään se, kuinka tärkeästä asiasta on kyse, kunhan juttu kiinnostaa suurta yleisöä. Lukija nähdään ennen kaikkea asiakkaana ja kuluttajana, jonka tarpeita toimitus tyydyttää. (emt. 116-121.) Yhteiskunnallisessa ihmisläheisyydessä sen sijaan korostuu journalismin velvollisuus informoida, kertoa lukijoiden omista kokemuksista ja osallistaa. Samalla pidetään silmällä myös sitä, ettei kiinnostava syö yhteiskunnallisesti tärkeää ja merkittävää. (emt. 122.)

Ajattelutavoilla on myös yhtäläisyyksiä. Molemmissa projekteissa lähdetään siitä että uudistetun journalismin on puhuteltava ihmisiä, tarjottava näkökulmia elämään, kerrottava mitä poliittiset päätökset tarkoittavat tavallisen ihmisen kannalta ja miten ne vaikuttavat arkeen. Molemmissa nostetaan arjessa syntyvä tieto ja kokemukset, tunteet ja tarinat asiantuntijatiedon rinnalle. Hujasen mukaan tarinallisuuden voimistuminen ei välttämättä tarkoitaakaan viihteellisuuden lisääntymistä, vaan se voi lisätä uutisten puhuttelevuutta, voimaa herättää julkista keskustelua ja yhteisöllisyyden rakentamista. (ks. Hujanen 2009, 126.)

Uudenlainen käsitys journalismista vaikuttaa myös sisältöihin, siihen mistä kirjoitetaan ja millä tavalla. Samalla se vaikuttaa journalistien tapaan tehdä työtä ja käsityksiin journalismin tehtävistä. (ks. Hujanen 2009.) Joillekin toimittajista lukijalähtöisyys ja aikakauslehtimäisyys tarkoittavat samaa kuin journalismin viihteellisyys, iltapäivälehtimäisyys, journalismin tabloisaatio ja kaupallistuminen. Toisille ne tarkoittavat mielenkiintoisten asioiden nostamista esiin, puheenaiheiden ja ilmiöiden tuomista julkiseen keskusteluun tai toisaalta taas elävämpää kirjoittamista, kerronnallisten keinojen käyttämistä journalistisissa teksteissä, rakenteen pohtimista, elämyksellisyyttä ja tarinallisuuden hyödyntämistä sekä visuaalisuuden ja taiton parempaa huomioimista. (Töyry 2009, 140; Ukkola 2009.)

Töyry (2009) kytkee tavan, jossa lukijalähtöisyyteen suhtaudutaan viihteellistymisenä, toimittajalähtöiseen journalismiin. Esimerkiksi Erikoislehden kehittämishankkeessa lukijaa koskenut keskustelu paljasti, että monille toimituksen jäsenistä lukijan miettiminen ja lukijalähtöisyys olivat aluksi synonyymeja iltapäivälehtimäisyydelle ja viihteellistyneelle journalismille. Lukijan huomioimisen nähtiin vievän lehteä iltapäivälehtien suuntaan. (Ruoranen 2010, 21, 32–33.)

Tutkimuskohteessani lukijalähtöisyyteen ei suhtauduttu Erikoislehden tavoin. Lukijasta oltiin halukkaita keskustelemaan, eikä lukijan huomioimista suoranaisesti kytketty tabloidisaatioon. Sen sijaan keskustelu lukijatiedon hyödyntämisestä kirjoittamisessa, vaihtoehtoisista juttujen käsittely-, toteutus- ja kirjoittamistavoista sekä kerronnallisuuden ja elämyksellisyyden huomioimisesta paljasti toimittajalähtöisen journalismin perinteen vaikuttavan myös järjestölehdessä. Toimitus heitti tämän osalta leikiksi, alkaen vitsailla sarjakuvista ja horoskooppien tekemisestä. Ainoastaan nuorempaa toimittajaikäpolvea edustanut verkkotoimittaja otti keskustelun tässä kohtaa kokoontumisia tosissaan ja vaikutti ymmärtävän, miten sisältöä voisi elävöittää. Tämä ilmentää mielestäni murrosta, jossa nuorempi toimittajapolvi ymmärtää, että sisällön lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös muotoon.

2.1.2 Erikoistuminen aikakauslehtien ominaispiirteenä

Aikakauslehdissä suurin murros lienee profiloituminen ja erikoistuminen, sisällön suuntaaminen entistä tarkemmin rajatuille ja pienemmille yleisöille. Viimeisinä vuosikymmeninä markkinoille on tullut aivan uudenlaisia entistä tiukemmin rajatuille kohderyhmille suunnattuja lehtiä.

Tämä näkyy esimerkiksi naistenlehtien kentällä, jossa naistenlehti ei tarkoita enää perinteisiä naisten yleisölehtiä kuten Annaa tai Me Naisia, vaan ne ovat saaneet rinnalleen Olivian, Ellen, Iiriksen, Trendin ja Glorian kaltaiset lehdet, jotka on suunnattu tiukemmin rajatulle ikäryhmälle, eri elämäntilanteessa oleville naisille. Tunnistettavissa on myös joidenkin lehtien laajentuminen tuoteperheiksi, kun menestyneen lehtikonseptin rinnalle kehitellään eri aihealueisiin keskittyviä sisarlehtiä, esimerkkinä tästä vaikkapa Gloria sekä Glorian Antiikki, Gloria Design, Glorian Koti ja Gloria ruoka&viini, tai Kotivinkki, Kotivinkki 101 ideaa, Kotivinkki Keittiö ja Kotivinkin joululehdet.

Mistään uudesta ilmiöstä ei ole kyse, sillä aikakauslehdet ovat aina yrittäneet erottautua toisistaan. Erikoistuneiden aikakauslehtien juuret ovat 1700-luvulla, jolloin politisoituminen ja yhteiskunnallinen eriytyminen tuotti uusia aikakauslehtityyppejä. Uusien ammattien syntyminen, harrastusten lisääntyminen ja aatteellisten ryhmien syntyminen johti lehtien perustamiseen rajatumpien aiheiden tiimoilta. Erikoistuneiden lehtien markkinoita avasi myöhemmin elintason nousu, joka on mahdollistanut yhä erilaisempia asumiseen, muotiin ja tyyliin, harrastuksiin ja mielenkiinnon kohteiden ympärille perustettuja lehtiä. (Hemánus 2002, 62–63, 64–65; Töyry 2005.)

Kyse on siis pikemminkin erikoistumisen viimeaikaisesta kiihtymisestä. Kiristynyt kilpailutilanne on saanut aikakauslehdet edelleen korostamaan ja vaalimaan erityisyyttään, ja toimituksissa ollaan entistä tietoisempia lehtikonsepteista (Töyry, Rätty & Kuisma 2008). Toisin kuin yleisaikakauslehdet, erikoistunut aikakauslehdistö on säilyttänyt asemansa ja jopa parantanut sitä. Erikoismedian aseman on ennustettu edelleen

vahvistuvan, yleismedioiden aseman heiketessä (ks. Tuomala 2010). Tuomalan (emt. 77–78) mukaan kehitystä erikoismedian hyväksi ”tukee yhtäältä jakelukanavien määrän kasvu ja toisaalta yleisöjen keskittyminen pienemmiksi kohderyhmiksi” sekä se, että ne pystyvät yleismedioita paremmin vastaamaan ”kuluttajien muuttuneeseen tiedontarpeeseen”. Hemánus (2002, 65) puolestaan nostaa esiin sen, että erikoislehdet ovat ehkä myös mainostajien mieleen, sillä ne ovat ilmoitusvälineinä tehokkaita.

Sitä mukaa kun mediayleisö jakaantuu, lisääntyy myös lehtinimikkeiden määrä. Tämä lisää entisestään lehtien välistä kilpailua (Tuomala 2010, 15). Tämänäsuuntaisesta kehityksestä kirjoittaa myös Helle (2009, 138): ”Kustantajien mielessä ovat - - - yhä tarkemmin lukijoiden tarpeiden mukaan räätälöidyt tuotteet. Lehtien elinkaarien lyheneminen näyttää pakottavan joustavaan ja nopeaan tuotekehittelyyn, joka pohjautuu lukijoiden elämäntilanteiden, tarpeiden ja mediateknologioiden kehityksen ennakoimiseen.” Lisää erikoislehtiä siis luvassa?

2.2 Journalistisen työn muutoksista

Journalismeja ja journalisteja on monenlaisia, eivätkä edellä esitetyt kulttuuriset, taloudelliset ja tekniset haasteet koettele samalla tavoin kaikkia medioita (Väliverronen 2009, 27; Helle 2009, 97). Muutokset ovat kuitenkin muuttaneet journalistista toimenkuvaa, työn tekemisen tapoja sekä myös journalistisia ihanteita ja normeja. Suhtautuminen lukijoihin on muuttunut lukijoiden sitouttamisen tarpeen korostamisen myötä. Visuaalisuuden merkitys on kasvanut, samoin sen huomiointi lehdenteossa. Journalismi on ammatillistunut, mutta digitalisoituminen on samalla lisännyt monipuolisuuden vaatimusta. Toisaalta työnjako on eriytynyt, hieman ristiriitaisesti samaan aikaan kun yhteistyö toimituksissa on lisääntynyt. (Helle & Töyry 2009a, Helle & Töyry 2009b.)

Yksi suurimmista meneillään olevista journalistista työkuultuuria – niin työnjakoa, työnkuvia, työprosesseja kuin journalismikäsityksiäkin –

muokkaavista muutoksista on työtavan muuttuminen. Sisällön suunnittelu ja editointi on lisääntynyt toimituksissa (Tuomala 2010; Töyry, Rätty & Kuisma 2008). Esser (1998) on erottanut kaksi historiallisesti kehittyntä journalistista työn traditiota: holistisen keskieuropalaisen sekä keskitetyn angloamerikkalaisen työtavan, jotka eroavat toisistaan työnkuviltaan, työtehtäviltään, työn organisoinnin ja hierarkian osalta sekä työprosesseiltaan.

Suomalaisessa lehdistössä työ on kuitenkin pitkään ollut yksilötyötä ja työkuultuuri toimittajakeskeistä ja yksilösuorituksia korostavaa. Meillä on ollut vallalla niin sanottu keskieuropalainen käsityömainen malli, jossa toimittajan työ koostuu itsenäisistä työtehtävistä aina juttujen ideoinnista itsenäiseen toteutukseen. Toimittaja solmii omat lähdeverkostonsa,ideoi itse juttunsa, hankkii aineistot ja tekee haastattelut, kirjoittaa jutun valmiiksi omin päin ja viime kädessä vielä myös editoi ja viimeistelee jutut loppuun saakka valmiiksi. (Esser 1998; Töyry 2009, 146-147; Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 17; Helle 2010.)

Vähitellen myös meillä on alettu siirtyä angloamerikkalaiseen yhteistyötä korostavaan malliin, ensin aikakaus- ja tätä nykyä myös sanomalehdissä (ks. esim. Töyry ym. 2008, Töyry 2009). Työtapa on lisääntynyt, sillä editointi ja suunnitelmallisuus parantavat journalistisen tuotteen laatua – ja juuri laatu on lehtien valttikortti aikakauslehtimarkkinoilla (Töyry et al. 2008, 14).

Töyry, Rätty ja Kuisma (2008, 20) kutsuvat pitkään vallalla ollutta keskieuropalaista työtappaa galleriamaiseksi. Lehteä ei suunnitella kokonaisuutena, vaan se kasataan tarjolla olevista aineksista – palanen kerrallaan, aivan kuin näyttelyssä. Toimittajakeskeistä perinnettä on myös se, ettei lehdenteossa käytetä sivukarttoja tai muunlaisia suuntaviivoja, eikä lehdellä liioin ole taittosuunnitelmia, juttutyyppejä tai kirjoittajan ohjeita. Toisin sanoen ei ole tarkkaa formaattia tai lehtikonseptia, joten myös yksittäisessä työsuoritteessa vapauden aste on suuri.

Holistisessa mallissa laatu perustuu ”tähtitoimittajien” suorituksille. Jokainen toimittaja koostaa jutun itse mielenkiintoiseksi katsomastaan aiheesta, sen enempiä yhdessä suunnittelematta. Tällainen yksilökeskeinen, *auteureista*,

taiteilijatoimittajista riippuvainen tapa tehdä journalismia johtaa siihen, että työn tulos – mitä ja millaisia juttuja lehteen päätyy – on ennakoimattomissa. Lehden rakennetta ei pystytä miettimään, vaan se on luodaan joka kerta uudelleen.

Angloamerikkalaisessa lehdistössä toimituskulttuuri perustuu ryhmätyölle, mutta samalla työnjako on eriytyneempää ja työnkuvat erikoistuneempia. Työnjako niin aikakaus- kuin sanomalehdissäkin on jo pitkään perustunut työnjakoon tietoa hankkivien toimittajien ja tekstejä editoivan johtoportaan välillä (ks. Esser 1998). Lisäksi angloamerikkalaisessa journalistisessa työskentelyssä noudatetaan suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa, jossa työ on jaettu osatehtäviin: reportteri kerää aineiston ja vastaa lähteistä, käsittelijä editoi tai saattaa jopa kirjoittaa jutun aineistojen pohjalta valmiiksi lukijaa mielessä pitäen (Helle & Töyry 2009b).

Toisin sanoen yksi toimittaja ei ole enää vastuussa kaikesta juttuidean keksimisestä sen toteutukseen, vaan työtehtävät ja vastuut on jaettu – hierarkian taso on korkeampi. Tästä huolimatta yhteistyö on oleellisessa osassa, sillä yksittäisenkin jutun näkökulmaa, rajausta, kuvitusta ja taittoa suunnitellaan yhdessä. Suunnitteluun osallistuvat kirjoittajien lisäksi toimitussihteeri, valokuvaajat, graafiset suunnittelijat, AD ja päätoimittaja, ja lehden sisällön – niin tekstuaalisen kuin visuaalisenkin – suunnittelu alkaa varhaisessa vaiheessa, ennen kuin juttuja lähdetään työstämään. Suunnittelua ohjaavat lehden sivukartta, juttutyypit, formatoidut vakiopaikat, taitto-ohjeet sekä tietenkin lehden konsepti.

Angloamerikkalaisen lehdistön työperinteessä keskeisessä osassa on myös editointi, joka ulottuu ideoinnista palautteeseen asti. Sen avulla varmistetaan, että kaikki materiaali toteuttaa konseptia ja oletettavasti kiinnostaa kohderyhmää, eikä lehteen päästetä keskeneräisiä juttuja. (Helle & Töyry 2009b, 24.) Editoiva ja suunnitteleva työtapa onkin laajentanut toimitussihteerin työnkuvaa ja vastuuta. Se on suomalaisittain katsoen muuttanut myös editoijan ja toimittajan suhdetta vuorovaikutuksellisemmaksi. (Töyry et al. 2008, 17.)

Toisin kuin angloamerikkalaisessa perinteessä, jossa ohjat ovat viimekädessä editoijalla, keskieurooppalaisessa perinteessä editoijan työ on näennäistä laadunvarmistamista, sillä hän osallistuu työhön vasta loppuvaiheessa. Jos toimittajan tavoitteena on ollut itsenäisesti työstää juttu, joka sellaisenaan olisi valmis taittoon, ei toimitussihteerillä ole oikeasti valtaa vaikuttaa, millaisia juttuja lehteen päätyy. Käytännössä editoija joutuu päästämään keskeneräistä materiaalia lehteen, juttuja, joiden näkökulmaan, rakenteeseen ja tekotapaan hänelle ei jäänyt mahdollisuutta vaikuttaa. (Töyry et al. 2008, 17.)

Työnkuvan laajeneminen koskee toimitussihteerin lisäksi myös toimittajia. Vaikka työnjako on isommissa toimituksissa eriytyvässä, ovat toimittajat samalla mukana yhä useammassa työvaiheessa: he eivät vastaa enää pelkästään toteutuksesta, vaan osallistuvat jutun lisäksi esimerkiksi kuvituksen ja taiton ennakkosuunnitteluun. Lisäksi, vaikka useammalla toimittajista on alan koulutus ja voidaan puhua journalismin professionalisoinnista, vaaditaan yksittäiseltä toimittajalta nykyään monipuolisuutta, joustavuutta ja uusien julkaisualustojen hallintaa (Helle 2009, 99).

Kirjoittavan toimittajan on myös kyettävä tuottamaan materiaaleja samanaikaisesti eri viestimiin, hallittavia entistä useampia kirjoitustapoja ja -tyylejä sekä tarvittaessa myös kyettävä ottamaan kuvia ja taittamaan (Herkman 2009, 50; Fenton 2010). Helteen (2009, 99) mukaan myös tekstin puhuttelevuuteen ja näkökulmiin panostetaan entistä enemmän. Toisaalta yhä harvempi toimittaja pystyy nykyään keskittymään yhteen tiettyyn erikoisalueeseen tai tekemään pitkäjänteistä taustoitusta (Väliverronen 2009, 7, 13). Maakuntalehdissä ja pienilevikkisissä aikakauslehdissä näin lienee ollut aina; suurempilevikkisiin lehteen verrattuna työhierarkia on matala, sillä pienessä toimituksessa kaikki tekevät kaikkea.

Vaikka suunnittelevan ja editoivan työtavan rooli on kasvamassa, muutos ei kosketa kaikkia lehtiä samalla tavoin. Pienissä ja keskisuurissa sanomalehdissä mennään edelleen vanhalla käsityömäisellä työtavalla (Helle & Töyry 2009b, 23, Töyry et al. 2008; Hemánus 2002, 62–63). Keskieurooppalainen

yksilösuoritusten varassa oleva työtapa on yhä voimissaan myös järjestö- ja harrastuslehdissä. Niissä ollaan edelleen pitkälti sen varassa, mitä freelance- tai vapaaehtoiset kirjoittajat sattuvat tarjoamaan. (Töyry et al. 2008, 20.)

2.2.1 Kohti suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa

Mitä suunnitteleva ja editoiva työtapa käytännössä sitten tarkoittaa?

Lähtökohtaisesti kyse on laadunvarmistamisesta ja kokonaisuuden hallinnasta; sen varmistamisesta että journalistinen materiaali on paitsi tarpeeksi laadukasta, se myös sopii lehtikonseptiin sitä toteuttaen. Journalistinen sisältö tehdään mahdollisimman kiinnostavaksi lukijalle. (ks. Töyry, Rätty & Kuisma 2008; Whittaker 2009.)

Ja kuten nimikin jo kertoo, suunnittelulla ja editoinnilla on vahvempi rooli lehdeenteossa. Ensinnäkin lehteä suunnitellaan paljon pidemmällä tähtäimellä kuin vain kuukausi- tai päivittäisellä tasolla. Toimitus kokoontuu yhdessä suunnittelemaan paitsi numerokohtaista sisältöä, myös lehteä puolen vuoden tai vuoden päähän. Vuosipalavereissa toimitus määrittelee seuraavan vuoden tai puolivuotiskauden tavoitteet: esimerkiksi millaisia teemoja lehteen tulee ja millaisia juttukokonaisuuksia aiotaan toteuttaa (Töyry, Rätty & Kuisma 2008). Lisäksi lehden ulkoasun ja visuaalisuuden suunnittelu on olennainen osa; kuvitusta, grafiikkaa ja taittoa suunnitellaan rinta rinnan muun sisällön, tekstien suunnittelun ja editoinnin kanssa (emt. 57). Kaiken kaikkiaan siihen, miltä lehti näyttää, kiinnitetään suurempaa huomiota.

Toisekseen, editointi ei tarkoita vain työprosessien loppupäässä tapahtuvaa viime hetken viilausta. Jos suomalaisessa journalistisessa perinteessä editoinnilla on tarkoitettu otsikoiden muokkausta taittoon sopivaksi, kielenhuoltoa tai juttujen lyhentämistä tai pidentämistä, angloamerikkalaisen mallin mukainen editointi on paljon muutakin (Helle & Töyry 2009b). Editointi alkaa lehden suunnittelusta ja päättyy jokaista numeroa ja numerossa ilmestyneitä juttuja koskevaan palautteeseen. Kaiken kaikkiaan editoija on vahvemmin läsnä jutunteon jokaisessa työvaiheessa; hän auttaa kirjoittajaa toteuttamaan mahdollisimman hyvätasoisien ja lehtikonseptin suuntaviivojen

mukaisen jutun. Editoinnin vaiheet voi jakaa viiteen osaan: suunnitteleva editointi, ohjaava editointi, käsittelevä editointi, viimeistelevä editointi ja palaute. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008.)

Suunnittelevaa editointia tehdään niin vuosittaisella tasolla kuin numero- ja juttukohtaisestikin. Numerokohtaisesti käydään koko toimituksen kanssa yhdessä läpi esimerkiksi mikä on seuraavan lehden pääjuttu, kuka hoitaa vakiopalstan, sopsisiko henkilö X henkilöjutun aiheeksi, mistä vakiokolumnisti kirjoittaa kolumnissaan tällä kertaa ja niin edelleen. Samalla ideoidaan ja päätetään sekä juttuaiheista ja niiden toteutustavoista että juttujen kuvituksista. Toimituksessa saatetaan pitää myös minipalavereja yksittäisen jutun tiimoilta. Tällöin juttukohtaiseen palaveriin osallistuvat kirjoittajan ja valokuvaajan lisäksi myös editoija ja AD.

Seuraava työvaihe on ohjaava editointi. Editoija tarvittaessa ohjaa kirjoittajaa, kuvittajaa tai valokuvaajaa jutuille ja kuville asetettujen vaatimusten toteuttamisessa etukäteen lehdelle sovittujen sisällöllisten päämäärien ja tyylin saavuttamiseksi. Tätä voidaan kutsua myös briiffaukseksi. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 63.) Esimerkiksi jos juttu on päätetty tilata talon ulkopuoliselta kirjoittajalta, editoija selittää kirjoittajalle vakiojutun tavoitteet, toteutustavan ja muodon. Ylipäänsäkin editoija ohjeistaa jutun näkökulmassa ja rajauksessa, käy kirjoittajan kanssa läpi, keitä juttua varten voitaisiin haastatella, mitä aineistoa juttu pohjaksi vaatii tai kertoo millaista kirjoitustyyliä tulisi tavoitella. Editoija on mukana myös ideoinnissa, ohjaa kirjoittajaa löytämään jutusta sen olennaisen ja muotoilemaan sen parhaalla tavalla sekä auttaa jutun rakenteen miettimisessä (emt. 63).

Käsittelevässä työvaiheessa kiinnitetään huomiota puolestaan jutun rakenteeseen, kieleen ja asiasisältöön. Editoija tarkistaa tietojen paikkansapitävyyden, lyhentää tekstiä, muokkaa ja hioo otsikoita ja ingressiä, korjaa kieliäsuja ja kielioppivirheitä, muokkaa jutun rakennetta ja korjaa tai kirjoittaa kuvatekstejä. Hän saattaa pyytää kirjoittajaa tekemään muutoksia jutun rakenteeseen tai kirjoittamaan jutun aloituksen ja lopetuksen uusiksi. Eli editoija muokkaa jutun lehtikonseptin mukaiseen muotoon; varmistaa, että

rakenne ja jäsenitys toimii, teksti on luettavaa eikä sisällä virheitä niin asiasisällön kuin kieliopin tasolla, tekstin sävy, tyyli ja rytmi on mielekäs. Tässä vaiheessa editoija on ikään kuin vastuussa lukijalle. (Töyry, Rätty & Kuisma 14–15, 77.)

Viimeistelevä editointi tarkoittaa työvaihetta, jonka aikana juttukokonaisuus syntyy taitossa editoijan ja graafisen suunnittelijan yhteistyönä. Tässä vaiheessa editoijan työ ei enää koske varsinaista tekstiä, vaan painopiste siirtyy lehden aukeamille. Paitsi että editoija neuvottelee kuvavalinnoista ja taitosta, hän myös tarkistaa, että kaikki sivuille suunniteltu tekstistä kuviin ja mahdollisiin lisäelementteihin päätyy sinne oikeassa järjestyksessä. Tekstin osalta työ on hienosäätöä, eikä suuria muutoksia enää tehdä; editoija saattaa korjata vielä kielioppivirheitä, otsikoita ja ingressejä. Juttukokonaisuus on tässä vaiheessa kuitenkin jo taitettu, joten viimeiset korjaukset tehdään yleensä suoraan taittoon. Tässä vaiheessa kirjoitetaan myös sisällysluettelot otsikoineen sekä kansinostot. Lopuksi jutut oikoluetaan vielä kertaalleen vedoksista. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 15–16, 99–101.)

Viimeinen editoinnin työvaiheista on palautteen antaminen, joka on tärkeää niin lehden laadun, työprosessien kehittämisen kuin yksittäisten työntekijöiden kehittymisenkin kannalta. Usein toimituksissa pidetään palautekokouksia, joissa arvioidaan tuoretta lehteä. Yleensä lehden käy läpi toimituksen johto, mutta palautetta voivat antaa myös muut toimituksen jäsenet tai joskus myös lehden ulkopuolinen taho. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008.) Säännöllisen palautteen antaminen, niin olennaista kuin se lehden laadun parantamiseksi onkin, unohtuu kuitenkin turhan usein monissa toimituksissa (Helle & Töyry 2009b, 30).

2.2.2 Kitkaa kahden kulttuurin välillä

Uuteen työtapaan ja tarjontavetoisesta mallista suunnitteluvetoiseen malliin siirtyminen ei välttämättä suju kuitenkaan kitkatta. Haasteena on usein se, että toimituksessa on vallalla yhtä aikaa sekä vanhaa että uutta työskulttuuria (Helle 2009). Sananlaskut *minkä vanhana oppii – sen nuorena taitaa* sekä *ei vanha*

koira uusia temppuja opi, kuvaavat hyvin tilannetta. Tai siis, ei opi ainakaan helpolla.

Käsityömäiseen ja yksilösuoritusta korostavaan työtapaan tottuneilla muutos kohti suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa koskettaa vahvasti toimittajien ammatti-identiteettiä. Individualistinen toimittajaihanne ei istu kovin hyvin enää tähän päivään, ja paine organisoida toimitustyötä vahvemmin ryhmätyöksi törmää ajatukseen yksilöllisestä autonomiasta, joka on ollut Suomessa journalistin ammatti-identiteetin pohja. Kun toimittajat ovat perinteisesti tulkinneet ammatti-identiteettinsä kannalta keskeisiä periaatteita, itsenäisyyttä ja eettistä harkintaa, yksilökeskeisesti, kehitys kohti yhteistuumin tehtävää työtä tuntuu toimittajista ehkä itsenäisen toimintatilan kaventamiselta. (Väliverronen 2009, 30.)

Esimerkiksi lisääntynyt editointi ja editoijan läsnäolo saattaa tuntua ensi alkuun siihen tottumattomalta omaan työhön puuttumiselta. Editoijan haluamat muutokset saattavat tuottaa paineita, uusien versioiden tekeminen tuntuu turhalta työltä, juttumitat ahtailta ja omaa päätäntävaltaa kaventavilta. Eikä niitä juttujakaan oikein voisi etukäteen suunnitella. Muutosvastarinnan ja totuttelun vaikeuden ymmärtää, sillä aikakauslehdissäkin työkuulttuuri on ollut pitkään sanomalehtimäinen, eikä suunnitteluun ja editointiin ole aiemmin kiinnitetty paljoakaan huomiota. Tämä johtuu Töyryn, Rädyn ja Kuisman (2008, 17, 24) mukaan siitä, että moni aikakauslehdissä työskentelevistä on aiemmin työskennellyt sanomalehdissä oppien sen työkuulttuurin. Samaa työtapaa on opetettu myös yliopistoissa. He huomauttavat, että jos toimitukset arvottavat journalismia ainoastaan uutisjournalismin lähtökohdista, jää editoijan työn merkitys, vaatimus ja tavoitteet ymmärtämättä (emt. 24).

Sen sijaan uudempi toimittajasukupolvi tuskin enää pitää toimittajan työtä ainakaan samassa määrin yksilösuorituksena, ja ryhmätyön merkitys ymmärretään paremmin. Editoijan läsnäolon ei ehkä nähdä olevan ristiriidassa oman työn kanssa. Myös angloamerikkalaisessa mallissa tarvitaan yksilösuorituksia, sillä yksilötyö ei korvautu sinänsä millään vaan uudet tavat opitaan sen rinnalle (Helle & Töyry 2009b).

Helteen (2009) mukaan saman työyhteisön sisällä elääkin rinta rinnan uusia ja vanhoja keskenään ristiriitaisiakin journalistisia ihanteita, normeja ja tekemisen tapoja. Saman toimituksen sisällä on useita ajatuksia siitä, millaista journalismia tulisi tehdä ja miten (Helle & Töyry 2009b, 17). Tämä puolestaan aiheuttaa erilaisia näkökulmia muutokseen ja siihen, mihin suuntaan tulisi mennä (Helle 2009, 91). Ajatuksia tuodaan kuitenkin harvemmin julki, eikä toimituksissa useinkaan käydä keskustelua niinkin oleellisesta asiasta kuin mitä on hyvä journalismi. Pitäisi.

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Toiminnan teoria ja kehittävä työntutkimus

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii kehittävä työntutkimus hyödyntäessäni erityisesti häiriön ja ristiriidan käsitteitä ja toimintajärjestelmän mallia häiriö- ja ristiriita-analyyseissani. Kehittävä työntutkimus pohjautuu kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan (Engeström 1995, 1987). Suomessa toiminnan teoriaa on kehitetty 1980-luvulta alkaen kehittävän työntutkimuksen nimen alla, ja lähestymistapana se on kehittynyt ja laajentunut. Muun muassa henkilöstön kehittämisen kritiikkinä alun perin toiminut suuntaus on myöhemmin kehittynyt työelämän muutosten tutkimisen ja työkäytäntöjen kehittämisen tueksi. (Helle 2010, 41–42; Koistinen 2007, 25.)

Kehittävä työntutkimus on osallistava lähestymistapa, joka ei tuo työpaikalle valmiita ratkaisuja, vaan pyrkii muokkaamaan välineitä toiminnan erittelyyn ja uusien mallien suunnitteluun työyhteisön sisällä. Lähestymistapana se muistuttaa osallistavaa toiminnantutkimusta korostaessaan tutkijoiden ja toimijoiden yhteistyötä ja sitä, että kohteena olevia käytäntöjä pyritään muuttamaan yhdessä. (Koistinen 2007, 25.) Keskeistä kuitenkin on että työntekijät itse analysoivat ja muuttavat omaa työtään – mikään ei tule annettuna. Toiminnan käsitteen mukaisesti yksilön teot ja ominaisuudet nähdään kollektiivisessa toimintajärjestelmässä muodostuvina ja toisaalta niiden nähdään muovaavan toimintajärjestelmää – esimerkiksi työtä. Työ puolestaan nähdään ja sitä tutkitaan historiallisesti kehittyvänä, ristiriitaisena ja paikallisesti muuttuvana toimintana. Itse toiminta nähdään sekä tutkimuksen kohteena että teoreettisena selitysperiaatteena. Kehittävä työntutkimus on samanaikaisesti sekä konkreettisten toimintojen empiiristä tutkimusta että toiminnan teorian kehittelyä. (Engeström 1995, 12, 73.)

Engeström (2001) erottaa kehittävässä työntutkimuksessa viisi keskeistä periaatetta. Ensinnäkin analyysin ja kehittämisen kohteena ja perusyksikkönä on yksittäisen teon tai työsuorituksen sijaan kollektiivinen ja kohteeseen suuntautunut toimintajärjestelmä, joka on suhteessa muihin toimintajärjestelmiin. Kehittävä työntutkimus ei tarkastele yksittäisiä tekoja, työsuorituksia sellaisinaan ilman laajempaa kulttuurista toimintayhteyttä tai historiallista kehitystaustaa, vaan ymmärtää suunnitelmat ja tavoitteet luonteeltaan kulttuurisina representaatioina. Ne ovat pikemminkin väljiä ja jatkuvasti muotoutuvia orientoitumisen välineitä kuin tekoja yksityiskohtaisesti määrääviä ohjeita. (emt. 38.) Kysymykset *miksi* ja *missä yhteydessä* jokin työsuorite tehdään tulevat ennen kysymystä *miten* (Engeström 1995, 38–39).

Toiseksi, toimintajärjestelmän tunnuspiirteenä on moniäänisyys. Se koostuu erilaisista työyhteisössä olevista intresseistä, taustoista, näkökulmista ja moninaisuudesta. Moniäänisyys ei ilmene Engeströmin mukaan vain puheessa, vaan myös työsuorituksissa ja teoissa erilaisina laadullisina työtapoina ja tottumuksina. (Engeström 1995, 2001.)

Kolmanneksi, lähestymistavan mukaan toiminta on historiallisesti kehittyntä ja muuttuvaa. Keskeistä kehittävä työntutkimuksen lähestymistavassa onkin muutos. Neljäs keskeinen asia on ristiriita, jonka nähdään olevan keskeinen muutoksen ja kehittämisen kannalta. Kehittävä työntutkimus lähtee siitä, että nykytilanteen ristiriitojen syntyä ja kehityksen vaihtoehtoja ei voi tulkita, eritellä tai paljastaa tarkastelematta menneisyyttä. Toisin sanoen, toimintajärjestelmää kehitettäessä kaiken perusta on historiallisessa analyysissä. Ristiriidat ovat pitkän ajan kuluessa muotoutuneita rakenteellisia jännitteitä, jotka muhivat joko toimintajärjestelmän sisällä tai toimintajärjestelmien välillä ja ilmenevät toimintajärjestelmässä häiriöinä ja ongelmina. (Engeström 1995, 34; Engeström 2001.)

Viidenneksi, aina on mahdollista oppia, jos toiminnan kohdetta arvioidaan kriittisesti uudelleen. Tarkastelun kohteena on koko toimintajärjestelmä ja sen laadullinen muutos. Tätä Engeström (1995, 2001) nimittää ekspansiiviseksi oppimiseksi, joka on hänen mukaan luonteeltaan pitkäkestoinen ja

kollektiivinen tapahtuma (Engeström 1995, 87). Tämän logiikan mukaan oppiminen ei ole suoraviivaista ennalta määrättyyn tavoitteeseen etenemistä, vaan kyseessä on pikemminkin avoin sykli joka johtaa toimintajärjestelmän laadulliseen muuttumiseen (emt. 88).

Kehittävää työntutkimusta on käytetty lähestymistapana monella eri tieteenalalla ja sen avulla on tutkittu monia toimialoja sekä työprosesseja. Häiriöitä ensimmäisenä kehittävän työntutkimuksen piirissä tutkivat Norros, Toikka ja Hyötyläinen (1988), jotka tarkastelivat joustavan valmistusjärjestelmän käyttöä Valmetin Linnavuoren hammaspyöräverstaalla. Sittemmin on tutkittu muun alioikeuksien työn muutosta (Engeström, Haavisto ja Pihlaja 1992), lääkärin vastaanottoa (Engeström, R. 1999), tutkijoiden työtä (Saari 2003), vanhainkotien työhyvinvointia (Mäkitalo 2005) ja uusmediayrityksen tuotannon häiriöitä ja nopeasti kehittyvän organisaation oppimista (Koistinen 2007).

Journalismin saralla kehittävän työntutkimuksen traditioon on pohjannut Helle (2010, 2004), joka on tutkinut journalistisen työn muutoksia ja työprosesseja muun muassa Helsingin Sanomissa, uutistoimituksen kehittämishankkeen aikana ilmenneiden häiriöiden ja ristiriitojen analysoinnin avulla. Myös Kajsa Hytönen (2011) on Helsingin yliopistoon tehdyssä gradussaan keskittynyt häiriöiden analysointiin tutkiessaan Huvudstadsbladetin verkkouutistutuotannon työprosesseja. Ensin mainitusta Helteen tutkimuksesta lisää myöhemmin alaluvussa 3.4.

Häiriöiden, ristiriitojen ja muutosten lisäksi kehittävän työntutkimuksen piirissä on tutkittu moniäänisyyttä, jota on analysoitu työntekijöille tehdyistä haastatteluista. Esimerkiksi Virkkunen (1995) on eritellyt työsuojelutarkastuksissa esiintyviä ääniä, Soilanne (1992) pankkien luottamusmiesten ja työnantajien ääntä, ja ääniä ovat eritelleet myös Erkinheimo (1994) ja Ylävaara (1993). (Engeström 1995, 48–49.) Ritva Engeström (1999) puolestaan paikansi väitöskirjassaan ääniä lääkärin ja potilaan välisistä keskusteluista (Engeström R. 1999).

Ääniä on paikannettu myös aikakauslehtitutkimuksen puolella Ruorasan (2010) eritellessä ”Erikoislehdessä” toteutetun kehittämishankkeen aikana ilmeneviä ääniä. Ruoranen löysi lehdessä järjestettyyn mediakonseptilaboratorioon osallistuneiden puheista kolme ääntä. Vahvimmin esiin nousi tiedon välittäjän tehtävää korostava *uutisjournalismin* ääni. Ruorasan mukaan lehden päätoimittaja ja toimitussihteeri näkivät lehdessä ilmestyvät jutut uutisina, sisältönä, jota ei voi suunnitella etukäteen. Tämän keskustelua dominoineen äänen kannalta olennaista oli suhtautuminen markkinointiin: markkinoinnin ja ilmoitusmyynnin kanssa ei saisi liikaa veljeillä tai tehdä yhteistyötä, jottei toimittajan identiteetin kannalta tärkeät autonomisuus ja objektiivisuus vaarantuisi. (emt., 66–67, 79.)

Toinen Ruorasan paikantama ääni oli angloamerikkalaisille lehdille tyypillisen työtavan, *suunnittelevan ja editoivan työtavan* ääni, joka korosti rakennetun konseptin mukaisen suunnittelun ja editoinnin sekä reportterien ja editoijien työnjaon tärkeyttä. Ruorasan mukaan medialaboratorion aikana ajatuksia koko työprosessin läpikulkevasta editoinnista ja lehden sisällön suunnittelusta nousi esiin ulkoasupääällikön, taittajan ja toimittajan puheissa. Kolmas ääni oli markkinoinnin, ilmoitusmyynnin ja johdon *kohderyhmäajatteluun* keskittyvä puhe. He näkivät – mainosrahojen kannalta tärkeän – lukijan Kansallisen mediatutkimuksen (KMT) ja lehden toteuttamien lukijakyselyiden perusteella määriteltynä. (Ruoranen 2010, 68–72.) Näiden kolmen äänen lisäksi aineistosta nousi esiin myös hanketta eteenpäin vievien tutkijoiden ääni sekä yleisön poissulkeva ääni, jotka olisi jälkikäteen katsoen voinut nimetä omiksi diskursseikseen, Ruoranen (emt. 79–80) toteaa.

3.2 Häiriöt ja ristiriidat

Pro gradu -työssäni keskityn lehdentekoon liittyvien, laboratorion keskusteluissa esiintyvien häiriöiden analyysiin, jonka avulla pyrin pääsemään käsiksi lehtityössä meneillään olevaan muutokseen. Muutosta tutkittaessa juuri häiriöt voivat paljastaa jotain olennaista työssä tapahtuvista muutoksista tai kehityksen suunnasta, ja kehittävässä työntutkimuksessa ne ovat yksi

olennainen analyysikohde paljastaessaan ristiriitoja toimintajärjestelmien eri osatekijöiden välillä (ks. Engeström 1995; Koistinen 2007; Helle 2010).

Häiriön käsite on peräisin kehittävän työntutkimuksen piiristä. Engeström, Haavisto ja Pihlaja (1992) määrittelevät käsitteen näin: ”häiriö on työprosessissa esiintyvä tahaton poikkeama toiminnan suunnitellusta tai säännöksiä ja perinteen edellyttämästä normaalikulusta eli käsikirjoituksesta. Häiriö ilmenee toimintaan osallistuvien henkilöiden välisenä tai ihmisen ja koneen välisenä havaittavana haittana, vaikeutena ja epäonnistumisena.” Myöhemmin Engeström (1995, 65) on määritellyt vielä tarkemmin, että välineiden ja ihmisten väliset häiriöt ilmenevät käytössä ja hallinnassa sekä työyhteisön jäsenten välillä yleensä väittelyinä, torjuntana, ymmärtämättömyytenä ja erimielisyytenä.

Engeström (1995) on niin ikään jatkanut häiriön käsitteen purkamista katkoksi, dilemmoiksi ja innovaatioiksi. Hänen mukaan katkokset ovat vuorovaikutustilanteessa ilmeneviä tiedonkulun tai yhteisymmärryksen esteitä, jotka ilmenevät käytännössä äänettömyytenä ja passiivisuutena tai vaikenemisena. Katkokset saattavat johtaa dilemmoihin, jotka ovat puheessa tai ajattelussa vaikuttavaa ristiriitaisuutta, joka ilmenee epäröintinä ja keskenään yhteen sopimattomina kannanottoina. Innovaatiot ovat aloitteita uudenlaisen idean tai ratkaisun tuottamiseksi. Niiden hyödyntäminen riippuu työyhteisön muilta jäseniltä saadusta tuesta ja vastakaiusta, ja parhaimmillaan uusi idea saattaa muuttaa käytäntöjä. Toisaalta voi käydä myös niin, että alun perin innovaatioksi tarkoitettu yritys koetaankin työyhteisön sisällä häiriöksi, Engeström muistuttaa. (emt., 65–66.)

Häiriöihin voidaankin suhtautua kahdella tavalla – ne voidaan nähdään joko uhkana toiminnalle tai kehittämismahdollisuutena. Häiriö on monimutkainen käsite myös sen vuoksi, että se ilmenee vain, jos yksilö pitää jotakin asiantilaa ongelmallisena ja tuo sen esiin. Tähän vaikuttaa myös se, että jokaisella on oma käsityksensä toimintajärjestelmän toimivuudesta, eivätkä käsitykset välttämättä ole yhteisesti jaettuina. (Toikka & Kuivanen 1993.)

Mutta miksi häiriöt sitten ovat niin olennainen osa kehittävää työntutkimusta? Engeströmin (1995) mukaan häiriöt paljastavat kehitystarpeita ja ne saattavat kertoa jotain olennaista kehityksen suunnasta (ks. myös Norros, Toikka & Hyötyläinen 1988). Häiriöitä ja ristiriitoja erittelevä ja analyysoiva Koistinen (2007, 47) muotoilee häiriön merkiksi siitä, että työtapa on muutoksessa ja vaatii kehittämistä. Häiriöiden analyysin avulla päästään käsiksi toimintajärjestelmässä osatekijöiden välillä ilmeneviin ristiriitoihin, joilla on keskeinen rooli oppimisessa ja muutoksen välineenä (Engeström 1995, 136). Toisin sanoen, käytännön työssä ilmenevät häiriöt paljastavat toimintajärjestelmän sisällä vaikuttavia jännitteitä ja ristiriitoja.

Toinen kehittävän työntutkimuksen piirissä kehitetty toiminnan kehitykseen ja muutokseen kiinteästi liittyvä käsite, jota työssäni käytän, onkin toiminnan sisäinen ristiriita. Engeströmin (1995, 136) mukaan ristiriita on ”jännite kahden eri suuntiin vetävän toimintajärjestelmän osatekijän välillä”. Ristiriita syntyy saman toimintajärjestelmän sisällä tapahtuvan kehityksen eriaikaisuudesta; kun yksi osatekijä muuttuu, se törmää toisen osatekijän kanssa (Koistinen 2007, 29). Yksinkertainen esimerkki ristiriidasta on tavoitteiden ja käytössä olevien voimavarojen epäsuhta, resurssipula (ks. emt. 1995, 136).

Engeström (1987, 1995) on jaotellut ristiriidat neljään eri tasoon seuraavanlaisesti. Ensimmäisen asteen ristiriita vaikuttaa toimintajärjestelmän jokaisen osatekijän sisäisenä kaksinaisuusluonteena, ristiriitana työn vaihto- ja käyttöarvon välillä. Engeströmin mukaan ensimmäisen asteen ristiriita näkyy yleensä toimintajärjestelmän sisäisenä kitkana. Vaihto- ja käyttöarvolla hän viittaa esimerkiksi ratkaisuihin ja sääntöihin, jotka aiheuttavat välitöntä lisäkuluja organisaatiolle, mutta joista toisaalta on hyötyä esimerkiksi tuotannossa pidemmällä aikavälillä. (emt. 1995, 62.) Lehden kannalta tällainen voisi olla esimerkiksi uuden taitto-ohjelman hankkiminen, joka pitkällä aikavälillä vähentäisi työmäärää ja parantaisi ulkoasua.

Toisen asteen ristiriita ilmenee toimintajärjestelmien osien välillä ja voi johtaa toimintajärjestelmän kriisiytymiseen. Sen aiheuttaa toimintajärjestelmän ulkopuolelta tuleva muutos, joka muuttaa jotain osatekijää laadullisesti, toisten

osatekijöiden jäädessä aluksi toimimaan entiseen tapaan. Tästä esimerkkinä on ulkoa päin tuleva sääntö, joka ei istu nykyisiin työvälineisiin tai sääntö, joka ei sovi yhteen kohteen eli tuloksen kanssa. (Engeström 1995, 62–63.) Lehden osalta tällainen saattaisi syntyä esimerkiksi silloin, jos järjestön johto määrittäisi lehden kohderyhmän, tavoitteet ja arvot sellaisiksi, jotka sotivat toimituksen omaa käsitystä vastaan.

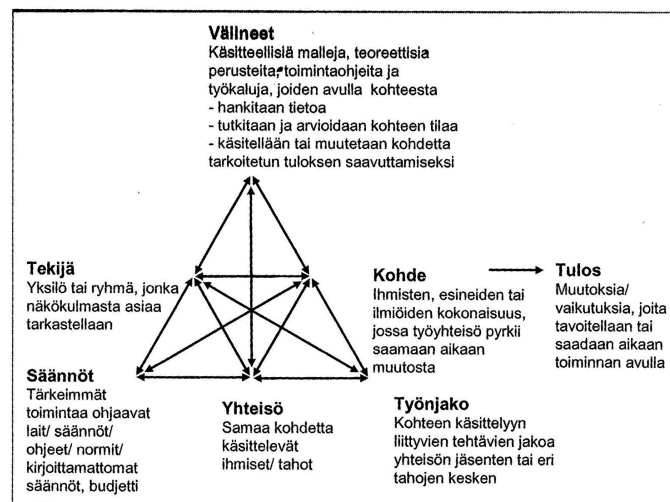
Kolmannen asteen ristiriita syntyy puolestaan toisen asteen ristiriidan pohjalta uutta toimintatapaa käyttöönotettaessa. Kun vanhanlaisen toiminnan kriisiytyttyä luodaan uusi toimintatapa, uudenlaiset työtavat saattavat olla ristiriidassa vanhojen työtapojen ja käytännön kanssa. (Engeström 1995, 62–63.) Lehden kannalta tämä voisi olla esimerkiksi suunnittelevan ja editoivan työtavan käyttöönotto ja sen vastustaminen totutun käsityömäisen työtavan vuoksi. Kolmannen asteen ristiriidan voisi aiheuttaa esimerkiksi tarkka juttumitta: mittaan kirjoittaminen samanaikaisesti helpottaa editoijan, toimitussihteerin työtä, mutta kirjoittajasta se saattaa tuntua luovuuden esteeltä, toimittajan työtä rajoittavana ja vaikeuttavana sääntönä. Tällainen voisi olla myös entisestä poikkeava, yhdessäkin päätetty kirjoitustapa, johon toimittajat eivät journalistisilta käsityksiltään, kirjoittajan kompetenssiltaan tai muista syistä kykene.

Neljännän asteen ristiriidat puolestaan ilmenevät uuden toimintatavan vakiinnuttua, kun sen ja muiden lähellä olevien toimintajärjestelmien, keskustoiminnan ja sen naapuritoimintojen, välille syntyy kitkaa (Engeström 1995, 62–63). Lehteä ajatellen tällainen ristiriita voisi syntyä esimerkiksi uudistetun lehtikonseptin ja seuran arvojen ja tavoitteiden välille.

Kokoavasti, ristiriidan käsite on oleellinen siitä syystä, ettei toiminnan laadullista muutosta saada aikaan ilman sisäisten ristiriitojen analysointia ja ratkaisemista (Helle 2010, 50). Ne ovat ”muutoksen käynnistäjiä”, jotka nousevat esiin ulkopuolisten tekijöiden vaikuttaessa työprosesseihin (emt. 51).

3.3 Toimintajärjestelmän malli analysoinnin apuna

Millä tavoin työn sisäisiä ristiriitoja sitten voi eritellä? Engeström on kehittänyt toimintajärjestelmän muutoksen mallin, jota käytetään toiminnan ja sen osatekijöiden analysoinnin apuna. Hyödynnän kyseistä systeemiä ja teoreettista mallia työssä tapahtuneiden muutosten analysoinnissa myös omassa työssäni. Toimintajärjestelmän mallin avulla voidaan analysoida kohdetta, jonka vuoksi töitä tehdään, työyhteisöä eli samassa työpaikassa työskentelevien yhteistyötä, työnjakoa eli niitä tapoja, joilla työtehtävät ja vastuut on organisaation sisällä työntekijöiden välille muodostettu tai sääntöjä, jotka liittyvät siihen millä tavoin työtä tehdään. Mallin avulla voidaan analysoida vastaavasti myös työn tekijää, työssä käytettäviä välineitä tai työn tulosta. (ks. Engeström 1987, 1995; Koistinen 2007.)

Kuvio 1 *Työ toimintajärjestelmänä* (Engeström 1987, 78; Engeström 1995, 47; Koistinen 2007, 28)

Kaikkein oleellisen osatekijä on toiminnan kohde, sillä ilman sitä ei olisi myöskään minkäänlaista toimintaa. Koistisen mukaan (2007) kohde ja tekijä ovat kiinteästi suhteessa toisiinsa, sillä kohde vaikuttaa tekijään ja päinvastoin myös tekijän toimet vaikuttavat kohteeseensa sitä mahdollisesti muuttaen. Edelleen, kohde ei ole yksittäinen työsuorite, vaan jotain laajempaa – toimintajärjestelmän tavoite. Esimerkiksi lehtityössä toiminnan kohde on lukija – se kenelle lehteä tehdään ja kenestä lehden kannattavuus ja sitä kautta

olemassaolo oleellisesti riippuu. Lehden kohderyhmä vaikuttaa yksittäisen toimittajan työhön aina aihevalinnoista käsittelytapaan ja tyylillisiin seikkoihin.

Koistinen (2007) esittää myös lehtityön kannalta mielenkiintoisen havainnon: ”Kiinnostavinta ja haastavinta toiminnan kohteen käsitteessä on se, että se kohde muuttuu jatkuvasti ja on tavallaan tekijöiltänsä piilossa. - - - Monimutkaisissa tuotantoprosesseissa toiminnan kohde jakaantuu usein osiin ja kellään yksittäisellä tekijällä ei ole käsitystä kokonaiskohteesta. Jokaisella työntekijällä on yhteisestä työn kohteesta osittainen, omanlaisensa kuva, johon hänen oma henkilökohtainen työn mielekkyytensä liittyy.” (emt. 28) Tämä kaikki pitää paikkansa lehden tekemisen osalta. Toimintajärjestelmä ei myöskään ole missään nimessä staattinen, sillä muutos minkä tahansa osan – oli se sitten välineisiin tai kohteeseen liittyvä – kohdalla aiheuttaa muutoksia myös muiden osatekijöiden osalta. Toimintajärjestelmään ja sen eri osiin voivat vaikuttaa myös muut ympärillä olevat toimintajärjestelmät. (Helle 2010, 89.)

3.4 Häiriöitä on tutkittu sanomalehdessä tapahtuneiden muutosten kartoittamiseksi

Toimintajärjestelmän mallia on käytetty apuna journalistisessa tutkimuksessa journalismiin ja journalistiseen työhön liittyvien muutosten kartoittamisessa. Helle (2010, 2004) tutki päivittäin ilmestyvän sanomalehden iltaraporteissa mainittuja häiriöitä selvittääkseen ristiriitoja ja muutoksia niiden taustalla. Kyseessä on Helteen väitöskirjaan liittyvä interventionistinen osatutkimus, jossa aineistoa kerättiin vuosina 1995–1998 osana Helsingin Sanomissa järjestettyä toiminnan teoriaan ja kehittävään työntutkimukseen perustuvaa Muutoslaboratorio-kehittämishanketta. Sanomalehden taittojärjestelmä uusittiin, ja uudella teknologialla oli vaikutuksensa myös journalistiseen sisältöön.

Helteen mukaan uuden välineen, taittojärjestelmän käyttöönotto paitsi vaikutti työn tulokseen eli sanomalehden ulkoasuun, merkitsi myös tekijöiden ammattitaidon kehittämistä. Samalla työnjako toimituksen ja taittajien osalta

meni uusiksi: taittajat siirtyivät osaksi toimitusta, joten vastuu taittoon liittyvästä tuotannosta siirtyi toimituksille. Tämä johti siihen, että työprosessit täytyi järjestää uudelleen. (Helle 2010, 89.)

Helle jakoi vuosien 1996 ja 1997 iltaraporteissa mainitut uuden järjestelmän käyttöönottoon tai hallintaan liittyvät häiriöt kuuteen teemaan, joita olivat tuotanto ja sen aikataulu, juttujen sisältö, suunnittelu/tiedonkulku, uutisreikä, teknologia ja taloudellinen voitto. Kaikista eniten häiriöitä liittyi tuotantoon ja sen aikatauluun. Sellaisia olivat deadlinesta myöhästyminen, mainosten saapuminen sivuille liian myöhään tai värien liian aikainen deadline tai sivukarttaan liittyvät ongelmat. (Helle 2010, 97–100.) Toiseksi eniten oli häiriömainintoja, jotka koskivat juttujen laatua tai sen puutetta: joko juttuja piti editoida rankasti, otsikoita muuttaa tai ne eivät olleet tarpeeksi hyviä etusivulle. Joissain raporteissa myös moitittiin kuvia siitä, etteivät ne olleet mielenkiintoisia. Osa sisältöön liittyvistä häiriömaininnoista taasen käsitteli juttuaiheita, kirjoitustyyliä ja grafiikkaa. (emt. 100, 103, 97.)

Kolmanneksi eniten nousi esiin suunnitteluun/tiedonkulkuun liittyviä aiheita. Puutteellisesta suunnittelusta ja tiedonkulun katkoksista kertovia häiriömainintoja olivat esimerkiksi grafiikan tai kuvatilauksen unohtuminen, lyhyiden juttujen puute, etusivulle sopivien juttujen puute sekä ongelmat, jotka olisi voinut välttää paremmalla ennakoivalla suunnittelulla, koordinoinnilla ja kommunikaatiolla. Ihmiset yksinkertaisesti unohtivat kertoa suunnitelmista tai päivän aikana tehdyistä päätöksistä toisilleen. Suunnittelun puutteesta kertoivat myös juttumittoihin liittyvät ongelmat: jutut olivat joko liian pitkiä tai liian lyhyitä. Toisaalta yhdessäkään raportissa suunnittelua tai sen puutetta ei mainittu suoraan, vaan häiriöt liittyivät siihen välillisesti. (Helle 2010, 97–100.)

Sanomalehdessä myös mainokset ja uutisille varattu tila olivat jatkuva häiriömainintojen kohde; iltaraporteissa usein valiteltiin sitä, että journalistiselle sisällölle jäi liian vähän tilaa suhteessa mainoksiin tai että toimituksen piti kehittää lyhyitä juttuja vain täyttämään taittosivujen mainosten muodosta ja koosta johtuvia aukkoja. Jutuille varattu tila saattoi myös vaihtua

yllättäen, pienentyä tai kasvaa. Ongelmallisena koettiin myös se että pitkiä juttuja oli vaikea sijoittaa mainosten sekaan. (Helle 2010, 97–99.)

Sen sijaan Muutoslaboratorion alussa isoksi aiheeksi oletettu teknologinen uudistus vaikutti häiriömainintojen perusteella aiheuttaneen vähemmän ongelmia suhteessa alkukohuun. Teknologiaan liittyvät häiriöt olivat joko teksti- tai taittojärjestelmän ongelmia ja myös sivujen painoon lähettämiseen liittyvistä ongelmista oli mainintoja. Vähiten häiriömainintoja oli taloudellisesta voitosta, vain muutamia. Tällaisiksi Helle laski valitukset työvoiman riittämättömyydestä tai resurssien vähyydestä. (Helle 2010, 97–100, 104.)

Iltaraporteissa mainittujen häiriöiden perusteella Helle analysoi ristiriitoja uutistoimituksen näkökulmasta. Helteen mukaan sanomalehdessä jännitteet ja ristiriidat liittyivät siihen, millaista journalistista sisältöä lehdessä pitäisi olla, miten työ tulisi työpaikalla järjestää ja miten tuotantoprosessit organisoitaisiin. (Helle 2010, 81–82.) Ristiriidat liittyivät elimellisesti työn uuteen kohteeseen, uudenlaiseen journalismiin ja uudenlaisiin tuotannollisiin haasteisiin. Muutoslaboratoriossa käydyissä keskusteluissa oli nimittäin määritelty, mitä uudentyyppinen ”hyvä journalismi” on ja millaista journalismia jatkossa tehtäisiin. Tuolloin oli päätetty, että uutissivuille alettaisiin vastaisuudessa tehdä enemmän featuremaisempia uutisjuttuja ihmisten jokapäiväisestä elämästä unohtamatta pitkän aikavälin yhteiskunnallisten muutosten seuraamista ja niistä raportoimista. (emt. 106.)

Tämä aiheutti muutoksia myös uutistuotantoon, sillä tavoitteisiin pääsemiseksi koko työtapa jouduttiin uudistamaan (Helle 2010, 106). Se, että uutistoimituksessa oli siirrytty kovien uutisten lisäksi tekemään featuremaisempia uutisjuttuja, kasvatti myös kuvituksen tarvetta. Tätä taustaa vasten toimituksessa oli liian vähän graafikkoja, eikä vastuu visuaalisesta puolesta ollut täysin selvä toimittajien ja taittajien välillä. Utisreian päivittäin muuttuva koko ja muoto puolestaan aiheutti tarpeen ennakoivalle suunnittelulle. Ennakoiva suunnittelu soti toisaalta perinteistä uutisvetoista journalismia vastaan ja sitä vastustettiin myös Muutoslaboratorion

tapaamisissa vedoton siihen, ettei uutisia pysty suunnittelemaan etukäteen. (emt. 104–105.)

Toimintajärjestelmässä vallinneiden ristiriitojen perusteella Helle analysoi työssä tapahtuneita muutoksia mallintaen ne yllä olevaan kaavioon. Ensinnäkään uudentyypinen käsitys hyvästä journalismista ei sopinut yhteen aiemman, perinteisen tapahtumiin perustuvan uutisjournalismin kanssa. Tästä kertovat maininnat uutisjuttujen laadullisista ongelmista. (Helle 2010, 106.) Tätä ristiriitaa ilmentää nuoli välineiden ja kohteen välillä.

Uudentyypinen analysoiva journalismi ja yhteiskunnallinen raportointi vaati erilaisten työryhmien perustamista ja iltareportaasivuorojen käyttöönottoa. Tiimityöskentely puolestaan muutti työtapoja poiketessaan aiemmasta yksilöllisestä työtavasta. Muuttunut kohde vaikutti myös työtehtäviin ja vastuisiin, sillä uuden taittojärjestelmän myötä kaikkien, myös toimittajien vastuu tuotannon eri vaiheista ja aikatauluista kasvoi. Työtä myös jouduttiin organisoimaan uudella tavalla. (Helle 2010, 106.) Näitä ristiriitoja kuvaa nuoli kohteen ja sääntöjen välillä.

Niin ikään työnjako muuttui uuden kohteen ja työkierrossa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Uusi iltareporttereista, käsittelijöistä, iltavastaavasta ja taittajista koostuva iltatiimi tuli aiemman iltauutispäällikön johtaman iltavuoron tilalle ja vastuu tuotannosta ja journalistisesta laadusta siirtyi samalla uudelle tiimille. Työnjaon muutos näkyi myös niin, ettei työtä tehty enää yksilöllisin ja käsityömäisin työtavoin, sillä työ vaati enemmän yhteistyötä työntekijöiden välillä. Toimittajat alkoivat tehdä työtä erilaisten tiimien osana ja myös osastorajat kaatuivat niin, että toimittajat saattoivat kirjoittaa juttuja myös toiselle osastolle. Työnjako koko lehden toimitussihteerin ja uuden iltatiimin välillä aiheutti paljon ongelmia, samoin suunnittelu tuotti ongelmia iltaraporttien perusteella. (Helle 2010, 107.) Näitä ristiriitoja kaaviossa ilmentää nuoli työnjaon ja kohteen välillä.

4 MEDIAKONSEPTILABORATORIOSTA MEDIAKONSEPTIIN JA MALLILUKIJAAAN

Mediakonseptilaboratorion tarkoituksena on kehittää julkaisun sisältöä ja työprosesseja. Kyseessä on interventionistinen tutkimus- ja kehittämismenetelmä, sillä toimituksen lisäksi journalistisen työn ja lehtikonseptin kehittämiseen osallistuvat ja sitä ohjaavat journalismin tutkijat. Heidän roolinsa on paitsi ohjata keskustelua, suunnitella istunnot ja käsiteltävät aiheet, myös tuottaa ja tarjota apuvälineitä kehittämiseen (Helle & Töyry 2009a, 513; Helle 2010).

Kehittämiskeskusteluihin osallistuvat niin toimitus kuin sen johto, ja mukaan pyritään saamaan mahdollisesti myös levikistä ja ilmoitusmarkkinoinnista vastaavaa väkeä sekä kehittämisestä ja teknologiasta vastaavia työntekijöitä (Helle 2010; Helle & Töyry 2009a, 513). Keskusteluihin pyritään saamaan mukaan mahdollisimman laaja joukko organisaation eri osa-alueita, sillä organisaation johdon määrittelemät arvot ja strategiset tavoitteet eivät suoraan siirry päivittäiseen työhön uusiksi toimintavoiksi ja työprosesseiksi tai työtä ohjaaviksi arvoiksi ja paremmaksi journalismiksi – jutuiksi, ulkoasuiksi ja rakenteiksi. Laboratoriot on räätälöity organisaation ja julkaisun tilanteen ja muutostarpeiden mukaan.

Mediakonseptilaboratorion kehittämishankkeissa käydään mediakonseptia läpi aina julkaisijan intresseistä kilpaileviin lehtiin ja journalistisista arvoista lukijoiden tarpeisiin. Painopiste on nopeasti muuttuvassa median käytössä ja yleisön tarpeissa. Helteen ja Töyryn mukaan lehden kohteen tavoitteineen ja arvoineen määrittelee yleensä ensin julkaisija, mutta mediakonseptia ei voi kuitenkaan erottaa arkipäivän työprosesseista, joissa se tuotetaan jatkuvien neuvottelujen kentällä. Keskusteluissa keskitytään myös itse työn tulokseen, eli esimerkiksi aikakauslehden sisältöineen, sekä työn organisoinnin periaatteisiin ja käytäntöihin. Keskusteluissa käydään läpi myös työnjakoa, työtä ohjaavia

sääntöjä, työvälineitä ja päivittäisiä työvaiheita ongelmiseen. (Helle & Töyry 2009a, 513.)

Mediakonseptilaboratorioita on tähän mennessä toteutettu yhteensä neljä. Ensimmäinen niistä järjestettiin sanomalehdessä, jossa uusi verkkokonsepti tuotti haasteita. Toinen laboratorio pidettiin samassa sanomalehdessä, jota piti uudistaa päivittäisten uutisten siirryttyä verkkoon. Kolmas järjestettiin erikoislehdessä, jonka konseptia haluttiin uudistaa levikin laskun vuoksi. Neljäs laboratorioista järjestettiin kolmannen sektorin organisaatiossa, jossa kehitettiin kansalaisperusteista verkkopalvelua ja samaan aikaan haluttiin uudistaa ja kehittää lehtikonseptia. (Helle & Töyry 2009a, 514; Helle & Töyry 2008.) Oma tutkimusaineistoni on peräisin neljännessä, järjestölehdessä vuosina 2008–2009 pidetystä kehityshankkeesta.

4.1 Mediakonsepti – arvoista ja tavoitteista lukijan puhuttelun tapoihin ja työprosessien organisointiin

Konsepti-sanalla viitataan monesti hyvin erilaisiin ja toisiinsa nähden ristiriidassakin oleviin asioihin ja käsitteenä se saa eri yhteyksissä eri merkityksiä, joten sen voi ymmärtää monella tapaa. Tuotekehittäelyssä sillä tarkoitetaan yleensä suunnittelutyön tulosta, valmista tuotetta (Virkkunen 2002, 14; Helle & Töyry 2009a, 509). Helle ja Töyry muistuttavat, että valmiin tuotteen lisäksi konsepti voidaan ymmärtää kokonaisuuden yleispiirteisenä hahmotelmana tai ideana, johon suunnittelu pohjaa. Sillä voidaan viitata myös visioon, yrityksen viestimään brändiin tai tulevaisuuden strategioihin. (emt. 509.) Konsepti voidaan ymmärtää monella tapaa myös mediatutkimuksessa tai televisio- ja radio-ohjelmien tuotannossa. Konseptista puhuttaessa saatetaan puhua esimerkiksi tv:n ohjelmaideasta, varsinaisesta mediumista tai lehden formaatista (Virkkunen 2002, 15).

Lehden konseptilla viitataan yleensä julkaisun ulkoasuun ja sisältöön (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 26). Se saatetaan ymmärtää myös yksiulotteisesti lehden lajityyppinä, genrenä. ”Käsitteenä lajityyppisyys kuvaa samankaltaisuuksia,

konsepti kunkin julkaisun ainutkertaisuutta (emt. 27)”. Esimerkiksi naistenlehdet, urheilulehdet, nuortenlehdet ja sisustuslehdet ovat lajityyppejä. Lehtiä voidaan luokitella lajityypeiksi lehden talouden, jakelun, aihepiirin, kohderyhmän, kirjallisen tyylin tai visuaalisen muodon perusteella. Genrejen väliset raja-aidat eivät kuitenkaan ole kiveen kirjoitettuja, sillä mikään luokittelu – genreryhmittelykään – ei ole koskaan selvärajainen. Sama lehti voidaan sijoittaa usean genren sisälle. (emt. 28-29.)

Aikakausmedia luokittelee lehdet kolmeen ryhmään: yleisölehtiin, ammatti- ja järjestölehtiin sekä asiakaslehtiin. Yleisölehdet ovat suunnattu suurille yleisöille. Määritelmän mukaisesti ne ovat kaupallisten kustantajien julkaisemia lehtiä, joita kutsutaan joskus myös kuluttajalehdiksi. Yleisölehtiä myydään irtonumeroina ja/tai ne lähetään tilaajamaksua vastaan kotiin. Niiden talous perustuu tilausmaksuihin, mutta osa niiden tuloista saadaan ilmoituksista ja irtonumeromyynistä.

Toinen ryhmä on järjestöjen ja ammattiliittojen julkaisemat ammatti- ja järjestölehdet. Järjestölehtiä kutsutaan joskus myös jäsenlehdiksi, sillä niille ominaista on jäsenistön palvelu. Nämä lehdet sisältyvät usein automaattisesti jäsenyyteen, joten lehdet saavat tulonsa jäsenmaksuista. Usein nämä lehdet saattavat saada myös julkista rahoitusta tai ulkopuolista tukea. Kolmantena ryhmänä on yritysten julkaisemat asiakaslehdet. Näiden lehtien talous perustuu yrityksen markkinointibudjettiin.

Oli genre kuinka tärkeä osa lehden konseptia tahansa, konsepti ei kuitenkaan palaudu lajityyppiin, sillä kunkin julkaisun konsepti on aina ainutkertainen riippumatta siitä, kuinka paljon lajityyppisiä samankaltaisuuksia sillä on toisen lehtikonseptin kanssa (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 27). Yksilöllisen ja ainutkertaisen yhdestä lehtikonseptista genren sisällä tekevät lehden sisältö ja lukijasuhde: näkökulmat, aihevalinnat, lehden taloudellinen perusta, esimerkiksi iän, asuinpaikan tai elämäntavan mukaisesti määritelty kohderyhmä, lukijoiden sitouttamisen tavat, visuaalinen tyyli ja niin edelleen (Helle & Töyry 2009a, 502).

Mediakonseptin käsite onkin erillistä ideaa, suunnittelutyön tulosta tai lehden lajityyppisyyttä laajempi kokonaisuus, sillä käsite yhdistää niin julkaisijan, työn tekijöiden kuin yleisön näkemykset toisiinsa. Se kokoaa mediaan liittyvät osat yhteen ja on ikään kuin tiivistelmä lehdestä. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 22.) Mediakonsepti sisältää julkaisijan arvot ja tavoitteet, journalistisen kulttuurin arvoineen, julkaisijan ja toimituksen jaetun käsityksen lukijoista ja heidän tarpeistaan, päivittäisen työn organisoimisen sekä työn tavoitteet ja sisällön tuottamisen keinot sääntöineen ja periaatteineen (emt. 2008; Helle & Töyry 2009a, 501). Se syntyy organisaatiossa päivittäisessä työssä työn eri osapuolten välisten neuvottelujen tuloksena, ja sen avulla mediaa ja journalistista työtä voi tarkastella sekä journalismin, lukijoiden tai kustantamisen näkökulmista että näiden välisen vuorovaikutuksen ja jatkuvan neuvottelun kenttänä (Helle & Töyry 2008; Helle 2010).

Lehtikonsepti – oli se kuinka oletusten varassa luotu tai ylläpidetty tahansa – myös ohjaa toimituksellista työtä, toimii kaiken tekemisen perustana. Konseptin tuntemus on elintärkeää ennen kaikkea editoijan työn kannalta, sillä hän toimii työssään sen ehdoilla. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008.) Lehtikonsepti ”perustelee lehden sisältöä ja ulkoasua koskevat valinnat eli linjaukset. Ne auttavat toimitusta saavuttamaan tavoitellun laadun ja halutun kohderyhmän” (emt. 16). ”Konsepti kuvaa kenelle lehteä tehdään, kuinka se eroaa muista saman lajityyppin edustajista, mistä lehdessä kerrotaan ja millä tavoin” (emt. 26). Töyryn, Rätty ja Kuisman mukaan esimerkiksi uuden lehtikonseptin luomisen tai jo olemassa olevan konseptin kehittämisen kannalta olennaisimpia kysymyksiä ovat: miksi lehteä julkaistaan, kenelle sitä tehdään ja mitä lukijan tarpeita lehti tyydyttää?

Töyry ja Helle ovat kehittäneet mediakonseptin käsitteen mukailleen Virkkusen toimintakonseptia. Toimintakonseptin tapaan mediakonseptin käsite pohjautuu kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan ja erityisesti kehittävään työntutkimukseen. (ks. Helle & Töyry 2008; Töyry 2005.) Virkkusen käsite pohjaa ajatukseen siitä, että kaiken yrityskohtaisen osaamisen ydin on tavassa, jolla yritys pystyy kokoamaan ja yhdistämään organisaation eri osapuolten osaamisen ja tiedon toimivaksi kokonaisuudeksi (Virkkunen 2002, 14).

Virkkunen erottaa konseptista kolme tasoa: ensimmäinen edustaa organisaation toiminnallisia osia, toinen arkkitehtuuria eli periaatetta, jolla ne liitetään toisiinsa ja kolmas tavoitteita ja arvoja, joita konseptin avulla yritetään painottaa (Virkkunen 2002, 14). Töyryn ja Helteen kehittämä mediakonsepti mukailee Virkkusen kolmijakoa, mutta siinä järjestys on käännetty. Se on kehitetty mediatuotteiden analysoimisen, niiden toiminnan kehittämisen ja ymmärtämisen avuksi. Käsitettä voidaan käyttää mallina tutkimuksessa tai välineenä aikakaus- ja sanomalehtien tai verkko- ja mobiilipalveluiden kehittämisessä. (Helle & Töyry 2009a, 498.) Virkkusen kolmijakoa mukaillen mediakonseptissäkin tasot ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa, ja niiden vuorovaikutusta analysoimalla päästään käsiksi itse kokonaisuuden ymmärtämiseen (emt. 503). Mediakonsepti muodostuu seuraavista tasoista:

1. Toiminnan perusteet ja tavoitteet
2. Toiminnan organisoinnin ja lehden sisällön tuottamisen arkkitehtuuri apuvälineineen
3. Päivittäiset työprosessit ja sisällön tuottamisen yksityiskohtaiset keinot ja tavat

Component 1 of a media concept	Focus of analysis
Object of activity: Values and goals of the publisher(s), audience, journalists Societal context Technology History of the media concept	How the medium in question is situated historically in society and in the media field Strategy and business model: competition, revenue model, costs Journalistic culture Audience lifestyles and needs — implied reader Targeted audience for advertisers Technology: media platforms and convergence
Component 2 of a media concept	Focus of analysis
Architecture of the whole structure and its parts A. Structure of organisation Management and production principles Division of labour B. Structure of the media product: Page plan Visual guidelines	Organisation and management structure, division of labour Media content Targeted audience vs. implied reader Page plan Story types Visual guidelines Navigation tools
Component 3 of a media concept	Focus of analysis
Daily practice of the newsroom Daily management of newsroom — planning, editing and feedback Textual and visual tools for addressing audience needs and interests	Ethnography of work Disturbances and contradictions Writing genres to engage the implied reader Topics and frames Layout and pictures Planning, editing and feedback practices

Kaavio 2 Mediakonseptin kolme tasoa (Helle & Töyry 2009a, 504–505.)

Mediakonseptin ensimmäinen taso

Ensimmäiseen tasoon kuuluvat julkaisijan arvot ja tavoitteet, yhteiskunnallinen tilanne ja median historiallinen kehitysvaihe, lukijoiden tarpeet, talouden perusta sekä journalistinen kulttuuri ja teknologia. Julkaisijan arvot ja tavoitteet voivat olla kaupallisia tai ideologisia, ne voivat muuttua, eivätkä ne välttämättä ole yhteneviä journalistien ja journalistisen kulttuurin sisällä vaikuttavien tai yleisön arvojen kanssa. Näistä arvoista ja tavoitteista käydään jatkuvaa neuvottelua. Niihin vaikuttaa myös liiketoimintamalli, sillä taloudellisella perustalla ja liiketoimintamallilla on suora vaikutus mediakonseptin sisältöön. (Helle & Töyry 2009a, 503.)

Ensimmäisen tason tekijöistä harvemmin keskustellaan toimituksissa. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi julkaisijan arvot ja tavoitteet ovat yleensä sisällä uutiskäytännöissä, sisällöissä ja organisaation rakenteissa ja kun ne muuttuvat rutiineiksi, keskustelun tarve tyrehtyy. Sama koskee lukijoiden tarpeiden, lukijasuhteessa tapahtuneiden muutosten ja julkaisun yhteiskunnallisen merkityksen avaamista. Ne kätkeytyvät usein ammattiarvojen tai retoristen, työtä ohjaavien ominaisuuksien taakse. Journalistisia arvoja ja tavoitteita ei myöskään usein puhuta auki tai niitä ei ymmärretä kovin hyvin. Tämä voi johtua siitä että toimittamista ja kirjoittamista ohjaavat säännöt muuttuvat ajan myötä rutiineiksi, ja toisaalta saman toimituksen sisällä voi vaikuttaa useita arvoja ja työkäytäntöjä samanaikaisesti. (Helle & Töyry 2009a, 503.)

Jopa saman toimituksen sisällä voi olla myös niin, että journalistit vaikuttavat kirjoittavan jokainen aivan omaa lehteään omalle yleisölleen (Helle & Töyry 2010). Tämä saattaa johtua siitä, ettei lukijatutkimuksissa kerätty tieto kantaudu johdolta tai markkinoinnin väeltä toimituksiin asti tai tietoa on vaikea käyttää ja soveltaa arjen työssä tehtäviin valintoihin. Yleisö tahdotaan kyllä tuntea, tästä kertoo jo erilaisten metodien, RISC-analyysien ja arvotutkimusten lisääntynyt käyttö. Lukijatietoa on tähän mennessä kerätty kuitenkin nimenomaan mainonnasta ja levikistä vastaavien osastojen tarpeisiin, joiden intressit ovat ehkä myös ohjanneet tutkimuspainotuksia. (Helle & Töyry 2009a, 503.)

Mediakonseptin toinen taso

Mediakonseptin toisen tason keskiössä ovat organisaatorakenne ja työnjako eli se, miten organisaatio toimii ja miten sitä johdetaan. Työnjohdollisten ja tuotantoa ohjaavien periaatteiden lisäksi tähän tasoon kuuluvat myös julkaisun sisällön rakenne sekä ne periaatteet ja apuvälineet, joiden avulla ja mukaisesti sisältöä tuotetaan. Tällaisia ovat muun muassa sivukartta kertomassa julkaisun rakenteesta, ulkoasun periaatteet ja juttutyypit. Tälle tasolle kuuluvat myös toimituksen työkulkuun liittyvät tekijät sekä julkaisualusta. (Helle & Töyry 2009a, 504; Helle & Töyry 2008.)

Mediakonseptin kolmas taso

Kolmas taso koostuu päivittäisistä työprosesseista sekä journalistisista, yksityiskohtaisista sisällön tuottamisen keinoista ja tavoista. Näitä ovat esimerkiksi juttutyypit, näkökulmat, lukijan puhuttelun tavat sekä visuaaliset ratkaisut. Tämä taso pitää sisällään myös ne jatkuvat neuvottelut, joita ilmoitusmyynnistä ja levikistä vastaavat osastot käyvät lehden johdon ja toimituksen kanssa lehden sisällöistä ja aikatauluista. (Helle 2010; Helle & Töyry 2009a, 505; Helle & Töyry 2008.)

Kolmas taso on olennainen muutosten ja toiminnan kehittämisen kannalta, sillä muutos- ja kehitysyrietykset usein tyrehtyvät ja kaatuvat tälle tasolle sijoittuvien ongelmien vuoksi. Usein esimerkiksi työprosessien organisointiin ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota. Suunnittelu puuttuu, ja juttujen ja juttutyypien aihevalintoihin liittyvä keskustelu jää käymättä. Käymättä jää ehkä myös keskustelu siitä, miten lukijoita puhutellaan tai miten heidän tarpeensa ja mielenkiinnon kohteensa huomioidaan tekstissä, miten editointiprosessit järjestetään niin että tavoiteltu laatu säilyy ja millaisia uusia taitoja ja kykyjä kaiken tämän aikaansaamiseen tarvittaisiin. (Helle & Töyry 2009a, 505.)

Tekemisen tapa ja julkaisu lipsahtaa helposti vanhoille urilleen, jollei toimituksen johto päätoimittajineen, toimitussihteereineen, uutispäälliköineen

ja visuaalisesta ulkoasusta vastaavine päättäjinään pidä uudesta suunnasta kiinni (Helle & Töyry 2009a, 505).

4.2 Mallilukija kohdentamisen ja erottautumisen välineenä

Mediakonseptilaboratorioissa apuna käytetään myös mallilukijan käsitettä. Sen avulla osallistujat keskustelevat lukijoista, lukijoiden tarpeista, mediakäytöstä ja tiedontasosta, ja sen avulla pyritään tuottamaan yhteinen käsitys lehden oletetusta ja tavoitellusta lukijasta (Helle & Töyry 2009a, 520). Uutta lehteä tehtäessä tai vanhaa kehitettäessä mallilukijan miettiminen auttaa avaamaan, millaista lehteä ollaan tekemässä, kenelle ja millä sisällöillä. Toimituksissa tarvitaan jaettu käsitys yhteisestä työn kohteesta, jotta jokainen toimituksen jäsen ei tee lehteä ikään kuin omille lukijoilleen. Ilman lukijasta käytävää keskustelua kestävien lukijasuhteiden luominen ja lukijoiden sitouttaminen on haasteellista. (Helle & Töyry 2009a.; Töyry 2009.)

Mutta mikä ihmeen mallilukija? Sanomalehdessä työskenteleville Pihtiputaan mummo lienee tuttu käsite. Tuo mystinen Pihtiputaan mummo tarkoittaa käytännössä sitä, että kirjoittaja pitää lukijan tiedontason mielessä juttua kirjoittaessaan, toisin sanoen kirjoittaa niin että mummokin ymmärtää. Aikakauslehdissä sen sijaan on jo jonkin aikaa käytetty työvälineenä vasiten rakennettua mallilukijaa, joka on Pihtiputaan mummon kaltainen mittatikku – reippaasti rajatumpi vain.

Siinä missä sanomalehdistö kirjoittaa laajalle alueelliselle yleisölle, aikakauslehdille kohderyhmä on usein liian lavea käsite, sillä journalismia tehdään Pihtiputaan mummoja kohdennetuimmille joukoille. Kaikkia ei nimittäin voi huomioida, sillä muuten lehtikonsepti hajoaisi käsiin. Mallilukija on ikään kuin tiivistelmä lehden kohderyhmän tavoitelluimmasta henkilöstä, kaikkein tyypillisimmäksi oletettu lukija, jolle lehti suunnataan. Lehdet myös erottautuvat toisistaan mallilukijan avulla. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 37, 39.)

Mallilukijaa ei vedetä vain hatusta, vaan se suunnitellaan tuomaan konkreettista apua journalistiseen työhön ja sitä käytetään toimituksissa apuna lehden linjasta keskusteltaessa. Sitä voidaan käyttää mittarina, jonka avulla toimitus keskustelee lehden juttuaiheista, näkökulmista ja rajauksesta sekä juttujen kuvituksista. (Töyry 2009a, 144, Töyry et al. 2008.) ”Kiinnostaisiko juttu tästä aiheesta mallilukijaa? Onko tämä näkökulma mallilukijan mielestä liian kulunut vai pitäisikö mennä edemmäs kalaan? Pitääkö mallilukija tämäntyyppistä kuvitusta liian kliseisenä?”

Paitsi ideoinnissa, yksittäiset toimittajat voivat käyttää mallilukijaa kirjoittamisen apuna ja editoijat puolestaan käsitellessään lehden juttuja. Sen avulla on helpompi tarkastella tekstin tyyliä ja sisältöä lukijan näkökulmasta, omasta kirjoittajan identiteetistä irrottautuen. (Helle 2010, 97-98, Helle & Töyry 2009a, Töyry et al. 2008.) Mallilukija voidaan ottaa esiin esimerkiksi silloin, kun ollaan epävarmoja jonkun aihevalinnan, henkilön tai näkökulman sopivuudesta lehteen. Sitä voidaan käyttää etsittäessä lukijalle parasta jutun toteutustapaa tai oikeutettaessa omaa tai jonkun toisen juttuideoa (Ruuska 2011, 74-75.)

Kohderyhmän lisäksi puhutaan usein myös mediaanilukijasta, jota lähempänä mallilukija on. Käsitteinä ne eivät silti ole täysin yhteneväisiä: mediaanilukijalla nimittäin tarkoitetaan lehden keskimääräistä lukijaa, esimerkiksi iältään keskimmäistä lukijaa. Niin kohderyhmä, mediaanilukija kuin mallilukijakin ovat kaikki kolme tarpeellisia käsitteitä, ne vain lähestyvät lukijaa eri näkökulmista. Lehden lukijakunta tuskin kuitenkaan ikinä tyhjentyy kokonaan näihin, sillä todellisten lukijoiden joukossa on aina heitä, joita ei ole ajateltu kohderyhmäksi. (Töyry et al. 2008, 39.) Esimerkiksi naistenlehtiä lukevat usein myös miehet.

Narratologisessa tutkimuksessa käytettävään sisäislukijan (implied reader) käsitteeseen perustuva mallilukija (Helle & Töyry 2009a; Ruoranen 2010, 23) toimii siis viitteenä lehden tyyliin. Se ei kuitenkaan ole todellinen, oikea henkilö, vaan toimituksen yhdessä sopima ja kuvaama hahmo, joka kertoo tyypillisestä lukijasta tärkeitä tietoja. Toimitus yhdessä voi määrittää

mallilukijalleen esimerkiksi sukupuolen, iän, asuinpaikan, ammatin, koulutus- ja sosioekonomisen taustan, elämäntyylin, tiedontason, lehden aihepiirien tuntemuksen ja vaikkapa harrastukset. (Töyry et al. 2008, 38; Helle & Töyry 2008, 5.)

Esimerkiksi jonkin luonnonsuojelujärjestön lehti voisi kuvata mallilukijansa vaikkapa näin: ”45-vuotias Vihdissä asuva Heikki on ahkera eränkävijä. Hän harrastaa kalastusta, lintubongausta ja luontokuvausta. Luonto ja sen suojeluun liittyvät asiat ovat lähellä sydäntä niin harrastusten kuin ammatinkin puolesta, sillä Heikki työskentelee Suomen Ympäristökeskuksella tutkijana.”

4.3 Lehden suunnittelun välineet

Mallilukija ei ole ainoa journalistisessa työssä käytettävä väline, vaan aikakauslehdissä suunnittelun apuna käytetään nykyään useita työkaluja. Näitä käytetään kehittämisen välineinä myös mediakonseptilaboratorioissa.

Vuosipalavereissa tehdään usein vuosisuunnitelma. Sen tekoa raamittaa lehtikohtainen budjetti, joka puolestaan määrittää toimituksen kokoonpanon lisäksi avustajien käytön. Vuosisuunnitelman perusteella voidaan piirtää vuosikello, johon kirjataan lehden ilmestymispäivät, deadlinet, teemanumeroiden ja muiden aineistojen tuottamisen aikataulut, markkinoinnin ja ilmoitusmyynnin aikataulut sekä mahdollisesti jo sovittujen sisältöjen kuvauspäivät. Sen tarkoituksena on auttaa hallitsemaan kokonaisuutta. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 52; Whittaker 2009, 71–74.)

Aikakauslehdissä sisältö on yleensä tietyssä järjestyksessä. Numerokohtaisessa suunnittelussa apuna käytetäänkin sivukarttaa, joka kertoo julkaisun rakenteesta: minkä verran millekin osiolle on lehdessä varattu tilaa, missä kohtaa lehteä mikäkin juttutyyppi sijaitsee, millaisia visuaalisia elementtejä sivut pitävät sisällään, mitkä sivut on varattu mainoksille ja niin edelleen. (ks. esim. Whittaker 2009, 74) Sivukartta ohjaa sanoma- tai aikakauslehdessä työskentelevien journalistien työtä. Se sitoo yhteen julkaisijan, kirjoittavien

journalistien, markkinoinnin väen, graafikkojen, AD:n, valokuvaajien intressit. Samalla sivukartta ohjaa myös lukijaa tämän tunnistaessa sarjallisen julkaisun elementit ja osiot. (Helle & Töyry 2009a, 504.)

Sivukartta ohjaa myös taittoa, joka on aikakauslehden oleellinen osa ja jonka suunnittelu on juttujen sisältöjen ja kuvituksen ohella yhtä tärkeää. Toisin kuin useissa sanomalehdissä, joissa taittajan tehtävänä on sommitella päivän aikana toteutetut jutut kuvineen sivuille ja aukeamille, aikakauslehdissä ohjaavat valmiiksi tehdyt taittomallit ja -suunnitelmat. AD tai graafinen suunnittelija voi luoda myös ohjeistavan tyylikirjan, jossa määritellään sanallisesti ja kuvallisesti miten vakioamuotoinen sisältö toteutetaan; esimerkiksi millaisia fontteja käytetään, minkä kokoisia kuvia missäkin kohtaa käytetään ja miten eri elementit asettuvat sivuille ja aukemille. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 57.)

Vuosikellon, sivukartan ja tyylikirjan lisäksi aikakauslehtien suunnitelmallisuutta kuvaavat juttutyypit. Ne ovat lehden linjaan sopivia määriteltyjä vakioamuotoisia juttuja. Juttutyyppi muistuttaa osittain juttusarjaa, sillä myös juttutyyppi tarkoittaa tekstille ja visuaalisille elementeille annettua vakiintunutta muotoa. Esimerkiksi pääkirjoitus, palstat ja sisällysluettelo ovat vakioamuotoista, lehdestä toiseen toistuvaa sisältöä. Näiden lisäksi juttutyypit voivat olla esimerkiksi tietyllä sivulla tietyssä muodossa ilmestyviä henkilöjuttuja, haastatteluja tai vaikkapa reportaaseja. Toisin kuin juttusarjoissa, joissa muoto on määritelty, juttutyyppejä kehitettäessä määritellään myös jutun sisältöä. Jutun tarkoituksen ja tavoitteen lisäksi sovitaan myös jutun toteutustapa, mitta, kuvitus, ylimääräiset teksti- ja visuaaliset elementit. Oleellista on, että juttutyypit toistuvat samanmuotoisina lehdestä toiseen. Normaalisti niille laaditaan myös juttuohjeet. Ohjeita tarvitaan, jotta eri tekijät osaavat toteuttaa jutun sovitusmuotoisesti muuttumattomana lehdestä toiseen. (Töyry, Rätty & Kuisma 2008, 55–56, 57.)

Standardoimisen tarkoituksena on tehostaa toimituksen työtä, helpottaa ja nopeuttaa sisällön tuottamista sekä parantaa lehden laatua, kun pyörää ei tarvitse joka kerta keksiä uudelleen. Kun lehteä ei koota joka kerta kasaan tyhjältä, jää enemmän aikaa myös niin sanottujen pistejuttujen, vaihtelevan ja

ennakoimattoman juttu- ja kuvatarjonnan toteutukselle ja vaativille juttuprojekteille (Töyry, Rätty & Kuisma 20-21). Standardisoiminen, formaattimaisuus liittyy myös lukijasuhteeseen. Monet vakiintuneet juttutyypit toimivat niin sanottuina sisään heitto -juttuina (Töyry et al. 2008, 55). Vuodesta toiseen toistuvat klassikot voivat myös olla syy tilata lehteä. Lisäksi tietyn rakenteen ylläpitäminen on myös lukijan palvelua: kun lehden järjestys on tullut tutuksi, on helpompi suunnistaa lehden sivulta toiselle tiettyjen juttujen pariin.

5 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Järjestölehden kehityshanke koostui kokoontumisista, joita järjestettiin yhteensä kymmenen. Näistä nauhoitettiin kaikki, lukuun ottamatta viimeistä, johtoryhmän kanssa yhteistä kokousta, jossa tutkijat ja toimitus esittelivät uuden lehtikonseptin ja kehittämiseen liittyviä kysymyksiä. Näiden lisäksi tutkijat ja toimitus tapasivat kerran vielä syksyllä 2009, ensimmäisen uuden lehtikonseptin mukaisesti toteutetun numeron ilmestymisen jälkeen.

Aineistoni koostuu kahdeksasta istuntonauhoitteesta, joiden kesto vaihtelee puolestatoista tunnista kolmeen tuntiin. Tutkimuskysymysteni vuoksi käytän aineistona mediakonseptilaboratorion kokoontumisissa käytyjä kehityskeskusteluja, eli rajasin lehtikonseptiuudistuksen jälkeisen istunnon pois. Laadullisessa, aineistolähtöisessä tutkimuksessa rajausta on syytä miettiä, jotta analysointi on mielekästä ja ”loputtomaan” aineistoon nähden järkevää (Eskola & Suoranta 1998, 19). Rajaus tapahtuikin teoreettista kattavuutta ajatellen, sillä kysymys on tapauskohtaisesta analyysistä, johon tilastolliset kriteerit eivät vaikuta (emt. 65). Aineistosta pois jäi niin ikään toiseksi viimeinen eli yhdeksäs istunto, sillä äänitettä ei löytynyt aineiston erittely- ja analyysivaiheeseen mennessä. Istunnosta tehty muistio oli kuitenkin käytössäni.

Lisäksi käytössäni oli järjestön johdon ja toimituksen jäsenten haastattelut, joilla tutkijat kartoittivat lehden muutostarpeita, haastattelujen pohjalta tehty väliraportti, joka esitettiin toimituksen jäsenille ja seuran johdolle ensimmäisessä tapaamisessa, istunnoista tehdyt muistiot sekä toimituksen jäsenten tekemät välitehtävät, kuten ehdotukset mallilukijasta, juttutyypeistä ja lehden rakenteesta, sivukartta, vuosikello ja työprosessien mallinnos.

5.1 Tapaustutkimus ja aineiston läpikäynti

Tutkimuksessani käytin laadullisia tutkimusmenetelmiä ja tutkimuskohteenani oli lehden kehittämistä koskeva puhe, medialaboratorion istuntojen diskurssit. Laadulliseen tutkimusmenetelmään päädyin, sillä en pyrkinyt tekemään tilastollisia yleistyksiä vaan pikemminkin kuvaamaan varsinaiseen lehtityöhön liittyviä ongelmia, lehtikonseptin kehittämistä ja siihen liittyviä ongelmia järjestölehden näkökulmasta ja ymmärtämään niiden taustalla olevia työn muutoksia, kuvaamaan ilmiötä mielekkäästi ja rakentamaan aineistosta teoreettisesti kestäviä näkökulmia. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 61.)

Kyseessä on tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa olennainen ajatus on, että yksityisen avulla voidaan kertoa jotain yleistä. Tilastolliseen yleistettävyyteen ei laadullisessa tutkimuksessa ole mahdollisuuksia, mutta teoreettisiin ja olemuksellisiin sen sijaan on. Yleistyksen eivät ole mahdollisia ilman tapauksen tarkkaa erittelyä ja onnistuminen on kiinni siitä, kuinka hyvin tutkimus on kuvattu ja käsitteellistetty. Yleistettävyyden kannalta keskeisiä ovatkin aineiston perusteella tehdyt tulkinnat, eikä ratkaisevaa ole itse aineisto tai sen koko. (Eskola & Suoranta 1998, 65–68.)

Yleistettävyys voidaan nähdä kahdella tavalla: joko siirrettävyytenä, jolloin yleistäminen koskee teoreettisia käsitteitä tai sen kannalta, kuinka hyvin tutkimuksen havainnot soveltuvat toisenlaiseen toimintaympäristöön – mitä ne voivat kertoa muista samantapaisista tapauksista. (Eskola & Suoranta 1998, 68.) Omassa tutkimuksessani on kyse jälkimmäisestä: mitä järjestölehdessä havaitut lehdentekoon liittyvät häiriöt ja ristiriidat kertovat yleisesti lehdenteosta ja lehtityössä tapahtuneista muutoksista sekä muiden kolmannen sektorin julkaisemien lehtien muutostarpeista?

Tutkimuksessani etenin induktiivisesti eli yksittäisestä yleiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta usein edetään yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. Teoria on tällöin päämääränä, mutta se voi olla myös välineenä, kuten tässä työssä kehittävän työntutkimuksen käsitys

häiriöistä ja niiden perusteella tehtävä ristiriita-analyysi. Niiden avulla pyrin tekemään kerätystä aineistoista tulkintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 83–84.)

Tutkimuksessani tein aineistolähtöistä analyysia. Aineistolähtöisyydellä tarkoitetaan teorian rakentamista aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. Aineisto siis ohjasi tutkimuskysymyksiäni. Laadulliselle tutkimukselle ominainen hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, ettei tutkijalla ole etukäteen lukkoon lyötyjä tai päätettyjä oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Jo ennen aineistoon tutustumista olin pohtinut lehtikonseptin uudistamisen onnistumisen edellytyksiä. Ounastelin, ettei se voisi olla ongelmaton, sillä konseptin säätämisen taustalla on aina erilaisia intressejä ja mielipiteitä ja visioita suunnasta yhtä monta kuin toimituksessa on jäseniä (ks. Helle 2004, 131–132; Helle 2010). Pohdin myös miten uusien työtapojen hyväksyminen ja omaksuminen sujuisi, sillä jos kohderyhmää muuttaa tai selventää lajityyppiä, sillä on vaikutuksia myös esimerkiksi lukijan puhuttelemisen tapoihin sekä kirjoitustapoihin ja tyyliin, eikä yhdestä rekisteristä toiseen hyppääminen ole koskaan helppoa. Uusien tavoitteiden siirtäminen itse lehteen ja käytännön työhön on pitkä prosessi (Helle & Töyry 2009a, Helle 2010).

Aineistoa läpikäydessäni taustaoletukseni sai vahvistusta, sillä istuntokeskusteluista alkoi nousta esiin lehdentekoon liittyviä ongelmia, jotka kiinnittivät huomioni käydessäni aineistoa ensimmäisen kerran läpi. Huomasin että osa näistä liittyi työprosesseihin, osa taas silloiseen lehtikonseptiin. Eskolan ja Suorannan mukaan aineiston koodaukseen on kaksi periaatteellista tapaa: aineiston analysointi ilman teoreettisia etukäteisolettamuksia tai aineiston tarkasteleminen jostain näkökulmasta käsin niin, että aineistoa lähestytään jonkin teorian kautta. Oma lähestymistapani koostui periaatteessa näistä molemmista, sillä ensin annoin aineiston itsensä puhua ja etukäteisolettamukseni eivät häirinneet aineistosta esiin nousevia teemoja (Eskola & Suoranta 1998, 153.)

Perehdyttyäni aineistoon palasin istuntoäänitteiden pariin. Tässä vaiheessa minulla oli kuitenkin jo hyvä käsitys siitä, mitä aineisto piti sisällään, ja olin

valinnut sen analysointiin sopivan työkalun. Aloin etsiä aineistosta häiriöitä. Toisin sanoen, aineiston läpikäyminen ohjasi teorian muodostusta, mutta myös teoriatausta tarjosi tukea analyysiä tehdessä. Tällaista aineiston käsittelyä kutsutaan abduktiiviseksi päättelyksi. Olemassa olevan tiedon on tarkoitus tukea uusien ajatusten syntymistä, ja tutkija yhdistelee aineistosta nousevia asioita valmiisiin malleihin (Tuomi & Sarajärvi 2003, 97–99).

Toisella kerralla en palannutkaan varsinaisesti ääninauhojen, vaan niistä ensimmäisen kuuntelukerran aikana tekemiäni sisältömuistioiden pariin. En ollut varsinaisesti litteroinut keskusteluja sanasta sanaan, vaan kirjoittanut yksityiskohtaisesti ylös, mitä mikäkin puheenvuoro koski, mitä puhuja aiheesta sanoi ja keitä keskusteluun osallistui. Tämän lisäksi olin kirjannut puheenvuoron ja kohdan nauhalla ylös sekunnin tarkkuudella, jotta myöhemmin halutessani palata aiheen pariin tietäisin, mistä kohtaa nauhaa etsimäni kohdan löydän. Kävin istunnon keskustelut uudelleen kronologisessa järjestyksessä läpi merkiten muistioissa omaan sarakkeeseen, mistä aiheista missäkin kohtaa puhuttiin. Toisin sanoen koodasin aineistoa.

5.2 Aineiston koodaaminen ja temaattinen analyysi

Koodaaminen on laadullisessa tutkimuksessa käytetty metodi, aineiston systemaattista järjestelyä ja työvaihe, joka edeltää aineistosta nousevien asioiden luokittelua tai teemoittelua. Saldaña (2009) erottaa koodaamisen teemoittelusta tai luokittelusta, sillä hänen mukaan teema on koodaamisen tulos ja esiin nousevia asioita on mahdollista järjestää yhteisten ominaisuuksien perusteella luokkiin vasta koodaamisen jälkeen. (emt. 9, 13.) Edellä kuvaamaani aineiston läpikäyntiä kutsutaan laadullisessa tutkimuksessa *kuvailevaksi koodaamiseksi* (descriptive coding) tai vaihtoehtoisesti *aiheen mukaiseksi koodaamiseksi* (topic coding) (emt. 2009, 71). Kuvailevassa koodaamisessa koodit nousivat aineistosta. Käyttämiäni koodeja olivat esimerkiksi työprosessit, mallilukija, lehden tavoitteet, käsitys journalismista, lehden visuaalinen ulkoasu ja niin edelleen.

Tämän jälkeen kävin aineiston uudestaan läpi tehden *hypoteettisen koodauksen* etsien aineistosta mainintoja häiriöistä tai viitteitä mahdollisista ristiriidoista toiminnassa. Analyysiyksikkönä oli toimitus, koodausyksikkönä heidän keskustelunsa ja mielenkiinnon kohteena puheesta esiin nousevat lehtityöhön liittyvät häiriöt (ks. Boyatzis 1998, 62–66). Käyttämäni koodaustavan nimi tulee siitä, että koodit on muodostettu jonkin teorian tai hypoteesin perusteella. Käsittelytapa tulee hyvin kyseeseen silloin, kun laadullisesta aineistosta etsitään sääntöjä, syitä ja selityksiä (Saldaña 2009, 123). Tässä vaiheessa aineistoni läpikäyntiä ohjasi jo kehittävän työntutkimuksen käsitys toimintajärjestelmän häiriöistä ja ristiriidoista. Tämän tyyppistä teorian ohjaamaa koodausta, jossa koodi rakennetaan hypoteesin tai teorian pohjalta, on käytetty eniten sosiaalisten tieteiden tutkimuksissa. (Boyatzis 1998, 33.)

Kävin aineiston näiden koodien avulla läpi kolmeen kertaan ollakseni varma siitä, että huomioin kaikki mahdolliset aineistossa esiintyvät häiriöt ja mahdolliset viitteet toiminnan ristiriidoista. Sama häiriö saattoi toistua toimituksen keskustelussa tai tutkijoiden kehitysehdotuksissa useasti. Häiriölaskelmissa huomioin yksittäisen häiriön vain kertaalleen, sillä tuloksien vääristymisen välttääkseni en laskenut mukaan niiden kaikkia esiintymiskertoja. Samaan ratkaisuun kirjaamisongelman välttääkseen ovat päätyneet myös Koistinen (2007) ja Toikka ym. (1990).

Vaikka aineistossani ilmeni paljon myös katkosten, dilemموjen ja innovaatioiden kaltaisia häiriöitä, päätin keskittyä analyysissäni vain puheesta ja kontekstista nouseviin häiriöihin. Koin että esimerkiksi katkoksia olisi ollut ääninauhoilta vaikea havaita, saati sitten tulkita, sillä niiden analysointi olisi sisältänyt liian paljon subjektiivista tulkintaa. Siihen, ettei häiriöanalyysissä pääse subjektiivisuutta pakoon, on kiinnittänyt myös Koistinen (2007, 47) huomiota. Hän huomauttaa, ettei häiriö ole käsitteenä yksiselitteinen, sillä häiriöiden analysointi sisältää aina subjektiivista tulkintaa siitä, mikä on häiriö ja mikä ei. Niin ikään häiriöt voivat yhtä hyvin edustaa joko uhkaa tai päinvastoin kehitysmahdollisuutta, näkökulmasta riippuen. Kun analyysiaineistoni koostui lähes pelkästään työntekijöiden, eikä taustaorganisaation johdon puheesta, eittämättä tulkitsin häiriöitä

työntekijöiden näkökulmasta. Enimmäkseen aineistostani löytyneet häiriöt edustivat kehitysmahdollisuuksia, nostettiinhan ne esiin kontekstissa, jossa lehteä pyrittiin kehittämään.

Koodattuani aineiston jatkoin temaattista analyysia. Se on laadullisessa tutkimuksessa paljon käytetty prosessi ja aineiston käsittelytapa, jonka avulla laajaa, moniaineksinen aineisto saadaan helpommin kartoitettua. Teema on ikään kuin aineistosta löydetty kaava, joka vähimmillään kuvaa ja järjestää mahdollisia havaintoja ja enimmillään tulkitsee ilmiön eri puolia (Boyatzis 1998, 4). Kävin koodatun materiaalin useaan otteeseen läpi, jotta minulla olisi hyvä käsitys siitä, millaisia häiriömainintoja ja teemoja se sisältää. Tämän jälkeen ryhmittelin, tyypittelin ja luokittelin esiin tulleet häiriöteemat. Tyypittely on usein käytetty analyysimenetelmä teemoittelun ohella, ja se edellyttää aina ”jonkinlaista tarinajoukon jäsentämistä, ts. teemoittelua”. Aineistoa ryhmitellään tyypeiksi samankaltaisuuksia etsimällä ja järjestetään siinä esiintyvien samankaltaisten tarinoiden mukaan. ”Tyypit tiivistävät ja tyypillistävät, niihin tungetaan kaikkea sellaista, jota yksittäisessä vastauksessa ei ole”. (Eskola & Suoranta 1998, 182.)

Tämä osa työstä vaati paljon aikaa. Lopulta teemat tai luokat syntyivät kuitenkin aineiston perusteella, ja ne nojaavat sekä omakohtaiseen lehtityön tuntemukseen, aiempiin häiriötutkimuksiin että taustatietoon. Jaoin löytämäni häiriöt yhteensä seitsemän teeman tai luokan alle, ja kaikki häiriöt menivät niiden alle. Teemat tai luokitukset eivät tietenkään ole täysin selvärajaisia, sillä häiriöt liittyvät monella tapaa toisiinsa: joko toisiaan selittäen tai toisen teeman häiriön syntymiseen ja olemassaoloon vaikuttaen.

6 CASE: ERIKOINEN JÄRJESTÖLEHTI

Kehittämisen tarpeessa ollut järjestölehti on Suomen Mielenterveysseuran kustantama ja julkaisema Mielenterveys-lehti, joka ilmestyy kuudesti vuodessa. Sivuja lehdessä on 48. Lehden levikki ennen lehti uudistusta oli noin 4 000, ja leijonanosa sen levikistä oli tilaajaperustaista. Lehteä myydään myös Akateemisessa kirjakaupassa, ja sitä lähetetään runsaasti vapaakappaleina niin muihin medioihin kuin virastoihin ja alan oppilaitoksiinkin.

Lehden kohderyhmää ovat seuran jäsenistö, alan toimijat ja mielenterveyden edistäjät sekä päättäjät. Lehden tehtävä on tehdä mielenterveyttä ja sen yhteiskunnallisia vaikutuksia näkyväksi, seuran toiminnan linjausten mukaisesti. ”Lehti haastaa mukaan keskusteluun, perää yhteisön vastuuta ja tarjoaa yksityiselle ihmiselle selviytymiskeinoja arkeen ja ihmissuhteisiin”, järjestön verkkosivuilla⁸ kerrotaan.

Seuran toiminta rahoitetaan pääosin Raha-automaattiyhdistykseltä saaduilla avustuksilla, joihin myös lehden resurssit ovat sidoksissa. Lehti on harvinaisessa asemassa sen vuoksi, ettei sen tarvitse välttämättä tuottaa voittoa⁹. Lehden toimitus koostui lehden kehityshankkeen aikana päätoimittajasta, toimituspäälliköstä, toimittajasta sekä seuran verkkotoimittajasta. Lehden toimitussihteeri työskenteli etänä, ja hänet oli palkattu työhön avustajasopimuksella. Päätoimittaja ja toimituspäällikkö työskentelivät lehden lisäksi järjestössä myös muissa tehtävissä.

Lehteä kustantava ja julkaiseva Suomen Mielenterveysseura on kansanterveys- ja kansalaisjärjestö, jonka tarkoituksena on edistää mielenterveyttä Suomessa, tukea ja kehittää ehkäisevää mielenterveystyötä, hoitoa ja kuntoutusta sekä

⁸ <http://www.mielenterveysseura.fi>

⁹ Lähde: Mediakonseptilaboratorion väliraportti 22.10.2008, Merja Helle & Maija Töyry.

järjestää vapaaehtoista kansalaistoimintaa mielenterveyden alalla¹⁰. Seuralla on yli sadan vuoden historia, sillä järjestö aloitti toimintansa vuonna 1897 Skyddsföreningen för Sinnesjuka – Turvayhdistys mielenvikaisia varten - nimisenä järjestönä, joka välitti mielenterveystietoa ja auttoi mielisairaaloista kotiutettavia potilaita. Mielenterveysseuraksi se muuttui vuonna 1952 (Helminen & Kauttu 1998).

Tätä nykyä seura järjestää alaan liittyvää koulutusta sekä koordinoi mielenterveyttä ja mielen hyvinvointia lisääviä hankkeita. Mielenterveys-lehden lisäksi se julkaisee myös toista, Perheterapia-nimistä lehteä sekä julkaisee aiheeseen liittyviä raportteja ja kirjallisuutta. Järjestön puitteissa toimii 18 eri puolilla maata sijaitsevaa kriisikeskusta, 54 paikallista seuraa, ja jäseniä sillä on viitisen tuhatta.¹¹

6.1 Järjestön lippulaiva vai vallan vahtikoira – lehden tie mielipidelehdestä uutispitoiseksi erikoisaikakauslehdeksi

Seuran tavoin myös lehdellä on pitkä historia. Seura on julkaissut mielenterveyteen liittyvistä aiheista kertovaa lehteä jo vuodesta 1928, ja lehti on alusta asti toiminut järjestön ”lippulaivana”. Tuolloin Sielunterveysseura - aikakauslehdeksi nimetyn lehden tavoitteena oli valistaa ja tiedottaa sekä pienentää mielenterveyden häiriöihin liittyviä ennakkoluuloja. Kirjoittajat olivat suomalaisia psykiatreja. Vaikka lehden nimi muuttui 1930-luvulla Sielun terveys -lehdeksi ja 1940-luvulla muuntui Yhteiskunnallis-psykiatriseksi vuosikirjaksi, painotukset sisällön osalta säilyivät. (Helminen & Kauttu 1998.)

Suurimmat muutokset tapahtuivat vuosien julkaisutauon jälkeen lehden nimen muututtua Mielenterveys-lehdeksi. Lehden julkaisu oli lopetettu jatkosodan jälkeen vuonna 1946 taloudellisten vaikeuksien vuoksi, ja sitä alettiin julkaista uudelleen vasta vuonna 1961. (Helminen & Kauttu 1998.) Tavoitteiden ja sisällön painotusten muutokset johtuivat siitä, että yhä useammat järjestöt ja

¹⁰ Lähde: <http://www.mielenterveysseura.fi>

¹¹ em. verkkolähde

tekijät alkoivat käsitellä mielenterveyteen liittyviä kysymyksiä ja seuran vuosikymmenten työn tulokset alkoivat näkyä muualla yhteiskunnassa. Lehden sisällön tasolla tieteellisistä artikkeleista ja katsauksista siirryttiin laajempiin ja käytännönläheisiin aiheisiin ja häiriöiden tarkastelemisesta liikuttiin kohti yleisen ihmiskuvan tutkimista. Tämä käy ilmi järjestölle ennen edellistä, 1990-luvulla toteutettua lehti uudistusta varten tehdystä selvityksestä¹². Seuraava perustuu, ellei muuta mainita, kyseiseen selvitykseen.

Selvityksen mukaan lehti oli nimenomaan asiantuntijalehti aina 1980-luvun alkupuolelle asti. Tuolloin alettiin pohtia lehden modernisointia, mutta pelkona oli, että asiantuntijalehtenä tunnettu lehti muuttuisi liikaa yleisaikakauslehden suuntaan ”sillisalaatteineen”. Ulkoisen uudistuksen pelättiin myös muuttavan lehden liian kaupalliseksi (Helminen & Kauttu 1998, 135). 1990-luvulla tehdyn selvityksen mukaan samoihin aikoihin seuran hallitus linjasi, ettei lehden tarvitse kattaa itse kustannuksiaan vaan resurssit lehden julkaisemiseen tulevat seuralta.

Jos lehti oli aiemmin koostunut asiantuntija-artikkelista, päätoimittaja Pirkko Lahden myötä sisältö muuttui selvityksen mukaan kantaaottavammaksi ja ajan myötä asiantuntija-artikkelit saivat antaa yhä enemmän tilaa muunlaisille juttutyypeille, kun artikkeli-juttutyyppi sai rinnalleen haastatteluja ja reportaaseja. Myös taitto muuttui aikakauslehden omaiseksi ja lisäksi omien juttujen määrä lisääntyi lehden saatua oman ammattitoimittajan ja -toimitussihteerin. Tämän myötä lehdenteko ammattimaistui, lehteä suunniteltiin vuodeksi eteenpäin ja lehti alkoi muistuttaa enemmän journalistista tuotetta. (Helminen & Kauttu 1998.) Selvityksen mukaan tuolloin myös lehden kohderyhmä määriteltiin uudelleen: psykiatrian asiantuntijoiden lisäksi haluttiin tavoittaa yleensäkin mielenterveysasioista kiinnostuneita ihmisiä ja alan ammattihenkilöstöä.

Edellisen kerran lehteä uudistettiin 1990-luvulla uuden päätoimittajan Kristina

¹² Lähde: päätoimittajan tekemä muistio ”Selvitys lehden merkityksestä Mielenterveysseuralle”

Salosen johdolla, jonka päätoimittajakaudella lehti kehittyi ja muuttui erikoisaikakauslehdiksi. Lehteä oli 1990-luvulle saakka markkinoitu mielipidelehtenä, mutta ajan mittaan lehden asiantuntijuus oli alkanut korostua. Järjestön tiedottajana ja lehden toimitussihteerinä vuodesta 1974 ja päätoimittajana vuodesta 1993 vuoteen 2011 asti toimineen Salosen myötä lehti uutismaistui, ajankohtaisten pikku-uutisten määrä lehdessä lisääntyi ja lehti alkoi reportaasien ja haastattelujen lisäksi julkaista esimerkiksi erilaisia arvioita. (Helminen & Kauttu 1998, 136.) Selvityksen mukaan lehden jutut olivat monipuolistuneet 1990-luvulla, mutta samalla kasvoi huoli sisällön liiallisesta keventymisestä. Tämä huoli on ehkä paikannettavissa ennen kaikkea toimituksen näkemykseen varsin rajaamattomasta kohderyhmästä, sillä selvityksen mukaan toimitus koki jo tuolloin tekevänsä lehteä paitsi ”koulutuspakettina” mielenterveyden ammattilaisille, myös kaikille kiinnostuneille ”itsehoitolehtenä”.

Lehden arvoissa pelätty keventyminen ei kuitenkaan näkynyt, sillä 1990-luvun lehti uudistusta varten tehdyssä selvityksessä lehden arvoiksi oli listattu erilaisuuden hyväksyminen, yhteisön vastuu jäsenistään, globaali vastuu sekä henkiset arvot. Niin ikään toimituspolitiikan perusteet arvoineen, ideologioineen ja painotuksineen noudattivat seuran tehtäviä. Edellistä lehti uudistusta varten tehdyssä selvityksessä lehdelle asetettiin kolme tavoitetta: mielenterveyden tunnettuus, mielenterveysseuran tunnettuus ja mielenterveysosaamisen lisääminen. Tuolloin listatut lehden arvot ja tavoitteet olivat pysyneet hyvin pitkälti samoina kehityshankkeeseen asti.

Niin ikään kehityshankkeenkin aikana ajatuksena oli, että järjestö toimi lehden asiantuntemuksen takeena, ja ”lehti on järjestön käyntikortti laadukkaasta työstä”. Lisäksi selvityksessä kerrottiin, että ”lehden ote voi olla järjestöä kriittisempi ja monipuolisempi, toiminta joustavampaa”, ja ”Jos Suomen Mielenterveysseuran tehtävä on osaltaan olla yhteiskunnassa omatunto, lehdellä on perinteinen vahtikoiran rooli.” Lehti pyrki tuolloinkin käsittelemään ja taustoittamaan mielenterveyteen liittyviä asioita, jotka eivät välttämättä ylittäneet muiden lehtien uutiskynnystä. Nostaessaan esiin mielenterveyteen liittyviä kysymyksiä se myös pyrki saamaan muut mediat tarttumaan niihin.

Huomionarvoista on, että lehden ja sitä kustantavan seuran suhde oli 1990-luvulla tehdyn selvityksen ja myös istunnoissa käytyjen keskustelujen perusteella monimutkainen. 1990-luvulla tehdyssä selvityksessä korostettiin lehden itsenäisyyttä. Sen mukaan lehden ja järjestön pyrkimykset eivät ole yhtenäiset, eikä lehden tavoitteena ole ajaa järjestön etua. Selvityksessä korostettiin, että lehden tehtävät ja tavoitteet lähtevät journalistiselta pohjalta. Samoja lauseita toisteltiin myös istunnoissa. Samanaikaisesti seuran toimintastrategiassa vuosille 2008–2010¹³ oli kuitenkin määritelty, että viestintä ja julkaisutoimintaa koskevat linjaukset perustuivat yhdistyksen strategiaan ja määrittivät viestinnän, niin myös lehden tavoitteet. Lisäksi viestinnän toimivuutta arvioitaessa lähdettiin seuran toiminnasta eri julkisuuksien kentillä.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, että vapaaehtoisjärjestön julkaisemana lehtenä sillä ei ollut samanlaisia taloudellisia paineita kuin yleisesti muilla lehdillä. Lehden ei välttämättä tarvinnut tuottaa voittoa, kunhan kustantamisen kulut saataisiin katettua. Tämän voi tulkita niin, että lehden julkaisema sisältö on seuralle taloudellisia voittoja tärkeämpää ja sen menestystä mitataan aivan muilla tavoin kuin omistajille jaettavien osinkojen vuosittaisella kasvulla. Autonomian korostaminen ei siis palaudu taloudellisiin paineisiin, vaan taustalla täytyy olla jotain muuta. Itsenäisyys on journalistisen työn keskeinen periaate, mutta perinteisesti sitä on korostettu kuitenkin suhteessa juuri taloudellisiin intresseihin ja julkiseen valtaan (Väliaverron 2009, 30). Edellä mainitun perusteella järjestölehti on ollut kuitenkin verrattain itsenäinen. Ehkä autonomian korostaminen on kaiku journalistiselle työlle keskeisen periaatteen romuttumisen pelosta – journalistien ohjeellinen litania, jota on opittu toistamaan. Toinen mahdollisuus on se, että lehteä on todellakin haluttu tehdä lähestulkoon irrallaan seurasta ja lehden tavoitteiden sitominen seuran tavoitteisiin on nähty vaarantavan lehdentekijöiden itsenäisyyden.

¹³ Lähde: seuran viestintäyksikön tekemä muistio ”Seuran toimintastrategia vuosille 2008–2010”

Kolmas huomionarvoinen seikka liittyy lehden lajityyppiin. Mielenterveys-lehti ei nimittäin ollut puhdas järjestölehti järjestölehden merkityksessä. Se ei ollut suoranaisesti järjestön asian ajaja, viestin viejä tai tiedon välittäjä, vaikka seuran ja lehden arvot ja tavoitteet olivatkin osittain sidoksissa toisiinsa. Se ei ollut myöskään järjestölehti jäsenlehden merkityksessä, sillä lehti sisälsi vain vähän sisältöä, joka olisi suunnattu suoranaisesti tai pelkästään jäsenille. Tämän voi tulkita myös niin, ettei lehti varsinaisesti pyrkinyt luomaan tai ylläpitämään yhteisöä, pitämään varta vasten jäseniään ajan tasalla järjestön tapahtumista tai jäsenten yksityis- tai ammatilliseen elämään vaikuttavista asioista. Kyse oli siis järjestölehdestä erikoislehden painotuksin.

6.2 Miksi lehti kaipasi uudistusta?

Mielenterveys-lehdessä pidetyn mediakonseptilaboratorion taustalla oli seuran sisällä herännyt keskustelu lehden tarpeesta ja siihen käytettävistä resursseista. Syksyllä 2007 pohdittiin tarvitseeko seura ylipäätään lehteä, jos niin millaista ja millaiset resurssit se tarvitsee. Nykyisen lehden kehittämisen lisäksi vaihtoehtoina nähtiin lehden yhdistäminen toisen järjestön lehden kanssa, lehden ulkoistaminen, painetun lehden lopettaminen ja sen siirtäminen pelkästään verkkoon, lehden muuttaminen jäsenlehdeksi tai vastakkain jäsensivujen pois jättäminen lehdestä niin, että siitä tulisi 4 kertaa vuodessa ilmestyvä aikakauskirja.¹⁴

Seurassa tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että painettua lehteä kehitettäisiin ja verkkoon alettaisiin samanaikaisesti suunnitella erillistä sisältöä. Lehden levikki oli ollut jo usean vuoden ajan laskussa, joten ratkaisua sen kääntämiseksi nousuun haluttiin tehdä lehtikonseptin uudistuksella. Myös lukijakunnan ikääntyminen aiheutti huolta lehden tulevaisuudesta, sillä sen keski-ikä oli toimituksen mielestä melko korkea. Myös lukijatutkimuksen tulokset tukevat tätä ajattelua, mutta sen tuloksista tarkemmin tässä luvussa myöhemmin. Mutta miten lehti tavoittaisi uusia lukijoita? Ja ennen kaikkea,

¹⁴ Lähde: Mielenterveys-lehden uudistus -niminen muistio.

nuorempia lukijoita? Lehdelle haluttiinkin tehdä jonkinlainen nuorennusleikkaus, kehittää sisältöä nuoremman ikäpolven lukijoita houkuttelevampaan suuntaan niin että lehtikonseptin kehittäminen yhdistettäisiin samanaikaisesti käynnistyvän verkkokehittämisen hankkeeseen.

Vuosi ennen medialaboratorion käynnistymistä päätoimittaja ja toimituspäällikkö olivat pohtineet vaihtoehtoja, mihin suuntaan lehteä kehitettäisiin: kenelle lehteä tehtäisiin, millaisilla sisällöillä, mihin sitä tarvittaisiin ja mitkä kohderyhmät jakaisivat seuran arvot. Ensimmäinen vaihtoehto oli kehittää nykyistä lehteä vain hieman: teemat poistettaisiin, lehti säilyisi asiantuntijalehtenä mutta muuttuisi kantaaottavammaksi, jäsensivuja parannettaisiin ja lehti kuuluisi jäsenmaksuun. Mix-malliksi -nimetty vaihtoehto puolestaan vaikuttaisi sisältöön niin että lehdessä kerrottaisiin enemmän seuran omasta toiminnasta eikä ajankohtaisuus olisi enää tavoitteena. Lehti ilmestyisi vain 4 kertaa vuodessa ja verkkolehti yhtä usein. Ensisijaisena kohderyhmänä tällöin olisivat seuran jäsenet ja lehden hinta olisi sidottu jäsenmaksuun tietyllä euromäärällä. Lehti tavoittelisi lukijoikseen edelleen kuitenkin myös muitakin kuin järjestön jäseniä.

Kolmas vaihtoehto oli muuttaa lehti puhtaasti jäsenlehdeksi. Lehden kertoessa vain seuran sisäisestä toiminnasta sen yhteiskunnallinen rooli mielenterveyteen liittyvien asioiden esiin tuojana kuitenkin vähenisi. Tilaajamäärien pienentyessä lehden ilmestymistiheys harvenisi neljään, eikä verkkolehteäkään välttämättä tarvittaisi rinnalle. Neljänneksi vaihtoehdoksi toimituksen johto katsoi sen, että verkkolehteä kehitettäisiin painetun lehden kustannuksella suurempaa yleisöä houkuttelevammaksi ja siihen käytettäisiin myös enemmän resursseja. Printtilehden sisältö säilyisi pitkälti nykyisenlaisena niin, että lehdessä käsiteltäisiin sekä seuran omaa toimintaa että mielenterveyden asiasisältöjä ylipäättään. Lehti ilmestyisi vain neljä kertaa vuodessa ja kohderyhmänä olisivat edelleen jäsenet ja kaikki ylipäänsä aiheista kiinnostuneet. Tilaus oli sidottu jäsenmaksuun tietyllä euromäärällä.

Seura oli toteuttanut myös lukijatutkimuksen, joka antoi jonkinlaista suuntaa lehden kohderyhmän määrittelylle ja sisällön kehittämiselle. Tutkimuksen

toteutti markkinatutkimuksiin erikoistunut yritys, ja tiedot kerättiin internet-kyselynä sekä lehden välissä olleella kirjekyselyllä vuoden 2008 huhti–elokuun aikana. Kyselyyn vastasi yhteensä 215 ihmistä. Osa kysymyksistä oli monivalintaisia ja osassa vastausvaihtoehdot annettiin valmiina, mutta tutkimus piti sisällään myös avoimia kysymyksiä.¹⁵

Tutkimuksen perusteella lehden ilmestymistiheyttä ei kannattaisi harventaa, sillä 98 prosenttia vastasi lehden ilmestyvän joko sopivin väliajoin tai jopa liian harvoin. Tutkimuksessa kysyttiin myös, kenelle uudistunut lehti pitäisi suunnata. Kyseessä oli monivalintakysymys, jossa kohderyhmät oli nimetty. Enemmistö, 50 prosenttia, vastaajista oli sitä mieltä, että oikea kohderyhmä olisi nimenomaan mielenterveystietoa ja -taitoa työssään tarvitsevat. Toiseksi eniten ääniä, 46 prosenttia sai ehdotus siitä, että suunnattaisiin päättäjille. Kannatusta sai myös se, että lehden kohderyhmää olisivat omasta henkisestä hyvinvoinnista ja jaksamisesta kiinnostuneet (39 prosenttia oli tätä mieltä). Avoimissa vastauksissa sen sijaan korostuivat alan opiskelijat, nuoret ja tavalliset ihmiset.

Tutkimus antoi suuntaviivoja myös sisällön uudistamiselle. Uudistuneesta lehdestä haluttiin tutkimuksen mukaan lukea enemmän käytännön kokemuksia uusista mielenterveystyön menetelmistä ja kaivattiin myös asiantuntijuuteen perustuvaa tietoa. Avoimissa vastauksissa toivottiin enimmäkseen, että lehdessä olisi enemmän haastatteluja, tietoa alan koulutuksesta, artikkeleita selviytymistarinoista ja että ulkoasua parannettaisiin houkuttelevammaksi. Toisaalta vastauksissa oli myös hajontaa. Jonkun mielestä lehti oli joiltain osin popularisoitunut liikaa ja lehden pitäisi tyydyttää pikemminkin ammattilaisten tarpeita, toisten mielestä lehteä taas vaivasi asiantuntijakeskeisyys ja lehteen kaivattiin henkilöhaastatteluja ja ruohonjuuritason tekijöiden ääntä.

Kuka lehteä ennen uudistusta sitten luki, miksi ja mihin tarpeisiin se vastasi? Kyselyn perusteella lehden lukijakunta on ensinnäkin naisvoittoista, yli keski-

¹⁵ Lähde: Mielenterveys-lehden lukijatutkimus Huhti-Elokuu 2008. Tutkimuksen toteutti markkinatutkimuksiin erikoistunut Rian Oy.

ikäistä ja melko koulutettua. Vastanneista naisia oli 86 prosenttia, ja yli puolet kaikista vastanneista oli yli 50-vuotiaita. Suurimmalla osalla, 45 prosentilla, koulutustaustana oli ammattikorkeakoulu tai opisto. Korkeakoulun tai yliopiston käyneitä oli 29 prosenttia. Lähes puolet asui Etelä-Suomen läänissä.

Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista Mielenterveys-lehden lukeminen ja sen tilaaminen liittyi suurimmaksi osaksi työhön. Yli kaksi kolmasosaa vastanneista työskenteli joko terveydenhoitoalalla, sosiaalityössä tai opetus- ja kasvatustehtävissä. Järjestössä työskenteli vain 7 prosenttia vastanneista. Toiseksi yleisin syy lehden tilaamiselle oli yleinen kiinnostus mielenterveyteen liittyvistä asioista, vapaaehtoistyön tekeminen tai oma tai lähiomaisen terveys. Osa vastaajista tilasi lehteä harrastuksen, alaan liittyvien opintojen tai aiheeseen liittyvän luottamustehtävän vuoksi. Kyseessä oli taas monivalintakysymys, joten vastaajat saattoivat valita useamman vaihtoehdon valmiiksi annetuista.

Syyt lehden tilaamiselle	(monivalinta) %
Työ	61
Yleinen kiinnostus, oma tai lähiomaisen terveys tai vapaaehtoistyö	27
Harrastus	20
Alaan liittyvät opinnot	13
Aiheeseen liittyvä luottamustehtävä	6

Lähde: Mielenterveys-lehden lukijatutkimus Huhti-Elokuu 2008, Rian Oy.

Työpaikka	(monivalinta) %
Terveydenhoitoala	29
Sosiaalityö	20
Opetus- ja kasvatustehtävät	20
Ei vastausta	17
Jossain muualla	14
Toimistotyö	13
Järjestö	7
Media	1

Lähde: Mielenterveys-lehden lukijatutkimus Huhti-Elokuu 2008, Rian Oy.

Se, mihin tarpeisiin lehti vastaa ja miksi sitä luetaan, oli melko lailla linjassa sen kanssa, kuka Mielenterveys-lehteä ylipäättään luki. Tutkimuksen mukaan lukijat hankkivat lehdestä tietoa ajankohtaisista asioista, kirjoista, kursseista, koulutuksista, kaikesta mielenterveyteen liittyvästä, palveluista sekä tutkimuksista. Kysyttäessä kouluarvosanaa lehden imagoiteijöille parhaimmat arvosanat lehti saikin asiantuntevuudesta, luotettavuudesta ja ajankohtaisuudesta. Alhaisimmat arvosanat rapsahivat ulkoasulle ja sille että lukija viihtyisi lehden parissa. Hieman yllättäen myös lehden sisältö sai risuja: osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei lehti ollut heille niin tärkeä ammatillisena tiedonlähteenä.

6.3 Ennakkohaastatteluilla kartoitettiin muutostarpeita

Mielenterveysseuran viestinnän linjauksessa viestinnän haasteiksi ja painopisteiksi vuosille 2008–2010 todettiin, että seuran näkökulmasta viestinnän haasteita olivat ”seuran kokonaisviestinnän kehittäminen ja arvioinnin kehittäminen tiedonjakamisen ja yhteisen tiedonrakentamisen kulttuuri vuoropuhelun pohjaksi” sekä tehtäviä lehden uudistaminen, verkkolehden luominen sosiaalisena medianä, kotisivujen uudistaminen ja Mieli-infon päivittäminen niiden osana, kriisiviestinnän kehittäminen sekä mielenterveyskysymysten seuraaminen ja niihin vaikuttaminen. Tämä ilmenee tutkijoiden mediakonseptilaboratoriota varten tekemästä väliraportista.

Tutkijoiden tekemät ennakkohaastattelut tarjosivat yllä mainittuja haasteita konkreettisempia ja selväsanaisempia vastauksia muutostarpeista. Tutkijat kartoittivat kehittämistarpeita haastatteleamalla järjestön ja lehden työntekijöitä. Ennakkohaastatteluun osallistuivat päätoimittaja, toimituspäällikkö, toimitussihteeri, toimittaja, verkkotoimittaja, seuran toiminnanjohtaja, hallintojohtaja, kehittämisjohtaja, koulutuskeskuksen johtaja sekä palvelutuotannon johtaja.

Mediakonseptilaboratorion väliraportin mukaan haastatteluissa keskeisinä nousivat esiin resurssit sekä ihmisten ja viestimien välinen työnjako. Toimitustyötä leimasivat vähäiset resurssit; työmäärä ihmistä kohden oli suuri,

mutta kustantajalla oli vain vähän rahaa. Tähän liittyi huoli siitä, että kun henkilöstöllä on seurassa paljon muitakin tehtäviä lehden tekemisen lisäksi, kaikkiin viestinnän tehtäviin ja tarpeisiin ei ehditä paneutua. Esimerkiksi seuran sisäinen tiedotus koettiin osittain ongelmalliseksi. Joidenkin vastaajien mukaan ongelmia oli myös ulkoisessa tiedotuksessa, sillä viestinnän nähtiin välittävän liian vähän tietoa järjestön toiminnasta julkisuuteen. Epäselvää oli esimerkiksi, kuka organisaation ulkoista tiedotusta hoitaa.

Printtilehden funktioissa ja kohderyhmässä oli epäselvyyksiä. Lehdellä oli useita funktioita, joten seuran sisälläkään ei oikein tiedetty mikä Mielenterveys-lehti on: järjestölehti, asiantuntijalehti, ammattilehti, mielipidelehti vai sidosryhmälehti. Tosin järjestöfunktio tuntui painottuvan vastauksissa, sillä joidenkin mukaan lehdessä pitäisi painottaa enemmän järjestön sisäistä toimintaa, ottaa vahvempi rooli järjestössä ja käsitellä enemmän jäseniin liittyviä asioita. Toiveena oli, että lehdessä olisi enemmän juttuja seuran omasta työstä. Osa taas katsoi että tekstien ja aiheiden ammatillisuuden vuoksi lehti oli suunnattu ammattilaisille. Eräs vastaaja sen sijaan epäili, että ”tekijät tekevät sitä aika paljon oman kiinnostuksensa mukaan”. Vastaajien mukaan pitäisi ennen kaikkea miettiä kohderyhmää eli sitä kenelle lehteä suunnataan.

Vastauksissa korostettiin, että seurassa kyllä riittää ammattitaitoa sekä asiantuntemusta lehden tekoon eri aihepiireistä. Sisältö – kuinka tärkeäksi se koettiin – ja ulkoasu saivat kuitenkin risuja. Joidenkin haastateltavien mielestä lehti oli liian konservatiivinen ja ulkoasu 70-lukulaista. Sisällön osalta moitteet koskivat liikaa ”ammatillisuutta”, sillä joidenkin mielestä teksti ja aiheet olivat liian ”korkealentoisia”. Jotkut kaipasivatkin ”kevyempää” sisältöä, joka houkuttelisi lukemaan. Jotain lehden funktioiden ja lajityyppisyyden ristipaineista kertoi myös se, että väliraportin mukaan ”johtoryhmässä koetaan, että lehti elää omaa elämäänsä. Se ei ole organisaation lehti tai osa organisaatiota.” Tähän liittyy väliraportissakin esiin nostettu asia, järjestön kaksikätkäinen strategia olla sekä kansalaisjärjestö ja kansanterveysjärjestö. Kumpaa puolta lehdessä tulisi painottaa? Väliraportin mukaan haastateltuja mietitytti myös uudet verkkosivut ja verkkolehti.

7 MEDIAKONSEPTILABORATORION KOKOONTUMISET

Medialaboratoriohankkeen aikana toimitukseen kuului päätoimittajan, toimituspäällikön, freesopimuksella työskentelevän toimitussihteerin ja toimittajan lisäksi verkkotoimittaja, joka oli palkattu kehittämään seuran uusia verkkosivuja. Tutkijoiden ja toimituksen väen lisäksi joissakin istunnoissa oli mukana myös organisaation johtoa, järjestön hankkeiden työntekijöitä, sekä graafisen suunnittelun opettaja ja opiskelijoita.

Hankkeesta vastasi silloisen Taideteollisen korkeakoulun, nykyisen Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun tutkimuspäällikkö Merja Helle yhdessä professori Maija Töyryn kanssa. Tutkijoita oli yhteensä kolme, joista kaksi Taideteollisesta korkeakoulusta ja yksi Helsingin yliopiston suomen kielen laitokselta. Kaksi ensin mainittua ohjasivat keskusteluja ja tarjosivat välineitä lehtikonseptin ja työn kehittämiseen, mutta jälkimmäinen tutkija pelkästään havainnoi laboratorioistuntoja.

Laboratoriota aloitettaessa tavoitteena oli, että lehden muutos käynnistettäisiin jo huhtikuussa 2009 ja uusi lehtikonsepti otettaisiin käyttöön syyskuussa 2009. Ensimmäisessä kokoontumisessa kartoitettiin muutostarpeita ja viimeisessä tutkijat ja toimitus esittelivät hankkeen aikana esiin nousseet kysymykset organisaation johdolle. Tutkijat ja toimitus kokoontuivat vielä kerran syksyllä 2009 käsittelemään sisältöön ja ulkoasu-uudistukseen sekä työn kehittämiseen liittyviä kysymyksiä ensimmäisen uuden lehtikonseptin numeron ilmestymisen jälkeen.

7.1 Hankkeen kulku

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut laboratorion kokoontumiset sisältöineen ja keskustelunaiheineen. Taulukosta näkyy ketä istuntoihin osallistui, mitä aiheita ja teemoja kokoontumisissa käsiteltiin, millaisia apuvälineitä ja käsitteitä lehden kehittämisessä ja lehtikonseptiuudistuksessa käytettiin sekä

millaisia tehtäviä tutkijat antoivat toimitukselle. Taulukko perustuu istuntonauhoitteisiin sekä kokoontumisista tehtyihin muistioihin.

Alaluvussa 7.2 kerron tarkemmin millaisia asioita keskusteluissa nousi esiin, miten lehtikonseptia uudistettiin ja millaisia ongelmia lehden kehittämiseen ja uudistukseen liittyi.

Taulukko 1: Mediakonseptilaboratoriohankkeen kulku.

Istunto	Osallistujat	Aiheet ja teemat	Apuvälineet, tehtävät ja käsitteet
1a	seuran toiminnanjohtaja seuran kehittämisjohtaja seuran järjestöjohtaja SOS-kriisikeskuksen johtaja päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri verkkotoimittaja	Medialaboratorion kehittämismenettelyt ja hankkeen kulku Haastattelujen ja sähköpostikyselyjen perusteella tehdyn raportin tulosten esittely Keskustelu kehittämistarpeista: lehdellä on useita funktioita ja kohderyhmä ja lajityyppi on hakusessa	Tehtävä: Johtoryhmä määrittelee mikä funktio milläkin viestinnän välineellä ja kanavalla on ja kertoo myös, kenelle mikäkin niistä suunnataan.
1b	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri verkkotoimittaja	Keskustelua raportin tuloksista ja lehden kehittämistarpeista Lehden funktiot ja kohderyhmä Tulevan verkkosivuston ja lehden suhde Seuran ja lehden suhde: sisäinen ja ulkoinen tiedotus, yhtenäisen visuaalisen ilmeen puute ja brändi Työaika ja työmäärä Lehden resurssit	Tehtävä: Jokainen toimituksen jäsen tekee työaika-analyysin eli kirjaa työtehtäviään ja niihin kuluttamansa ajan seuraavan numeron työstämisen ajalta.
2	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja	Työprosessit ja niiden mallintaminen Suunnitteleva ja editoiva työtapo Journalistinen laatu, laadun parantaminen Lehden jutut ja kuvitus, visuaalinen ulkoasu ja taitto Suunnittelun työkalut: juttutyypit, sivukartta, editointiopas/ kirjoittajan ohjeet, tyylikirja Työnjako ja työtehtävät ja roolit Lehden tavoitteet ja tehtävät	Tehtävä: 1. Toimitus selvittää, paljonko seurassa työtä graafikolle ja kuinka paljon siihen käytetään vuosittain rahaa 2. Ajaton juttutyypit kehitteille 3. Työaika-analyysin teko jatkuu
3	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja E-mielenterveyshankkeen projektipäällikkö E-mielenterveyshankkeen	Verkkouudistus ja siihen liittyvien suunnitelmien esittely E-mielenterveyshanke Verkon ja lehden suhde; millä tavalla lehti olisi verkossa ja mitä se sisältäisi Työnjako ja vastuut verkon osalta	Tehtävä: 1. Koko toimitus tutustuu istunnossa esiteltyihin verkkosivustoihin. 2. Päätoimittaja ja verkkotoimittaja tekevät verkko-

	työntekijä		palveluille 3-5 vuoden projekti-suunnitelman aikatauluineen ja mieltävät verkkosivujen sisältöä ja rakennetta
4	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja	Työaika-analyysien purku Työtehtävät ja -vastuut Työtapa, työprosessien sujuvuus ja ongelmat Suunnitteleva ja editoiva työtapa Juttutyypit Lehden sisältö ja journalistiset linjaukset: kiinnostavaa vai tärkeää Ilmaisu, kertomisen tapa, ääni, sävy, tyyli jne. Graafinen suunnittelu ja taitto, oman graafikon hankkiminen	Tehtävä: 1. Jokainen mieltii lehdellä yhden tai useamman juttutyypin. 2. Jokainen mieltii, kuka on lehden mallilukija. 3. Päätoimittaja ja toimitussihteeri kirjaavat numerokohtaiset aikataulut, johon merkitään myös suunnittelupalaverit.
5a	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja	Lehden mallilukija Lehden lajityyppi Lehden arvot ja tavoitteet, lehden funktiot Mediakonsepti Mihin lukijoiden tarpeisiin lehti vastaa ja miten Juttutyypit	Tehtävä: 1. Toimitus keskustelee kokoontumisen aikana tehdyistä päätöksistä ja varmistaa, että kaikki ovat niistä samaa mieltä.
5b	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja graafisen suunnittelun opettaja 10 graafisen suunnittelun opiskelijaa	Mediakonseptilaboratorio Lehden visuaalinen ilme Ulkoasu-uudistus	
6	päätoimittaja toimituspäällikkö toimittaja verkkotoimittaja mielenterveyshankkeen työntekijä E-mielenterveyshankkeen työntekijä	Verkkouudistus ja verkkosivujen sisältö Lehti verkossa, lehden funktiot verkossa Verkon resurssit Lehden mallilukija Printtilehden tuotto Lehden massoittelu	Tehtävä: 1. Toimitus massoittelee lehden pinta-alan: mikä osuus lehdestä on tarkoitettu kiinnostuneelle asiantuntijalle, vapaaehtoisille, järjestön jäsenille ja mikä taas suurelle yleisölle ja kaikille kiinnostuneille. 2. Jokainen mieltii kolme uutta juttutyyppiä

7	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja E-mielenterveyshankkeen projektipäällikkö E-mielenterveyshankkeen työntekijä THL:n tutkija	Laboratorion eteneminen ja sen ongelmat Lehden ilmestymistiheys ja teemat Lehden lajityyppi Resurssit, lehden suunnittelu ja työtapojen kehittäminen Lukijasuhde, nykyisten lukijoiden säilyttäminen Juttutyyppeihin ehdotusten läpikäynti Lehden rakenne	Tehtävä: 1. Päätoimittaja tuottaa seuran viestintäpaletin, jossa määritellään tiedotuksen vastuut ja tehtävät. 2. Jokainen pohtii lehden alun rakennetta: mitä on sivuilla 1-8. 3. Päätoimittaja ja verkkotoimittaja tekevät selvityksen verkon ja lehden suhteesta.
8	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri THL:n tutkija E-mielenterveyshankkeen työntekijä	Keskustelua hankkeen nykytilasta Lehden lajityyppi Lehden ilmestymistiheys Mallilukija ja mediaanilukija, nykyisten lukijoiden säilyttäminen nuorennusleikkauksesta huolimatta Lehden funktio seurassa Kansikuvitus Alkusivujen rakenne ja sisältö, sivut 1-5 Uudet juttutyypit Työprosessit Visuaalinen ilme: Ulkoasu-ehdotusten läpikäynti Mistä saisi resursseja kuvitukseen?	Tehtävä: 1. Toimitussihteeri tekee lehdelle vuosikellon. 2. Toimitus päättää kenen opiskelijan ehdotuksen perusteella ulkoasu-uudistusta aletaan tekemään. 3. Toimituspäällikkö ja päätoimittaja miettivät lehden rakenteen ja sisällön sivuille 6-9.
9	päätoimittaja toimituspäällikkö toimitussihteeri toimittaja verkkotoimittaja E-mielenterveyshankkeen työntekijä THL:n tutkija	Journalistiset linjaukset; uutisten sijaan ajankohtaisjournalismia printtilehdessä, verkossa uutiset Lehden visuaalinen ilme ja ulkoasu-uudistus Suunnittelukokoukset ja palautejärjestelmä Työprosessit	Tehtävä: 1. Toimittaja viimeistelee jäsensivujen juttutyypit.
10	johtoryhmä toimitus	Lehtikonseptiuudistus ja lehtityön kehittäminen	

* Tutkijat olivat läsnä jokaisessa mediakonseptilaboratoriossa.

7.2 Kehityskeskusteluiden anti

Ensimmäinen istunto: Lehden funktio, lajityyppi ja kohderyhmä eivät olleet selvillä

Ensimmäiseksi tutkijat kertoivat mediakonseptilaboratoriosta sekä esittelivät väliraportin tulokset seuran johdolle ja toimitukselle. Lehdessä ei vielä oikein tiedetty mitä uudelta lehdeltä haluttaisiin. Hakusessa vaikuttivat olevan niin lehden fokus, funktiot kuin lajityyppikin: mihin lehden tulisi tarkalleen ottaen

keskittyä, mikä oli sen ensisijainen funktio seuran näkökulmasta, kenelle lehteä tulisi suunnata ja millaista lehteä ryhdyttäisiin tekemään. Tämän vuoksi tutkijat pyysivät lehden johtoryhmää pohtimaan asiaa ja määrittelemään lehden ja viestinnän eri osa-alueiden.

Seuran johdon poistuttua toimitus keskusteli raportin tuloksista, jotka eivät yllättäneet toimituksen jäseniä. Keskustelussa nousi esiin joitakin kehittämistä vaativia ”isoja kysymyksiä”, joihin etsittäisiin vastauksia ja ratkaisuja. Näitä olivat verkon ja lehden suhde, viestinnän vähäiset resurssit ja suuri työmäärä sekä lehden useat funktiot ja kohderyhmä.

Seuran ja lehden suhde nousi esiin jo hankkeen tässä vaiheessa. Pian johtoryhmän lähdettyä päätoimittaja nosti esiin sen, kuinka elintärkeää lehden fokuksen päättäminen olisi konseptin kehittämisen kannalta. Hän kertoi olevansa monen johtoryhmän jäsenen kanssa eri mieltä siitä, millaisin sisällöin ja minkä lajityypin lehteä toimituksen tulisi tehdä. Tällä hän viittasi paineisiin tehdä nimenomaan järjestö- tai jäsenlehteä. *”Pitäisi ratkaista se, miten pitkälti meidän pitäisi tuoda seuran toimintaa esiin. Tällä hetkellä en ymmärrä, miten pitkälti näitä voisi sitoa yhteen, - - - miten me voitaisiin tehdä mielenkiintoisia ja monipuolisia juttuja vain siitä, mitä meidän hankkeissa tapahtuu.”* Hän jatkoi kertomalla, kuinka seuran sisällä olisi halua suunnitella lehteä, mutta ideoinnin yhdistämistä oli vuosikaudet jo yritetty eikä edes johtoryhmässä syntynyt juttuideoita.

Tutkijat sanoivat huomanneensa saman jännitteen. Seuran ja lehden tulisi kuitenkin pyrkiä asiassa yhteisymmärrykseen, sillä ristiriitaa ei saisi jättää kytemään. *”Se, onko lehti sidosryhmäviestinnän väline, on jännite joka täällä on. Mutta katsotaan että lehden ja seuran suhde tulee käsitellyksi”*, toinen tutkijoista sanoi. Myös toimituspäällikkö oli päätoimittajan kanssa samaa mieltä lehden lajityyppisyydestä. Hän korosti, ettei lehti ole järjestölehti vaan mielenterveyden asiantuntijalehti. Hän ratkaisisi tilanteen sillä, että seuran toiminnan esittelyn sijaan seuran asiantuntemusta hyödynnettäisiin lehden sisällöissä, mutta mielenterveyteen liittyviä teemoja käsiteltäisiin edelleen lehden omalla tavalla.

Lopuksi toimitus ja tutkijat käsitelivät raportissakin esiin noussutta kysymystä työmäärästä ja työnjaosta. Toimitus kirjasi työtehtävänsä fläppitauluille ja arvioi, kuinka paljon aikaa mikäkin niistä vie kokonaistyöajasta. Tehtävä paljasti kuinka vähän aikaa toimituksen johdolla jäi lopulta lehdenteolle monien työtehtävien vuoksi. Toimituspäällikkö toimi koko viestinnän johtajana ja hän vastasi seuran kaikesta kustannustoiminnasta. Mielenterveys-lehden tekemiselle hänen työajastaan jäi vain 10-20 prosenttia muun kustannustoiminnan ja asiantuntijatehtävien syödessä leijonanosan. Toimituspäällikkönä hän ideoi, editoi, oikoluki sekä arvioi ja kirjoitti omia juttuja. Sama pöti päätoimittajaan, joka toimi lisäksi seurassa linjajohtajana. Hänelle jäi lehdentekoon työajasta 20 prosenttia, ja se piti sisällään omien juttujen kirjoittamista, lehden suunnittelua, juttujen tilausta ja oikolukemista.

Ensimmäisessä istunnossa ei vielä päätetty varsinaisesti mistään. Lehden visuaalista ulkoasua koskevien ongelmien ratkaisemiseksi tutkijat ehdottivat oman graafikon hankkimista. Työtilanteen helpottamiseksi he ehdottivat opiskelijoiden ottamista harjoittelijoiksi.

Toinen istunto: Työprosessit kaipasivat tasapainoa

Toisen istunnon aiheensa olivat lehden työprosessit, jotka toinen tutkijoista mallinsi paperille. Samalla toimitus ja tutkijat keskustelivat tuotantoon liittyvistä ongelmista. Lehdessä suunnitteluun ei kiinnitetty tarpeeksi huomiota ja työprosessit olivat hyvin takapainotteiset. Joka numeron viimeisinä päivinä editoinnissa oli ruuhkaa, eikä taiton miettimiseen jäänyt riittävästi aikaa. Työtapa oli käsityömäinen ja toimittajakeskeinen. Juttujen ja kuvien laatuun ei oltu tyytyväisiä, eikä liioin lehden ulkoasuunkaan. Vähäiset resurssit ja suuret työkuormat nousivat jälleen esiin. Ilmeni myös, että päätökset jostain syystä leijuivat ja jäivät tekemättä. Tämä johtui ehkä siitä, että toimituspäällikkö ja päätoimittaja jakoivat päätösvastuun lehdestä ja esimerkiksi editoinnin osalta työnjako oli epäselvä.

Istunnon aikana käsiteltiin niin yksityiskohtaisia kuin laajojakin ongelmia. Osa näistä koski sisältöä, osa taas tuotantoa, aikatauluja ja työtapaa. Toimituspäällikkö ja toimitussihteeri erottuivat tämän istunnon aikana ”muutoksen ääniksi”, sillä he nappasivat monessa kohtaa tutkijan kysymyksistä ja kommenteista kiinni ja purkivat kehittämistarpeet sanoiksi. Ehkä työnkuvansakin puolesta toimitussihteeri nosti esiin asioita, jotka liittyivät työprosessien ongelmiin sekä suunnittelun ja editoinnin puutteisiin. Toimituspäällikkö puolestaan oli huolissaan työnjakoon ja työnkuviin liittyvistä ongelmista; siitä ettei tavoitteita oltu määritelty selkeästi ja etteivät resurssit riittäneet kaikkeen.

Tutkijat ehdottivat, että toimitus tekisi sivukartan sisällön hallintaa ja taittoa helpottamaan, tyylikirjan taiton ja ulkoasun suunnittelun parantamiseksi ja laatisivat editointioppaan, joka auttaisi kirjoittajien ohjeistuksessa ja editoinnissa. Vaikka moni ongelmista liittyi kuormitukseen ja viestintäyksikön kokonaistyötilanteeseen, lehden suunnittelu ja aikataulut pitäisi saada kuntoon. Toimitus ja tutkijat keskustelivat hieman myös juttutyypeistä, ja tutkijat kannustivat toimitusta pohtimaan ajattomia juttutyyppejä, jotka helpottaisivat työtä ja nopeuttaisivat sisällöntuotantoa. Juttutyypin mukaisia juttuja voisi hyvissä ajoin teettää esimerkiksi freetoimittajalla, jotta niitä olisi valmiina ”laarin pohjalla”.

Juttutyypien pohtimisen lisäksi kokoontumisessa päätettiin, että toimituspäällikkö selvittäisi oman tai freegraafikon palkkaamista. Tutkijat muistuttivat toimitusta myös siitä, että lehden tehtävät samoin kuin lehden tavoitteet tulisi päättää, jotta lehtikonseptia voitaisi alkaa kehittää.

Kolmas istunto: Päätöksiä pitäisi tehdä, hätiköimättä

Kolmannen istunnon pääaiheena oli tuleva verkkouudistus ja verkon ja lehden suhde. Verkkotoimittaja piti esityksen uudistuksesta ja kertoi, että seura oli päättänyt perustaa kaksi uutta verkkosivustoa: organisaatiosivuston, joka toimii seuran ulkoisen viestinnän välineenä, on vaikuttamisen väline sekä keskustelun

herättäjä yhteiskunnassa ja sisältää seuran omia raportteja sekä kansalaissivuston, joka on vertaistuki- ja käyttäjälähtöinen sivusto.

Verkkouudistukseen liittyi tässä vaiheessa vielä paljon kysymysmerkkejä. Tutkijan mukaan seuran sisällä ei haastatteluiden perusteella vielä ollut yhtenäistä näkemystä siitä, mitä verkossa pitäisi olla. Toimituksen jäsenten ja seuran muiden työntekijöiden näkemykset erosivat toisistaan. *”Yleensä kun hankkeita tehdään, monilla on selkeä missio, mutta se ei välttämättä ole sama kuin muilla. Myös lehti liittyy tähän: onko se kansalaisille, asiantuntijoille, jäsenillä vai päättäjille suunnattu foorumi? On monia asioita, jotka pitäisi päättää”*, tutkija muistutti.

Printtilehden osalta keskustelu ei tässä kohtaa edennyt, mutta näkemyseroista toimituksen jäsenet olivat samaa mieltä. Toimitus pohti olisiko verkkolehti kansalaissivuston etusivu, aivan oma sivustonsa vai ripoteltaisiinko lehdessä julkaistuja juttuja sivuston eri osiin. Tiedossa oli, että uusi verkkolehti tulisi kansalaissivustolle ja linkkinä organisaatiosivustolle. Verkkotoimittaja huomautti että selvittämättä oli, kenen vastuulla sisältöjen tuottaminen sivuille on ja mitä sisältö ylipäätään tulee olemaan. Lisäksi seuran verkkopalvelujen rahoitus oli edelleen auki.

Istunnon lopuksi toimituspäällikkö palasi printtilehden tilanteeseen. Hän korosti, että myös sen taustalla olevaa visiota ja kohderyhmää pitäisi alkaa miettiä: *”Toi printtikin, onko se asiantuntijalehti, mielenterveyden yleisaikakauslehti – ei varmaan kuitenkaan naistenlehti – mutta liikkuko se yleisemmällä tasolla? Ja miten me ylipäätään pystytään kilpailemaan niiden lehtien kanssa, joilla on resursseja tuottaa yleisaikakauslehtimäisiä sisältöjä?”* Muut osallistujat olivat hiljaa ja ainoastaan verkkotoimittaja myötäili toimituspäällikköä, joka lisäsi vielä toivovansa että lehdestä työstettäisiin vaihtoehtoisia visioita, jotta lehden osalta päästäisiin jonkinlaiseen konsensukseen. Kun kukaan ei sanonut tähän mitään, kommentoi tutkija pallon olevan nyt johtoryhmällä.

Istunnossa käytyjen keskustelun perusteella voi sanoa, että vaikutti selvältä että lehden osalta pitäisi tehdä päätöksiä, mutta niiden kanssa ei haluttu kiirehtiä. Niin päätoimittaja kuin toimituspäällikkökin toppuuttelivat vuoron perään, etteivät he halunneet että päätöksiä tehdään hätiköiden. *”Meidän porukan pitäisi ensin tietää, mitä halutaan tehdä”*, päätoimittaja summasi. Nauhoitteen perusteella istunnon anti olikin päätösten suhteen nolla, mutta muistio kertoi että kehitettävien asioiden listalle oli kirjattu freesopimukset, se että laskelmien perusteella seuran voisi olla kannattavaa palkata oma graafikko, se että lehden ohjausryhmään otetaan asiantuntijoita myös talon ulkopuolelta sekä se että verkkotyöhön tarvitaan 2–3 ihmistä, joiden toimenkuvat olisi tarkasti määritelty.

Neljäs istunto: Työtapa toi esiin lehden journalistiset arvot, käsitykset ja linjaukset

Neljännessä istunnossa aiheena olivat lehden työprosessit, joita käsiteltiin toimituksen jäsenten työaika-analyysejä purettaessa. Tutkijat olivat antaneet toimitukselle tehtäväksi kirjata ylös, miten joulukuun numero syntyi. Työaika-analyysit toivat jälleen esiin sen, että lehti laitettiin kasaan viime hetkillä. Tutkijat ehdottivatkin suunnitteluvetoisemman työtavan aloittamista, jotta lehden laatu paranisi.

Tätä seurasi tutkijoiden ja päätoimittajan välinen keskustelu, joka tuli paljastaneeksi paitsi jotain oleellista työtavasta myös päätoimittajan käsityksestä hyvästä journalismista. Toinen tutkija huomautti, että toimitus teki aikakauslehteään niin kuin se olisi päivittäinen sanomalehti, painotus oli uutisissa eikä välttämättä ajankohtaisjournalismissa ja he odottivat viime hetkeen ennen kuin sisältö lyötiin lukkoon. Kuudesti vuodessa ilmestyvä lehti ei kuitenkaan millään tavalla pysty kilpailemaan päivittäin ilmestyvien sanomalehtien kanssa, lähtökohdat journalismiin ja sen tekemiseen ovat niissä erilaiset. *”Se on se sama ristiriita mikä oli edellisessä pienehkössä aikakauslehdessä. Mutta kun tämä ei ole uutislehti uutisaikatauluineen – miten nämä kaksi asiaa oikein sovitetaan yhteen?”*, tutkija ihmetteli. Päätoimittaja perusteli, että lehdessä oli ajankohtaisia osioita, joiden teko haluttiin tarkoituksella jättää viimeiseksi. Tutkija vastasi tähän muistuttamalla,

että lehdessä jätettiin viime tippaan myös juttuja, jotka olisi voitu tehdä jo paljon etukäteen.

Toinen tutkijoista kertoi, että heidän kokemuksena perusteella lehdet pääsevät kohti suunnittelevampaa työtapaa vain tekemällä lehteen juttutyyppejä. Myös päätoimittaja, toimituspäällikkö ja toimitussihteeri ilmaisivat hyvin selkeästi että lehti tulisi lisätä sellaisia tarvitsemaan. Keskustelu juttutyypeistä toi esiin sen, ettei vieläkään oltu päätetty lehden tavoitteista ja arvoista eikä liioin lehden funktiosta, kohderyhmästä tai lajityypistä. Juttutyyppejä ei kuitenkaan voisi suunnitella, ennen kuin lehdessä olisi yhteinen käsitys siitä kenelle lehteä tehdään. Kun nämä olisi mietitty, voitaisiin lukijan tarpeiden pohdinnan avulla alkaa miettiä lehden sisältöjä. *”Nyt lopultakin voisitte niitata kiinni mikä lehti tämä on, kelle lukijalle paikkaa lehteen rakennetaan. Homma jumittaa tällä hetkellä”*, tutkija sanoi. Seurasi hetken hiljaisuus, kunnes päätoimittaja otti puheeksi mallilukijan. Hän perusteli kohderyhmän miettimisen vaikeutta sillä, että lehdellä oli monia eritaustaisia lukijoita, ei vain yhtä. *”Kaikenlaiset ihmiset lukee tätä, ne on niin erilaisia. Näiden juttutyyppeiden pitäisi vastata niitä, jotka tätä lehteä lukee.”*

Keskustelu siirtyi takaisin juttutyyppeihin, henkilöhaastatteluun ja käsittelytapoihin, kunnes päätoimittaja alkoi miettiä asioita nykyisen lehden kannalta. Hän kertoi, että henkilöhaastattelujen osalta oli sellainen linja, ettei niissä käytetä julkkiksia. Myöskään minä-muotoinen kerronta ei hänestä sopisi lehteen. Toimituspäällikkö oli tästä eri mieltä, eli jo lehden johdon tasolla oli erilaisia visioita siitä, mikä lehteen sopisi. Tämän jälkeen toimitus mietti journalismin tehtäviä ja hyvän journalismin lähtökohtia eli sitä, millaisia juttujen tulisi olla – kiinnostavia vai tärkeitä. Lehdessä oli lähdetty siitä, että juttujen tuli olla yhteiskunnallisesti merkittäviä ja tärkeitä, tiedonvälitystä mutta toimitussihteerin mielestä heillä pitäisi panostaa jatkossa myös kiinnostavuuteen, siihen että jutut koukuttavat. Päätoimittaja sanoi olevansa samaa mieltä. Toimituksella oli kyllä halua kehittää myös ilmaisua ja monipuolistaa lehden sisältöä, mutta tähän mennessä heillä ei ollut keinoja tai osaamista siihen. Toimitus vaikutti puhuvan jutuista aihe edellä, miettimättä muotoa.

Istunnossa ei erikseen puhuttu lehden tavoitteista ja arvoista, mutta päätoimittaja linjasi jo jotain: Ensinnäkään lehti ei ollut järjestön puolestapuhuja vaan ihmisen. Toisekseen lehden tavoitteena oli rikkoa mielenterveyteen liittyviä tabuja ja herättää keskustelua. Aiheesta ei kuitenkaan kirvonnut keskustelua. Ei siitäkään huolimatta, että oltiin jo neljännessä istunnossa, eikä mitään uuden lehtikonseptin linjasta ollut vielä päätetty.

Eräs työnjaollisesti tärkeä päätös oli kuitenkin tehty. Päätoimittaja ja toimituspäällikkö olivat päättäneet, että vastaisuudessa päätoimittaja olisi vastuussa jokaisesta numerosta. Samoin oli päätetty uudistaa lehden ulkoasu, jossa hyödynnettäisiin Taikin graafisen suunnittelun opiskelijoita. Jälleen kerran toinen tutkijoista kehotti hauduttelemaan ajatusta oman graafikon palkkaamisesta. Hän kehotti miettimään myös taittopaikkaa, taiton siirtämistä Forssasta lähemmäs Helsinkiä ja toimitusta.

Viides istunto: Toimitus muotoili lehden arvot, tavoitteet ja funktiot, lajityypin ja kohderyhmä

”Nyt on se hetki, että pitää runtata tää lehti kasaan, päättää mikä lehti tämä on, kenelle tätä tehdään ja minkälaisia juttuja lehdessä on.” Näillä sanoilla toinen tutkijoista avasi viidennen istunnon. Ja tässä istunnossa tehtiinkin lopulta päätöksiä, jotka olivat hautuneet alusta saakka. Toimitus päätti uuden lehtikonseptin arvoista, tavoitteista, funktioista ja lajityypistä. Toimitus päätti myös tavoitellusta kohderyhmästä. Päätöstentekoa vauhditti pakko, sillä uutta ulkoasua suunnittelemaan alkavat graafisen suunnittelun opiskelijat tarvitsivat suuntaviivoja ideointiin.

Yksi syy siihen, että lehtikonseptin kannalta kaikkein oleellisimmat asiat olivat koko ajan väistyneet, lienee se ettei johtoryhmältä ollut saatu selvitystä viestinnän funktioista ja vastuista. Alun tuskailun jälkeen toimitus alkoi keskustella lehden funktioista ja lajityypistä. Ongelmana oli, että lehdelle kasautui useita funktioita. Tämän tulkitsen julkaisijasta johtuvaksi. Ennakkohaastatteluilta ilmeni, että seuran näkökulmasta lehden tulisi toimia sekä sidosryhmälehtenä että jäsen- ja järjestölehtenä. Toisaalta tavoitteena olisi

saavuttaa suurempi lukijakunta, kun taas toimitus halusi tehdä lehteä mielenterveyden ammattilaisille tai kuten toimittaja sen ilmaisi ”*kaikille kiinnostuneille*”. Tämä on mahdoton yhtälö. Ensinnäkään se, mistä aiheista lehti ponnistaa, ei luultavasti kosketa laajoja lukijajoukkoja. Toiseksi, tästä johtuen lehti ei voi olla suunnattu vähän kaikille.

Kysyttäessä, olisiko genre suurille yleisöille suunnattu yleislehti, päätoimittaja ja toimittaja vastasivat kieltävästi. Toimituspäällikkö ja päätoimittaja tyrmäsivät myös ammattilehti-genren, ”*siinä mielessä kuin ammattilehti ymmärretään*”, siitäkkin huolimatta että moni luki sitä työnsä vuoksi. Mielenterveys-lehti ei ollut myöskään sidosryhmälehti, sillä päätoimittajan mukaan poliitikot ja muut mediat eivät olleet ensisijaista kohderyhmää, vaikka lehdessä tavoitteena olikin nostaa esiin seuran näkökulmasta tärkeitä asioita. Päätoimittajan mielestä kyseessä olikin asiantuntijalehti tai erikoislehti.

Tutkijan huomauttaessa, että lehden sisältö on lähellä tiedemaailman julkaisuja, toimituspäällikkö ja päätoimittaja tyrmäsivät ajatuksen täysin. Jäsenlehden funktion koko toimitus sen sijaan tiedosti, sillä seuran jäsenet olivat osa kohderyhmää. ”*Mutta ne jäsenetkin on pitkälti niitä sosiaaliterveyden ammattilaisia, opettajia ja kasvattajia*”, päätoimittaja huomautti ilmeisesti tarkoittaen, etteivät nämä kaksi funktiota muodosta niinkään erilaista kohderyhmää kuin voisi ajatella.

Tutkijan huomautettua uudelleen, että eri funktiot tuottavat erityyppisen lehden ja lajityyppi vaikuttaa siihen miten lehdessä kirjoitetaan ja kenelle, nosti toimituspäällikkö esiin ristiriidan, joka heijastui seuran viestinnässä. Hänen mielestään seuran ollessa sekä kansalais- että kansanterveysjärjestö oli kansanterveyden funktio kuitenkin tällä hetkellä kauttaaltaan voimakkaampi. ”*Tuntuu että ollaan koko ajan ristiriitaisessa tilanteessa, että kumpaa me painotetaan – sitä kansalaista vai sitä asiapuolta, asiantuntijuutta. Tarvittaisiin johtoryhmää määrittelemään, että miten sidottu lehti on järjestön arvoihin ja tavoitteisiin. Ja jos se keskustelu olisi käyty, oltaisiin varmemmalla pohjalla.*”

Myöhemmin toimitus päätti, että lehdessä hoidettaisiin kansalaisjärjestöpuoli jäsensivuilla, joita kehitettäisiin entisestä. Sidosryhmille ei kirjoitettaisi erityisesti, vaikka vapaakappaleet lähtisivät eduskuntaan ja medioihin edelleen. Jatkossakin lehdessä painotettaisiin asiantuntijuutta. Verkkotoimittaja ainoana esitti vastakkaisen mielipiteen huomauttaessaan, ettei lehti hänen mielestään nykyisellään vaikuttanut asiantuntijalehdeltä. Lopulta lehden lajityyppi määriteltiin seuraavanlaisesti: *Mielenterveys-lehti on yleisölehti, joka tavoittelee tilaajikseen sosiaali- ja terveystoimen, kasvatusalan ja järjestöjen työntekijöitä, asiantuntijoita ja päättäjiä sekä vapaaehtoistyön tekijöitä. Lehdellä on järjestölehden funktio oman jäsenkunnan kesken.*

Tavoitteeksi toimitus määritteli mielenterveystajun lisäämisen yhteiskunnassa, työssä ja ihmisten yksityisessä elämässä. Lehden tulisi välittää asiantuntevaa tietoa ja taitoa, tehdä näkyväksi hyvän mielenterveyden rakentumista ja rakentumisen ehtoja yhteiskunnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, antaa vastauksia sekä välineitä lukijan oman henkisen hyvinvoinnin vahvistamiseen sekä tarjota tilaa keskustelulle. Lisäksi lehden tehtävänä olisi tehdä järjestöä, sen tavoitteita ja toimintaa tunnetuksi niin sidosryhmille kuin jäsenillekin. Taloudellinen tavoite olisi levikin kaksinkertaistamisen kahdessa vuodessa 8 000 kappaleeksi. Lehden arvomaailman perusta olisi se, että ihmisuus on tärkeämpi arvo kuin järjestelmät tai talous, ja toimitustyötä ohjaisi ajatus siitä, että *”mielenterveys on konstruktio”*. Toisin sanoen, toimitus ei varsinaisesti karsinut lehdeltä yhtäkään funktiota pois, vaan lehti vaikutti edelleen säilyvän asiantuntijalehti-jäsenlehti-sidosryhmälehti -hybridinä, lyödystä yleisölehden leimasta huolimatta.

Istunnossa keskusteltiin myös tutkijan saamista mallilukijatehtävistä ja sen kautta kohderyhmästä. Osa oli ehdottanut mallilukijaksi järjestön jäsentä, toinen päättäjää, kolmas sairaanhoitajaa ja neljäs mielenterveyden asiantuntijaa. Aivan kuten ajatus funktioista erosi muun seuran näkemyksistä, erosivat toimituksen mielipiteet toisistaan kohderyhmän suhteen. Ensin päätoimittajan mielestä lehti oli suunnattu kenelle vain. Samaa mieltä oli toimittaja. *”Mul on sellainen typerä ajatus, ettei meillä voi olla varsinaista*

yhtä mallilukijaa. Tää on niin helkkarin sekalainen porukka, joka lehteä lukee: on seuran aktiiveja, muita asiantuntijoita, sitten on opiskelijoita ja lisäksi vielä ihmisiä, ihan ketä vaan, jotka lukee tätä kirjastossa. Vaikka tein mallilukijatehtävän, niin samaan aikaan tiesin että meillä on ainakin kolme tai neljä mallilukijaa”, toimittaja kommentoi.

Loppujen lopuksi mallilukija saatiin tehtyä. Lehden mallilukija tulisi olemaan *Veera, 35-vuotias sosiaali- ja terveystoimen kehitystehtävissä toimiva (moniosaaja) kipukohtien ja muutosintressien tunnistaja, jolle myös oma jaksaminen ja ihmissuhteet ovat tärkeitä. Veeralla on yhteiskunnallinen omatunto.* Mallilukija poikkesi mediaanilukijasta. Valinta oli tietoinen, sillä lehteä haluttiin ”nuorentaa” ja tavoitella uusia lukijoita. Mutta osaisiko mallilukijaansa keskimääräisesti vanhempi toimitus kirjoittaa miten hyvin itseään nuoremmalle kohderyhmälle – riittäisivätkö taidot? Hyvän journalismin käsitykset, journalistiset lähtökohdat, kirjoitustavat ja tyylit eivät ehkä olisi yksi yhteen ”nuorennusleikkauksen” kanssa.

Toimitus määritteli tutkijoiden pyynnöstä myös, mihin lukijoiden tarpeisiin lehti vastaa. Jatkossakin lehti tarjoaisi tietoa ja uutisia: taustatietoa mielenterveyden tuki- ja riskitekijöistä sekä näkökulmia mielenterveyden vaikuttavuudesta. Tämän lisäksi lehti antaisi lukijoille uusia näkökulmia ja tukea oman työn ja elämän ratkaisuihin. Viihtymisen tarpeisiin lehti pyrki vastamaan kiinnostavilla näkökulmilla, dialogisuudella ja kriittisillä lähestymistavoilla. Vaikutetuksi tulemisen tarpeisiin vastaisivat pääkirjoitus, kolumnit ja jutut, joissa annettaisiin ohjeita ja neuvoja. Ja viimeiseksi, yhteisöllisyyttä vahvistettaisiin uudistetuilla jäsensivuilla.

Toimituksella vaikutti ensin olevan vaikeuksia lukijan tarpeiden vastaamisen ymmärtämisessä. Ei kyetty myöskään määrittämään, millä tavalla ilmaisua ja kokemuksellisuutta kehitettäisiin ja tuotaisiin lehden sivuille. Syy lienee journalistisissa käsityksissä, uutisjournalismin painotuksissa ja tärkeän asian painottamisessa kiinnostavuuden sijaan. Lehti koostui asiantuntija-artikkeleista ja toimituksen itsensäkin mielestä sisältö oli monotonista ”*lausuntojournalismia*”. Levikitavoitteessa onnistuminen on kuitenkin aina

riippuvainen sisällöstä. Jos lehteä tehtiin jo nyt pienillä resursseilla, kuinka laatua saataisiin parannettua? Entä kykenisikö toimitus vastaamaan lukijan tarpeisiin? Ja miten mallilukija lopulta sisältöihin vaikuttaisi?

Kuudes istunto: Printtilehden ja verkon suhde oli edelleen auki

Istunnon aiheina olivat printtilehden ja verkon suhde sekä verkkolehti. Tämän lisäksi toimitus keskusteli mallilukijasta, lukijasuhteen säilyttämisestä ja ylläpitämisestä ylipäätään, toimitusjärjestelmistä sekä lehden taitosta. Aluksi verkkotoimittaja esitteli mitä verkkouudistukselle kuului. Aikataulut olivat jo jotakuinkin selvillä: seuran organisaatiosivusto olisi tarkoitus lanseerata kevään 2009 lopussa, kansalaissivusto vuoden lopussa.

Suurimman osan ajasta toimitus pohti, mikä lehden rooli sivustoilla olisi. Varsinaisia päätöksiä ei tehty, mutta keskustelu tarjosi välineitä erikseen pidettävään palaveriin. Yhdenlainen linjaus toki oli, että organisaatiosivusto olisi järjestölähtöinen kun taas kansalaissivusto olisi printtilehden tavoin lukijalähtöinen. Tämä tarkoittaisi sitä, että organisaatiosivustolla olisi seuran uutisia, tiedotteita ja kannanottoja. Siihen, missä muodossa lehti olisi kansalaissivustolla, ei saatu vielä tässä vaiheessa vastausta. Istunnon aikana ei luotu myöskään yksityiskohtaista suunnitelmaa verkkolehdeksi, vaan pikemminkin esiin nousi uusia kysymyksiä kuten esimerkiksi.

Keskustelu verkkouutisoinnista ja suunnittelusta vaikutti toimittajaan mielenkiintoisella tavalla. Kun toimitussihteeri sanoi, että kaikille lienee selvää, että jos printtilehden ollaan tekemässä jotain juttua, siitä voidaan tehdä myös päivittyvä pätkä verkkoon, toimittaja vaikutti turhautuvan: *”Eihän sen tarvi olla sellainen että lätkäistään sinne ja se on muuttumaton kuin kivitaulu, vaan herranjumala, meidän tehtävä on kertoa ihmisille mitä tapahtuu. Ensin kerrotaan, että tämmönen on pantu vireille ja sitten kun otetaan siihen jotain kantaa, kerrotaan siitä. Mun mielestä tästä on epäolennaista keskustella, kun on selvää, että kerrotaan.”*

Vaikka muut vaikuttivat olevan samaa mieltä, toimittaja palasi myöhemmin samaan aiheeseen. Hänen mielestään verkkoon tekeminen ei vaatinut ”suuria teoreettisia päätöksiä” tai ”viisivuotissuunnitelmia”, vaan verkkoon tuotettaisiin sisältöä sitä mukaa mitä milloinkin on tarjolla, mistä oli syytä uutisoida. Tähän toimituspäällikkö huomautti, että käytännössä uutisia ei ollut päivitetty verkkoon aiemminkaan.

Tauon jälkeen aiheena oli mallilukija (Veera, 35-vuotta, kotoisin Kuopiosta, ammatiltaan suunnittelija-kehittäjä). Päätoimittajaa mietitytti, missä kaikessa ikä täytyi ottaa huomioon ja miten toimituksen tulisi kirjoittaa, jotta he eivät menettäisi nykyisiä yli 50-vuotiaita lukijoitaan.¹⁶ Tutkija kommentoi tähän, että oleellista olisi toki kirjoittaa niin että vanhat lukijat säilyy. Hän myös huomautti, ettei vanhojen lukijoiden ja mallilukijan tiedontaso poikkea mitenkään huomattavasti. Tämän jälkeen päätoimittaja huomautti, että paikallisten vapaaehtoistyöntekijöiden ja jäsenten mielestä lehden jutut olivat liian vaikealukuisia ja tarkoitettu asiantuntijoille. ”*Toisin sanoen tekstit eivät saa olla liian vaikeita, jotta alemman koulutustason saaneet ymmärtävät ja toisaalta ei saa olla liian höttöä, jotta asiantuntijat eivät karkaa*”, tutkija tiivistä.

Tämän jälkeen tutkija ja päätoimittaja keskustelivat tulisiko lehteen erillinen järjestöosio ja tutkija pyysi toimitusta miettimään, kuinka paljon lehti ylipäätään kirjoittaa järjestön toiminnasta ja tiedottaa järjestön asioista. Vaikutti siltä, ettei päätoimittaja lämminnyt ajatukselle, sillä hänen mielestään järjestön vapaaehtoiset olivat tarpeeksi lähellä mallilukijaa. Lisäksi seurassa toimi paljon vapaaehtoisia, jotka eivät tilanneet lehteä.

Lopuksi toimitus keskusteli vielä toimitusjärjestelmän hankkimisen hyödyistä sekä InDesign -ohjelmasta, jota painossa ei käytetty. Lisäksi tutkija puhui

¹⁶ Viimeisimmän lukijakyselyn mukaan lehden mediaanilukija on 45 vuoden paremmalla puolella, hänellä on ammattitutkinto tai alempi korkeakoulututkinto ja hän asuu Etelä-, Keski- tai Itä-Suomessa.

hieman sarjallisuudesta, tarinallisuudesta ja dialogisuudesta aikakauslehtien ominaispiirteinä.

Seitsemäs istunto: Lehden ilmestymistiheyden laskeminen nousi agendalle

Heti istunnon alkuun päätoimittaja esitti että lehden ilmestymistiheydestä pitäisi päättää. Ilmestymiskertojen vähentämisen miettiminen tuli monelle yllätyksenä. Päätoimittajan mukaan sitä oli alettu miettiä, sillä lehdentekoon ei ollut tulossa ainakaan lisää voimavaroja. Samassa yhteydessä hän tiputti sivulauseessa toisenkin pommin: tulevaisuudessa väkeä saatettaisiin karsia entisestään. ”*Se on mahdollisuus, kun mietitään miten pystytään tekee tätä lehteä ja millaiset voimavarat meillä on. Tota, talouspuolella toivotaan että meitä ei vähennettäisi*”, päätoimittaja sanoi.

Ennen kuin aiheeseen päästiin käsiksi, osallistujat kävivät läpi, mitä kaikkea pitäisi vielä hankkeen aikana tehdä ja päättää. Lista oli pitkä: visuaalinen ilme ja ulkoasu-uudistuksen aikataulut, lehden rakenne ja massoittelu, juttutyypit ja muu sisältö, nykyisen työtavan kehittäminen ja suunnittelu vuosikelloineen muiden muassa. Tämän jälkeen palattiin takaisin ilmestymiskertojen muuttamiseen. Kyseessä oli talousjohtajan pyyntö, joka perustui käsitykseen että jos lehti ilmestyy harvemmin, sen hintaa voidaan laskea, päätoimittaja taustoitti. Hän itse oli sitä mieltä, että lehden hintaan¹⁷ se ei vaikuttaisi, vaan pikemminkin ilmestymiskertojen vähentämisellä voitaisiin ehkä parantaa lehden laatua. Hän vetosi käytettävissä oleviin resursseihin ja markkinoinnin jamaan.

Toimittajan mielestä tällöin pitäisi nostaa sivumäärää, jotta lukijat eivät kokisi oloa huijatuksi. Toimituspäällikkö sanoi tarkastelevansa vaihtoehtoja raastasti resurssikysymyksenä: ”*Ihmettelen miten me hoidetaan yksikön työtilanteella yhtälö, jos verkko tulee, mutta viestintään ei tule resursseja. - - - Ei ihmisiä kuitenkaan voi äärimmilleen ja sen yli vetää.*” Tutkijat olivat samaa mieltä ja

¹⁷ Nauhalta ei selvinnyt tarkoitettiinko hinnalla lehden tuotantokustannuksia vai tilauksen hintaa.

huomauttivat, että tästä syystä jo hankkeen alussa pyydettiin selvitystä viestinnän kokonaispaletista. Sitä ei tosin vieläkään ollut saatu. Päätoimittajan mukaan siitä keskusteltiin edelleen. Lisäksi neljästi vuodessa ilmestyvää teemanumeroista lehteä varten täytyisi olla oma tilaajakuntansa valmiina ja tällaiset lehdet olivat usein asiakaslehtiä, toinen tutkija huomautti.

Verkkotoimittaja kannatti neljästi vuodessa ilmestyvää teemanumeroista lehteä, samoin THL:n tutkija, joka ei kuitenkaan halunnut ottaa kantaa ilmestymistiheyteen. E-mielenterveyshankkeen projektipäällikkö oli samaa mieltä, kunhan verkkolehti vain toimisi. Myös toimituspäällikkö oli samoilla linjoilla. Perusteena olivat resurssit sekä se, että hän näki tulevaisuuden olevan verkossa. *”En halua hukata labrassa tehtyä, mutta kuusi kertaa ilmestyvälle pitäisi olla myös jotkut takeet. Mistä me otetaan rahat, kun ollaan naftilla linjalla? Vaikka konsepti olisi hyvä, entä jos me ei pystytä toteuttamaan sitä?”*

Toimitussihteeri puolestaan kannatti ehdottomasti ilmestymistiheyden säilyttämistä, sillä *”nelinumeroinen lehti ei luo odotusarvoa”*. Lisäksi hän katsoi, että kaikki tähän mennessä oli tähdännyt yleisölehteen. Päätoimittaja oli samoilla linjoilla, vaikka osittaista teemoittelua kannattikin. Mitä resursseihin tuli, hän uskoi että niitä saataisiin sarjallisuudesta ja suunnittelusta. *”Uudistusta tehdään sen vuoksi, että pystyttäisiin nostamaan tilaajakuntaa. Samalla pitää ajatella myös niitä 4000 lukijaa, jotka ovat tyytyväisiä”*, hän totesi. Samaa mieltä oli toimittaja, joka huomautti että muuten lehden ajankohtaisuus kärsisi. *”Onko lehti enää lehti, jos se ilmestyy neljästi vuodessa? Mun mielestä se on tietovihkonen. Ja miksi työmäärää käytetään uudistamiseen, jos sitä halutaan kutistaa? Ei kaikkea voi ajatella liiketaloudellisesti, lehdellä on tehtävä. Eikä se lehden tarve katoa, koska mielenterveysasiat lisääntyvät koko ajan. Meidän tehtävä on olla asiantuntija, tuoda asioita esiin ja viritellä keskustelua ja se tapahtuu helpommin ja tehokkaammin kuusi kertaa vuodessa”*, hän tiivisti.

Oikeastaan kyse oli vain resursseista, silti selvisi että periaatteessa kaikki olisivat kuudesti ilmestyvän kannalla, jos toimituksen työmäärä ei verkkouudistusten ja muiden töiden vuoksi lisääntyisi. Lehden – tai

viestintäyksikön – resursseja ei kuitenkaan ollut määritelty, toimituspäällikkö nosti jälleen kerran esiin. Hän jatkoi sanomalla, että lehden markkinointia pitäisi myös miettiä tarkkaan: ”*Jos meillä on hyvä konsepti ja lehti, niin siinä täytyy olla aika raskas markkinointi, että se tavoittaa ne kohderyhmät. Hyvä lehti ei tarkoita mitään, jos se ei löydä lukijaa.*”

Tämän jälkeen toinen tutkijoista puhui siitä, miten lehtien liian monet funktiot kalvavat lukijasuhteita. Kun ratkaisua vaikkapa asiakasryhmälehdessä ja sidosryhmälehdessä suhteen ei pystytä tekemään, ”*hilataan ratkaisu välimaastoon ja lehti murenee funktioihinsa*”. Tässä lehdessä se oli vältetty päättämällä tehdä yleisölehteä, hän lisäsi, mutta kannusti selvään päätökseen myös ilmestymistiheyden suhteen.

Toisaalta, vaikka paljon päätöksiä oli vielä tekemättä, pitkin matkaa esiin nousseita asioita oli myös puntaroitu. Ensinnäkin toimitus oli päättänyt perustaa kuvapankin helpottamaan kuvien saantiin liittyviä ongelmia. Lopulta päätoimittaja linjasi että lehteä suunniteltiin edelleen siitä lähtökohdasta, että se ilmestyisi kuusi kertaa vuodessa. Myös teemat otettaisiin käyttöön. Jäsensivut säilyisivät, samoin muutama lehden nykyinen juttutyyppejä. Verkkolehti ilmestyisi kerran kuukaudessa, ja se sisälsi sisällään pääkirjoituksen ja kolme juttua. Oma graafikko ei vielä hankittaisi, sillä sopimus painon kanssa oli voimassa vuoden loppuun. Uusi ulkoasu lanseerattaisiin silti jo syksyllä. Lisäksi tutkijat ehdottivat suunnittelun lisäämistä sekä nykyisen työtavan säätöä.

Viimeiseksi istunnossa keskusteltiin juttutyyppeistä. Osaa juttutyypeistä päätettiin työstää eteenpäin. Lisäksi toimitus alkoi massoitella toimitussihteerin tekemälle sivukartalle lehden rakennetta. Istunto vaikutti päättyvän hyviin tunnelmiin, vaikka lopussa purettiinkin sitä, ettei päätöksiä ole tehty ajoissa ja kyse oli yleisestä työskentelystä, mikä aiheutti turhautumista puolin ja toisin.

Kahdeksas istunto: Uuden lehtikonseptin rakenne ja sisältö alkoivat hahmottua mutta lajityyppi aiheutti hämmennystä

Kahdeksas istunto toi esiin monia ristiriitoja. Ensimmäkin uuden lehtikonseptin lajityyppi herätti mietteitä. On selvää, ettei lajityypin päättäminen ollut poistanut lehden useita funktioita, vaan toiminut jonkinlaisena väliratkaisuna. Toisekseen, esiin nousi toimituksen kompetenssi: osaisiko toimitus kirjoittaa mallilukijalleen? Kolmanneksi istunto toi ilmi sen, miten vahva toimittajakeskeinen perinne sekä journalismin arvottaminen uutisjournalismin lähtökohdista toimituksessa istui. Vaikka osa toimituksen jäsenistä vaikuttikin käsittävän, että sisällön lisäksi on mietittävä myös muotoa, jotkut näkivät edelleen tärkeän olevan kiinnostavan vastakohta ja viihteen tiedon vastakohta.

Ensimmäiseen toimituspäällikkö kertoi keskustelleensa lehden ulkopuolisten henkilöiden kanssa siitä, mihin suuntaan lehteä ollaan muuttamassa. He olivat ihmetelleet, miksi lehti aikoo suunnata yleisölehdiksi ja luopua erikoislehden funktiosta. *”Markkinoilla on jo niin paljon yleislehtiä, että miten lehti ylipäättään kilpailisi niiden kanssa? Pointti oli, että fokus olisi säilytettävä erikoislehdessä, jossa asioita käsitellään mielenterveyden näkökulmasta.”*

Muut olivat samaa mieltä. Tulkitsenkin, että alusta alkaen hankkeessa lajityyppiset käsitteet olivat menneet sekaisin. Kuten päätoimittaja ilmaisi, lähtökohdiana oli koko ajan ollut erikoislehti mielenterveyden näkökulmasta. Mutta mistä yleisölehden käsite oli tullut? No, koko ajan toimitus oli korostanut, että kenen tahansa pitäisi voida lukea lehden juttuja ja että lehteä tehdään kaikille kiinnostuneille. Tavoitteet tuottavat kuitenkin erilaisen lajityypin. Lehden useat funktiot eivät myöskään olleet hävinneet minnekään, kuten tavoitellun kohderyhmän määrittelykin jo kertoo: Lehti on yleisölehti, joka tavoittelee tilaajikseen sosiaali- ja terveystoimen, kasvatustalouden, valtion, kunnan ja järjestöjen työntekijöitä, asiantuntijoita ja päättäjiä sekä vapaaehtoistyön tekijöitä. Seuran jäsenkunnan keskuudessa sillä on myös järjestölehden funktio.

Toimitussihteeri kertoi lisäksi, että ”testijoukko” koki nuorennusleikkauksen olevan tarpeen. He tosin olivat huomanneet puutteet sekä toimituksen

resursseissa että toimituksen ikärakenteessa suhteessa mallilukijaan. Miten toimitus osaisi kirjoittaa mallilukijalleen? Tutkija tarttui tähän ja puhui siitä, kuinka käsittely- ja toteutustapa vaikuttaa jo paljon sisältöihin. Voisiko jotain esittää esimerkiksi henkilöiden kautta ja yrittää päästä eroon artikkelimaisuudesta tämän avulla?

Tästä päästiin keskusteluun, joka paljasti eroja journalistisissa käsityksissä toimituksen sisällä. Päätoimittaja vastusti esimerkiksi tunnettujen ihmisten haastatteluja. *”Oli kiva lukea juttutyypeistä, mutta osan kanssa nousi karvat pystyyn. Vain minun kuolleen ruumiini yli on juttuja jostain riittäväisistä ja muista turhista julkkiksista. Me haetaan haastateltavia aivan toiselta pohjalta”*, hän sanoi istunnon alussa. Tutkija yrittää jälleen selittää, että käsittelytapa ratkaisee. Päätoimittajalla vaikutti olevan hieman kaksinapainen käsitys journalismista, eikä hän välttämättä ymmärtänyt että tärkeästä aiheesta voi tehdä juttuja lukijoita kiinnostavalla tavalla. Toimitussihteeri sen sijaan puolusti yllätyksellisyyttä ja kokijuutta. Myös toimituspäällikkö vaikutti ymmärtävän tutkijan ja toimitussihteerin pointin: miten henkilön kautta ja mitä henkilön kautta. Päätoimittajan kanta vaikutti silti pysyvän, sillä myöhemmin toimituksen kirjatessa erään juttutyypin, jossa tunnettu henkilö kertoo minkä avulla jaksaa ja mistä nauttii, tavoitteita ylös, hän vielä esitti – luultavasti retoriseksi tarkoitetun – kysymyksen: *”Eli me hyväksymme myös tämän materiaalisuuden?”*

Jostain syystä istunnossa palattiin vielä ilmestymistiheyteen. Päätoimittaja kertoi, että oli päättänyt kysyä painosta, minkä verran kustannuksissa on eroa. Visuaalisuuden huomioimisesta ja kuvituksen suunnittelusta keskusteltiin myös. Ensin toimitus ja tutkijat keskustelivat opiskelijoiden tekemistä ulkoasuehdotuksista. Niissä oli kiinnitetty huomiota siihen, että visuaalisuus olisi toimituksen toteutettavissa vähäisillä resursseilla ja kuvilla. Eniten miellytti eräs ehdotus, joka ei ollut liian ”hieno”, jonka värimaailma miellytti ja jossa ei ollut käytetty liikaa grafiikkaa. Toimitus ja tutkijat pohtivat lisäksi, millä tavoin saataisiin laadukasta jälkeä kuvituksiin pienillä resursseilla. Näitä olisivat: graafikon mukanaolo lehteä suunniteltaessa, se että kuvatoimistojen sijaan

satsattaisiin henkilökuviin, mahdollisesti opiskelijoiden käyttö kuvauksissa ja keikkakuvaajalta kansikuvan lisäksi myös muita kuvia.

Päätoimittaja selvitti myös viestinnän kokonaispalettia, mutta siitä käytävä keskustelu jätettiin seuraavaan kertaan. Samoin kävi verkon ja lehden suhteen selvitykselle: verkkolehden konsepti oli vielä auki, mutta sisältö voisi olla esimerkiksi 2–3 printtilehdestä muokattua juttua, joissa olisi myös kommentointimahdollisuus. Ajatuksena olisi, että keskusteluista voitaisiin saada materiaalia painettuun lehteen ja verkkolehdeillä voisi markkinoida myös printtilehteä.

Istunnon lopussa toimitus hahmotteli lehden alkusivujen rakenteen. Samassa sovittiin myös joistakin juttutyypeistä. Lehden kansikuvituksesta ja joiltain osin lehden rakenteesta sovittiin myös. Keskustelu nosti esiin kysymyksen siitä, miten helppoa toimituksen olisi siirtyä suunnittelemaan ja editoivaan työtapaan käsityömäisestä toimittajakeskeisestä työtavasta. Tässäkin istunnossa toimituspäällikkö puhui siitä, kuinka tärkeää heidän olisi siirtää lehdentekoa etupainoiseksi. Kaiken kaikkiaan kaikki olivat sarjallisuuden ja suunnittelun kannalla. Mutta esimerkiksi se, että lehden kansikin pitäisi määrittellä mahdollisimman tarkkaan, vaikutti tulevan päätoimittajalle yllätyksenä. Lisäksi käsityömäinen toimittajakeskeinen työtapu tuli esiin siinä, että päätoimittaja vastusti ylipitkäksi katsotun pääkirjoituksen merkkimäärän laskemista perustellen tätä sillä, että oli vaikeaa ottaa vain yksi näkökulma aiheisiin.

Yhdeksäs istunto: Lehden journalistinen linja nousi puheenaiheeksi, niin myös työtapu

Viimeisessä varsinaisessa medialaboratorion istunnossa keskusteltiin lehden journalistisesta linjasta, journalistisista käsityksistä ja siitä, millä tavalla journalismia jatkossa arvoitettaisiin. Jatkossa printtilehdessä pyrittäisiin eroon nykyisestä puolittaisesta ”uutisluonteesta”. Päivittäisajankohtaiset jutut menisivät verkkoon, jota päivitetäisiin jatkuvasti. Varsinaisen verkkolehden luonne rakentuisi vasta myöhemmin.

Toimitus pyrki suunnittelemaan ja editoivaan työtapaan, joka ajan kanssa helpottaisi nyt takapainotteisia työprosesseja ja parantaisi lehden laatua.

Toimitussihteeri oli tehnyt lehdelle alustavan vuosikellon. Toimitus kokoontuisi kasvotusten suunnittelu- ja palautekokouksiin kahden kuukauden välein, ja kahdesti vuodessa pidettäisiin suunnittelukokous, jossa ideoitaisiin juttuja, juttutyyppejä ja teemoja. Näihin osallistuisi myös graafikko. Näiden lisäksi freelancereille järjestettäisiin kokous kerran vuodessa, ja johtoryhmän kanssa keskusteltaisiin kahdesti vuodessa juttuaiheista ja ”kärkiviesteistä”. Toimitus pui johtoryhmän hyödyllisyyttä ylipäänsäkin.

Toimitussihteeri oli lisäksi määritellyt sekä ajankohtaisille että uniikeille jutuille deadlinet. Ajatuksena oli, että editointiin ja myös taittoon jäisi tästedes riittävästi aikaa. Lehteä suunniteltaisiin edelleen sähköpostin ja puhelimen välityksellä, mutta vastedes jokaisen numeron suunnitellut jutut koottaisiin yhteiseen tiedostoon, jonne päivitettäisiin myös missä vaiheessa jutun teossa oltiin, kuka tekisi mitä ja niin edelleen.

Istunnon aikana toimitus ja tutkijat keskustelivat uusista juttutyypeistä ja siitä, miten paljon aikaa niiden tuottamiseen mahdollisesti menee. Ajatuksena oli, että niiden avulla lehden journalistinen laatu paranisi ja juttujen kiinnostavuus lisääntyisi. Vaikka suunnitteluun menisikin aikaa, aikaa säästyisi myöhemmin editoinnissa ja taitossa. Lisäksi toimitus oli valinnut lehden ulkoasun suunnittelevan opiskelijan, ja hänen kanssaan alettaisiin tekemään ulkoasu-uudistusta niin, että ensimmäinen uuden visuaalisen ilmeen mukainen lehti lanseerattaisiin jo seuraavana syksynä.

Johtoryhmän kokous

Lopulta uusi lehtikonsepti esiteltiin johtoryhmälle. Kokouksen jälkeen toimitus ja tutkijat kävivät vielä läpi jäsensivujen juttutyypit, lehden keskiosan juttutyypit, täsmensivät vuosikelloa ja keskustelivat palautejärjestelmän luomisesta.

8 AINEISTON ANALYYSI

Mediakonseptilaboratorion keskusteluista nousi esiin seitsemän häiriöteemaa. Ne ovat työnjako ja resurssit, journalistinen sisältö, tuotanto ja aikataulut, suunnittelu ja editointi, työvälineet, taustaorganisaatio ja lukijasuhde. Jos näitä vertaa toimintajärjestelmän malliin ja sen osatekijöihin, lukijasuhde on sama kuin mallin *kohde* ja journalistinen sisältö sama kuin mallin työn *tulos*. Työnjako ja resurssit ovat osittain yhdenmukaisia toimintajärjestelmän osatekijän *työnjako* kanssa, mutta työvälineet-teema on yksi yhteen osatekijän *väline* kanssa. Taustaorganisaatio-teemaan kuuluvat häiriöt voidaan puolestaan nähdä toimintajärjestelmän lähitoimintajärjestelmästä johtuvina häiriöinä. Tuotanto ja aikataulut -teema sekä suunnittelu ja editointi -teema puolestaan ovat osittain yhdenmukaisia toimintajärjestelmän osatekijöiden *säännöt* sekä *tekijä* kanssa.

Taulukko 2: Aineistossa esiintyneet häiriöt teemoittain.

Häiriöt teemoittain	Määrä	Missä istunnoissa?
Työnjako ja resurssit	10	1, 2, 3, 4, 8
Journalistinen sisältö	15	1, 2, 4, 5, 8
Tuotanto ja aikataulut	13	1, 2, 4, 6
Suunnittelu ja editointi	8	1, 2, 4
Työvälineet	4	1, 2
Taustaorganisaatio	6	1, 3, 4, 6, 7
Lukijasuhde	4	5, 7

Jos teemoja vertaa Helteen (2010, 102) väitöskirjan osatutkimukseen, pitävät tutkimukseni journalistinen sisältö- sekä tuotanto ja aikataulu -teemat sisällään samantapaisia häiriöitä kuin Helteen tutkimuksen sisältö - ja tuotanto ja aikataulu -teemat. Työvoimaan ja resurssien puutteeseen liittyneet häiriöt sijoitin Helteen taloudellinen voitto -teemasta poiketen työnjako ja resurssit -teeman alle. Vaikka suunnittelu ja editointi -teema eroaa nimeltään Helteen suunnittelu/organisointi-teemasta, osa niiden häiriöistä on hyvin samantyyppisiä. Huomionarvoista on, että toisin kuin tässä tutkimuksessa, lukija, yleisö eli työn kohde puuttui kokonaan Helteen tutkimista iltaraporttien

häiriömaininnoista. Järjestölehden kehityshankkeessa lukijan tosin nostivat esiin tutkijat.

8.1 Keskusteluissa esiintyneet häiriöt kertoivat toiminnan kriisiytyneen

Aineiston perusteella lehti vaikutti olevan monelta osin kriisissä, sillä häiriöitä löytyi yhteensä 60 kappaletta. Täytyy kuitenkin muistaa, että kyse oli kehityshankkeesta, jossa keskeistä oli avata lehdentekoon liittyviä ongelmia toiminnan kehittämiseksi. Keskustelu ongelmista oli hyvin oleellinen osa lehden kehittämistä.

Taulukko 3: Aineistossa esiintyneet häiriöt. Sulkujen sisällä olevat numerot kertovat, missä istunnossa häiriöstä keskusteltiin.

Häiriöt teemoittain	Häiriöt yksitellen
Työnjako ja resurssit	<ul style="list-style-type: none"> - verkkolehden ja verkkosaittien osalta päätökset vastuista tekemättä (1, 4) - editointivastuu jakaantunut usealle (2) - päätoimittaja ja toimituspäällikkö vaihtelevat vetovastuuta numeroittain ja tämä aiheuttaa välillä sekaannuksia (2) - toimitussihteeri joutuu olemaan myös AD (2) - päätoimittaja ja toimituspäällikkö eivät tiedä kumpi verkkohanketta oikeastaan vetää (3) - jutun tilaaja ei ole välttämättä sama kuin sitä editoiva (2, 3) - ei talon omaa tai freesopimuksella palkattua graafikkoa (1, 8) - ei omaa valokuvaajaa, freevalokuvaajien käyttö vähäistä (1, 8) - lehden työntekijät ovat ylikuormitettuja ja tekevät paljon lomittaisia töitä (1, 3, 4) - lehden työntekijät tekevät ylitöitä (1)
Journalistinen sisältö	<ul style="list-style-type: none"> - kuvituksiin tulisi saada vaihtelua (1) - kuvat eivät pelaa juttujen kanssa yhteen (1, 8) - huono kansikuva (2) - taitto ja visuaalinen ulkoasu eivät vastaa laatuvaatimuksia (4) - lehdessä ei ole rakennetta tai rytminvaihtelua (4) - suurin osa jutuista on pistejuttuja, vähän juttutyyppejä (4) - lehti täynnä lausuntojournalismia, moniäänisyys uupuu (5) - käsittelytavat, muoto ja tyyli kaipaisivat tuuletusta (5) - juttujen taso vaihtelee joten ajoittain paljon edattavaa (1, 2) - juttumitat eivät pidä (1, 2)

	<ul style="list-style-type: none"> - liikaa tekstimassaa, tekstiä ei pilkota kainaloihin (2) - juttujen rakenteissa ongelmia (1, 4) - otsikoinnissa ongelmia (2, 8) - oikeinkirjoituksessa ongelmia (2) - asiantuntijoiden kirjoittamissa artikkeleissa muita enemmän työnsarkaa (2)
Tuotanto ja aikataulut	<ul style="list-style-type: none"> - toimitussihteeri joutuu joskus tekemään tuupparin taittajalle tietämättä lehteen tulevista jutuista (1, 2) - toimitussihteeri on ylikuormitettu lehdenteon loppupäässä (1, 2, 4) - toimitussihteerille ei jää aina aikaa pyytää kirjoittajilta tarvittavia korjauksia (2) - kuvat joudutaan joskus valitsemaan näkemättä juttua (2) - juttulistaa ei lyödä lukkoon ja sisältö elää vielä taittovaiheessakin (2, 4) - kuollut kulma lehdenteossa (2) - taittoon ja leiskaan ei jää aina tarpeeksi aikaa takakenon takia (4) - tuotanto kysyntä- eikä tarjontavetoista (4) - lehti aloitetaan lähes puhtaalta pöydältä, juttuvarasto lähes tyhjä (4) - tehdään vain yhtä numeroa kerrallaan (4) - toimitussihteeri tekee töitä etänä (1, 2) - juttuja ei versioitu nettiin vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus (6) - juttujen deadlinet eivät pidä (2, 4)
Suunnittelu ja editointi	<ul style="list-style-type: none"> - kirjoittajien briiffaus ja ohjaava editointi kaipaisi huomiota (1, 2) - palautteenanto vähäistä (2) - ei varsinaisia vuosi- teema- tai numerokohtaisia palavereja (2) - lehteä ei suunnitella kasvokkain vaan ideointi ja suunnittelu tapahtuu puhelimitse ja sähköpostitse ja on ns. listan päivitystä (2) - kuvituksen suunnittelu on unohtunut eikä sitä suunnitella juttujen kanssa samanaikaisesti (2) - muutos- ja korjauspyynnöt editointivaiheessa aiheuttavat välillä toimituksessa nurinaa (4) - toimittaja ei aina tiedä onko tekemässä juttua jostain tilaisuudesta vai vain hankkimassa taustatietoa (4) - taittoa ei etukäteen suunnitella (1, 2, 4)
Työvälineet	<ul style="list-style-type: none"> - ei olemassa olevia kirjoittajan ohjeita (1, 2) - ei kunnollista sivukarttaa - ei valmiita taittopohjia, taitto-ohjeita tai tyylikirjaa (2) - ei vuosikelloa
Taustaorganisaatio	<ul style="list-style-type: none"> - sisäinen tiedotus tökkii (1) - seuran asiantuntemusta jää käyttämättä eivätkä raportit saa näkyvyyttä / ulkoisen tiedotuksen puutteet (1) - seuralla ei ole tunnistettavaa brändiä (1) - verkkolehdele ei ole varattu erillisiä resursseja vaan viestintäyksikkö tuottaa materiaalit uusille verkkosivuille (3,

	6, 7) - sisäinen koordinaatio liian raskas (4) - organisaation jähmeys hidastuttaa myös lehdessä tehtäviä päätöksiä (6)
Lukijasuhde	- ei ns. varmoja lukijoita (5) - kaikki seuran jäsenetkään eivät tilaa lehteä (5) - lehtitilaukset työperäisiä eli tilaajamäärään verrattuna - lukijakunta laaja mutta se ei tuo rahaa (5) - mielenterveysongelmien yleisyys ja lisääntyminen yhteiskunnassa ei korreloi lehden tilaajamäärän kanssa (7)

Aineistossa ilmeni selkeästi eniten lehden journalistiseen sisältöön ja visuaaliseen ulkoasuun liittyviä häiriöitä, yhteensä 15. Osa niistä kieli kirjoittajien ammatillisesta kompetenssista. Esimerkiksi oikeinkirjoituksen ja kieliopillisten asioiden sekä jutturakenteiden puutteiden esiin nostaminen voi kertoa siitä että joidenkin kirjoittajien ammatillinen osaaminen ei ehkä ollut kohdallaan. Yhtä hyvin se voi toisaalta kertoa myös siitä, että lehteä jouduttiin tekemään kiireellä ja juttuja jättämään editoitavaksi keskeneräisenä. Tämä taas ainakin osittain viittaisi vähäisiin resursseihin. Toimitussihteerin puheessa ilmenevät häiriöt kertoivat tämän lisäksi myös siitä, ettei sääntöjä, esimerkiksi juttumittoihin tai otsikointiin liittyviä, noudatettu. Aiheiden käsittely- ja toteutustapoihin, kirjoitustyyliin – ja ylipäättänsäkin jutun muotoon – kaivattiin vaihtelua. Lehti oli täynnä ”*lausuntojournalismia*”.

Osa sisältöön liittyvistä häiriöistä ei kuitenkaan johtunut journalistisesta tasosta, vaan pikemminkin siitä, että kaikki jäi aina viime tippaan eivätkä aikataulut pitäneet. Se, että lehti rutistetaan kasaan viime hetkillä, ei ainakaan paranna lehden laatua. Tuotantoon ja aikatauluihin liittyviä häiriöitä ilmenikin aineistossa toiseksi eniten, yhteensä 13. Häiriöt kertoivat käsityömäisestä ja toimittajakeskeisestä työtavasta ja siitä, ettei lehteä suunniteltu tarpeeksi.

Suunnitteluun ja editointiin liittyviä häiriöitä nousi aineistosta esiin yhteensä kahdeksan. Lehdessä oli lipsuttu sähköpostitse ja puhelimitse käytäviin kahdenkeskisiin keskusteluihin, eikä lehteä oltu vähään aikaan enää suunniteltu kasvotusten koko toimituksen voimin. Lehdellä ei ollut liioin varsinaisia vuositeema- tai numerokohtaisia kokouksia. Myöskään editointiin, kuvituksen suunnitteluun tai taittoon ei ollut kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Tämä näkyi

tuloksessa ja esimerkiksi lehden visuaalinen ulkoasu oli tämän vuoksi retuperällä.

Ainoastaan suunnittelu ei ollut riittämätöntä. Toimitukselta uupui myös välineitä, jotka helpottaisivat työtä ja samalla parantaisivat journalistista laatua. Lehdellä ei esimerkiksi ollut kunnollista sivukarttaa, eikä lainkaan kirjoittajien ohjeita, taittopohjia tai -ohjeita. Välineisiin liittyviä häiriöitä esiintyi aineistossa yhteensä neljä kappaletta.

Toisaalta se, että ulkoasuun ei panostettu, johtui myös vähäisistä resursseista – lehti oli pitkälti kuvapankkien tarjonnan armoilla ja freelancevalokuvaajia käytettiin vain pakon edessä, saatiikka että omaan valokuvaajaan olisi ollut varaa. Lehdellä ei ollut omaa graafikkoa, vaan lehti taitettiin painossa. Myös tämä vaikutti laatuun. Kolmanneksi eniten aineistossa esiintyikin tällaisia työnjakoon ja resursseihin liittyviä häiriöitä, yhteensä kymmenen kappaletta. Osa lehden työntekijöistä teki seurassa paljon muutakin lehden lisäksi, joten osa lehteen liittyvästä työstä jäi väistämättä vapaa-ajalle tai ylitöiksi. Toisaalta osa työnjakoon liittyvistä häiriöistä johtunee työssä tapahtuneista muutoksista.

Järjestö julkaisijana ja kustantajana vaikutti lehdentekoon määritellesään lehden resurssit. Taustaorganisaation toimintaan liittyviä häiriöitä nousi aineistosta esiin yhteensä kuusi. Sidos lehden ja seuran välillä vaikeutti myös esimerkiksi lehdessä tehtäviä päätöksiä, ja organisaation sisäiset ongelmat heijastuivat lehteen. Lisäksi häiriöitä ilmeni myös lukijasuhteessa eli toiminnan kohteessa. Lukijaan liittyneet häiriöt kertonevat ehkä ylipäättään lehden lajityypistä sekä ympäröivästä mediakentästä ja siinä tapahtuneista muutoksista.

8.2 Millaisia ongelmia lehdentekoon liittyi ja mistä ne johtuivat?

Tässä alaluvussa erittelen aineistosta löytyneitä häiriöitä seikkaperäisemmin. Samalla analysoin niiden suhdetta toisiinsa; mistä mikäkin häiriö voisi johtua ja miten ne vaikuttavat lehteen ja lehtityöhön?

Journalistinen sisältö – rytmityn, visuaalisesti köykäinen ja täynnä ”lausuntojournalismia”

” - - - mä itse joudun tekemään sen, että se jossain mielessä muistuttaisi lehtijuttua.”

Aineistossa esiintyi eniten lehden sisällöstä, sen visuaalisesta ulkoasusta ja journalistisesta tasosta kertovia ja siihen liittyviä häiriöitä. Tämän luokan alle sijoitin ne toimituksen puheessa esiintyvät häiriöt, jotka koskivat työn tulosta eli lehden sisältöä. Häiriöitä esiintyi aina juttujen ja kuvituksen laadusta tai sen puutteista lehden rytmiin, kieliopillisista seikoista juttujen rakenteeseen, käsittelytapoihin ja tyyliin. Jo ensimmäisessä istunnossa toimitussihteerin kertoessa työnkuvastaan ilmeni, että häntä stressasi juttujen tason vaihtelu ja teksteissä oli hänen mukaan aika ajoin paljon editoitavaa.

”Teen mielestäni tarkkaa työtä, mutta en todellakaan lähde kirjoittamaan juttuja uudelleen. Jos niistä puuttuu dramaturgia, niin toimitussihteerin ei sitä luo. Niin hyväntekijä en ole. Keskityn otsikointiin, ingressiin, kuvateksteihin ja äläyksiin, jotta ne olis kimpassa ja sopis kuvituksen kanssa yhteen.” *Toimitussihteerin*

Edellisen puheenvuoron ja myös muissa istunnoissa käytävien keskustelujen perusteella voi päätellä, että juttujen rakenteissa on parantamisen varaa. Niin ikään ensimmäisessä istunnossa ja useaan otteeseen myöhemminkin toimitussihteerin kertoi toivovansa että juttumitat pitäisivät. Kirjoittajat eivät pysyneet etukäteen sovituissa merkkimäärissä, joten toimitussihteerin sai editoitavakseen ylipitkiä juttuja.

Toimitussihteeri palasi editoitavaksi tulevien juttujen tasoon ja lehden journalistiseen laatuun seuraavassakin istunnossa. Päätoimittajan ja toimitussihteerin käymästä keskustelusta voi päätellä, että asiantuntijateksteissä oli enemmän työnsarkaa ja editoitavaa kuin muiden avustajien ja toimittajien teksteissä. Toimituspäällikkö tosin ei ollut tästä samaa mieltä.

Millaisia ongelmia teksteissä ylipäättään sitten rakenteen ja mittojen heittämisen lisäksi oli? Yksi häiriöistä liittyi tekstimassoihin. Toimitussihteeri kertoi kestotoiveekseen, että tekstiä pilkottaisiin kommentteiksi, faktalaatikoiksi ja kainalojutuiksi.

”Mun mielestä siitä ei edes tarvitsisi keskustella, milloin ne tekstimassat pilkotaan. Että se olisi ehdoton paradigma, joka ohjaa meidän kirjoittajien työtä.”

Toimitussihteeri

Hänen mukaansa ongelmia on myös otsikoinnissa, oikeinkirjoituksessa ja tarkkuudessa. Hän kertoi saavansa työstettäväksi juttuja, joiden otsikoinnissa ei ollut järkeä. Otsikot olivat välillä liian pitkiä, *”kolmen näyttöpääterivin pituisia”*, eivätkä välttämättä sopineet yhteen jutun ja kuvien kanssa lehtikonseptin mukaisella tavalla. Toimitussihteeri puhui kieliopillisista virheistä ja kertoi, että jopa lähdeluetteloitakaan ei aina kirjoitettu oikein tai niitä ei ollut tarkistettu.

”Voitais joskus lähteä siitäkin, että kirjoita faktat oikein.”

Toimitussihteeri

Lisäksi toimitussihteeri painotti tekstin sujuvuuden ja mielenkiintoisuuden tärkeyttä. Juttujen tasosta kertoi jotain sekin, että toimitussihteeri oli laboratorion alusta asti vahvasti juttutyyppeiden kannalla. Niin olivat myös päätoimittaja ja toimituspäällikkö, jotka hekin osallistuivat editointiprosessiin. Aineiston perusteella sai tosin sellaisen kuvan, että editointi heidän osaltaan oli juttujen tilausta ja kirjoittajien ohjausta, kun taas toimitussihteerille jäi eritoten käsittelevä ja viimeistelevä editointi. Neljännessä istunnossa toimitussihteeriltä sai huutia myös taitto ja visuaalinen ulkoasu yleensäkin.

”Eilen kun lehti tuli, ihan teki paha katsoa. Tämä on täysin vierestä tää Otsikoiden takaa. - - - Sain viime tipassa tiedon että se [Ruotsissa asuvalta toimittajalta ostettu juttu] oli jäänyt yli ja pyysin muokkaamaan tätä sivua uudelleen. Ja oon edelleen varma että yks toinen juttu ja vanhusjuttu olisivat mahtuneet hyvin pienellä otsikkokoolla, mutta se ei käynyt [taittajalle] ja siitä tuli vähän kärhämää. - - - Se ei enää viime tipassa taittajan pirtaan istunut, eikä häneltä löytynyt kärsivällisyyttä, minkä ymmärrän ihan hyvin. - - - Nää oli tällaisia hätäisiä ratkaisuja - - - ja lopputulos on ihan karmee.”

Toimitussihteeri

Työnkuvastaan kertoessaan toimitussihteeri nosti esiin myös sen, että kuvituksiin tulisi saada vaihtelua. Kuvat sopivat harvemmin jutun kanssa yhteen.

”Oon yhteydessä kuvaajiin silloin kun päätetään satsata [kuvitukseen]. Ja silloin ne [kuvat] on yksiin meidän juttujen kanssa – mikä mun mielestä olis viehättävä asia. Mutta toki monet lehdet käyttää kuvituskuvia, eikä siinä sinänsä ole mitään paha, mutta siihen pitäisi saada jonkinlaista vaihtelua.”

Toimitussihteeri

Lehden ulkonäöstä ja visuaalisesta köykäisyydestä puhui myöhemmin myös toimituspäällikkö. Kahdeksannessa istunnossa hän kertoi, että uusinta numeroa kommentoinut ”testijoukko” oli kiinnittänyt huomiota lehden visuaalisiin puutteisiin. Hän tähdensi myös, ettei uusi lehtikonsepti tulisi onnistumaan, jos lehteä tehtäisiin nykyisellä tavalla. Kuvituksen suunnitteluun pitäisi panostaa ja lehden pitäisi saada käyttää valokuvaajia kuvatoimistojen sijaan.

”Sillä on hirveen suuri merkitys, että on hyvät kuvat käytössä. Me ei voida millään kuvatoimiston ostoluvilla pelata, vaan kyllä se edellyttää sitä että on valokuvaaja käytössä ja kuvat suunniteltu. Tämä on resurssi- ja rahakysymys, mutta näen että jos uudistetaan, siihen on pakko satsata. Muuten tää konsepti ei toimi.”

Toimituspäällikkö

Sisältöön liittyvistä ongelmista kieli myös se, että tutkijan kysyessä työprosesseja mallinnettaessa osallistuuko toimitussihteeri kansikuvan

valitsemiseen, toimitussihteeri vastasi niiden olevan huonotasoisia kuvia, jotka eivät sopineet lehden visuaaliseen ilmeeseen. Toimitussihteeri kertoi etsivänsä ”huonoja vaihtoehtoja jopa kaksikymmentä”, joista päätoimittaja ja toimituspäällikkö valitsivat kansikuvan.

Lehden rakennekaan ei toiminut, sillä sitä ei ollut oikeastaan mietitty. Näin ollen lehdessä ei ollut lainkaan rytminvaihtelua. Se oli täynnä ”juttuja juttujen perään”, eikä siinä ollut kovinkaan monta juttutyyppeä. Yleisin juttutyyppeä oli artikkeli. Sarjallisuus vaikutti olevan toimitukselle uusi ja tuntematon asia, mutta neljännessä istunnossa päätoimittaja kertoi havahtuneensa tilanteeseen. Mielenkiintoista kuitenkin oli, että jossain vaiheessa hän ehkä sysäsi vastuuta suunnittelemattomuudesta muille.

”Oon tehnyt sen virheen, että olen suhtautunut sillä tavalla että ihmiset on ammatti-ihmisiä ja osaa jokaisen...Just tää vanha toimittajakuva...Näen, että nyt pitää tehdä selvä muutos – että meillä on sivukartta, juttumallit ja kaikki, jolla pystyy suunnittelemaan ja tekemään toisin.”

Päätoimittaja

”Toimittajat pystyy tekemään juttuja kun ne briiffaa hyvin, mutta ei ne ole vastuussa siitä lehdestä – siitä onko liian vähän juttuja.”

Tutkija 101

”No just sen vuoksi aionkin päätoimittajana tehdä muutoksen.”

Päätoimittaja

”Kyllä varmasti teidän lehdessä sisällönvastuu säilyy sillä toimittajalla. Mutta nyt se on se vastuu [kokonaisuudesta] levinnyt...”

Tutkija 102

”...ja nyt se [lehden suunnittelu] on tarjontavetoinen, kun sen pitäisi olla kysyntävetoista.”

Tutkija 101

”Niin no...Huvittavaa on, että vasta nyt oon alkanut nähdä asiat toisin. Kun tuolla Väestöliitossa perustivat lehden ja toinen numero ilmesty, niin mä näen että se on rakennettu niin että siinä on juttua jutun perään

– niin kuin on meilläkin –, siinä ei ole koreografiaa, rakennetta tai mitään.”
Päätoimittaja

Paitsi lehden rakenteeseen, keskustelu ilmensi mielestäni myös lehden työnjaollisia ja lehtityön johtamiseen liittyviä ongelmia. Lisäksi se toi esiin journalistisessa työssä, toimittajan työnkuvassa ja toimittajakäsityksessä tapahtuneita muutoksia. Samassa istunnossa toimituksen miettiessä tutkijoiden avustuksella sitä, mihin päin lehteä sisällöllisesti kehitettäisiin, toimituspäällikön kommentista ja sitä seuranneesta keskustelusta kävi ilmi, että journalistisessa linjauksessa oli kehittämisen varaa. Tämä johtaa kysymykseen käsittelytavoista. Tähän mennessä lehti ei ollut kovin moniääninen ja käsittelytapoihin, muotoon ja ilmaisuunkin tarvittiin variaatiota.

”Niin nythän meillä on aika pitkälti tähän mennessä tehty lausuntojournalismia, ollaan oltu aika uskollisia asiantuntijoille. Me ei juurikaan olla kyseenalaistettu mitä he sanovat, vaan ollaan menty aika lailla myötäkarvaan. [Tarvittaisiin] kriittisyyttä – pois lausuntojournalismista.”
Toimituspäällikkö

Tuotanto ja aikataulut – deadlinet paukkuvat kun lehteä tehdään ”kädestä suuhun”

”Se [lehti] tehdään aina tolkuttoman viime tipassa.”

Toiseksi eniten aineistossa esiintyi häiriöitä, jotka koskivat lehden tuotantoa ja aikatauluja. Niihin liittyvät häiriöt osaltaan selittävät journalistisen sisällön laatua. Jos juttujen ja muun journalistisen sisällön aikataulut eivät pidä ja kaikki sakkaa työvaiheiden loppupäähän, ei se ainakaan paranna lehden laatua. Tämä oli tilanne myös järjestölehdessä, sillä numerot runnottiin kasaan viime hetkillä ennen lehden painoon menoa. Toisin sanoen työprosessit olivat hyvin takapainotteisia. Tästä kertoi ensinnäkin se, että toimitussihteeri oli ylikuormitettu lehdenteon loppupäässä. Tämä tulee esiin useassa istunnossa, mutta kyseinen esimerkki on neljännessä istunnosta, kun toimitus ja tutkijat purkivat toimituksen jäsenten tekemiä työaikakirjauksia:

”Mä voın sanoo vaan sen, että oon tehnyt kaiken valveillaoloaikani työtä tiettyinä ajanjaksona.”

Toimitussihteeri

Yksi lehden numero oli työn alla yleensä noin puolitoista kuukautta, ja toimitussihteerin osalta työ tiivistyi puoleentoista viimeiseen viikkoon. Ylipäänsäkin aktiivista lehdentekoaikaa olivat vain kaksi viimeistä viikkoa, mikä kertoo kuinka epätasaisesti työaika oli lehdessä jakaantunut. Aikataulut eivät pitäneet ja deadlinet paukkuivat, kun jutut tulivat toimitussihteerille myöhässä. Toimitussihteeri puhui tästä useassa yhteydessä, mutta havainnollisin esimerkki on joulukuun 2008 numeron teosta. Päätoimittaja kertoi työaika-analyseja perattaessa, että hänen tekemänsä pääjuttu ei ollut vielä siinäkään vaiheessa valmis, kun jutun olisi deadlinen mukaisesti pitänyt olla jo painossa. Syynä tähän oli se, ettei hän ollut pystyneet tekemään haastattelua ajoissa haastateltavan aikatauluista johtuen.

Ovat viivästymisen syynä odottamattomat yllätykset tahi se, ettei juttuja aleta valmistella tarpeeksi ajoissa, toimitussihteerille ei jää aikaa neuvotella kirjoittajien kanssa korjauksista tai teettää juttuja tai niiden osia uusiksi. Osa jutuista jätettiin viime hetkille kuitenkin tietoisesti. Esimerkiksi kansikuva valittiin vasta päivää ennen kuin lehti meni painoon. Näin oli myös pääkirjoituksen ja erään ajankohtaispalstan laita; ne jätettiin tarkoituksella viimeisiksi, jotta lehdessä saataisiin nostettua esiin ajankohtaisia asioita. Halu tuoda tuoreita asioita esiin on ymmärrettävä. Toisaalta työprosesseissa oli jotain vialla, sillä joskus jotkut perushaastattelutkin valmistuivat vasta viimeisenä päivänä.

Mutta mikä juttujen valmistumista sitten myöhästyttää? Yksi syy lienee se, ettei sisältöön liittyviä päätöksiä lyöty lukkoon niin ajoissa kuin olisi ollut mahdollista. Esimerkiksi juttumitat ja juttukohtaiset sivumäärät sovittiin melko myöhäisessä vaiheessa, kävi ilmi toisessa istunnossa:

”Ne juttujen vaatimat tilat pitäisi kyetä katsomaan ja päättämään jo ehdottomasti paljon aiemmin: että mikä on kahden sivun ja mikä kolmen sivun juttu. Sitten vielä kun [editoitavaksi tulevissa jutuissa]

sovitutkaan mitat ei pidä, joudun käyttämään kaiken vähäisen luovuuteni suoriutuakseni vaikeista tilanteista.” Toimitussihteeri

Tämä taas johtuneesi siitä, että sisältö eli taittovaiheeseen asti. Toimittaja kiteytti tämän hyvin kertomalla, että ”*juttulista päivittyä jatkuvasti kunnes posti on vienyt lehden lukijoille*”. Viimeiseen mahdolliseen hetkeen odottelu kertoo mielestäni siitä, että toimitus yritti tehdä aikakauslehteä sanomalehden tavoin, uutisjournalismia ajankohtais- tai aikakauslehtijournalismin sijaan.

Toinen aikatauluihin liittyvä ongelma, joka tuli esiin työnkuvista keskusteltaessa, liittyi sivukarttaan ja taiton aloittamiseen. Toimitussihteeri joutui joskus juttujen myöhästymisen vuoksi tekemään sivukartan ”*mututuntumalla*”, tietämättä tarkkaan mitä ja millaisia juttuja lehteen oli tulossa. Taittajalle oli silti annettava edes jotakin materiaalia taiton alkamispäivänä. Joskus vain kolmasosan jutuista nähneenä sivujen lukkoon lyöminen johti lopulta siihen, että viimeiseksi valmistuneita juttuja yritettiin mahduttaa tyhjiksi jääneisiin tiloihin niin että ”*pää meinaa vääntyä*”. Toimitussihteeri joutui joskus myös valitsemaan kuvat näkemättä juttua.

”Editoinnin yhteydessä valitsen kuvamateriaalin eli kuvituskuvat. Ja joskus juttuja saattaa tulla niin myöhäisessä vaiheessa, että mun on ajateltava että taittajalla on Forssassa töitä niin joskus joudun valitsemaan kuvituskuvia näkemättä juttua. Sitä mä en todellakaan mielelläni tee, koska pitäis tietää millainen otsikko ja ingressi jutussa on.” Toimitussihteeri

Aikatauluongelmat vaikuttivat eittämättä myös taittoon ja visuaaliseen ulkoasuun. Toimitussihteerin mukaan Forssassa olevalle taittajalle jäi välillä todella vähän aikaa laittaa lehti kasaan. Tämä kävi ilmi keskusteltaessa joulukuun numeron syntyprosessista. Hän sanoikin useaan otteeseen toivovansa, että keskustelu jutuista käytäisiin hyvissä ajoin ennen kuin juttuja lähdetään tekemään. Päätoimittajaa ja toimituspäällikköä sen sijaan huoletti se, että toimituksella usein kesti aikaa saada seuraava numero aluilleen. Kaikki olivat väsyneitä viimeisimmän numeron punnerruksista, joten seuraavan

työstämistä ei saatu heti alkuun. Kyseistä ongelmaa kutsutaan lehtityössä kuolleeksi kulmaksi.

Suunnittelevassa ja editoivassa työtavassa tehdään useampaa numeroa rinnakkain. Kun työvaiheita tasataan pitkin matkaa ja samanaikaisesti tehdään useampaa numeroa, päästään eroon loppuruuhkasta. Sen sijaan kyseistä lehteä tehtiin lähes koko ajan kädestä suuhun -periaatteella, ja toimitus teki ainoastaan yhtä numeroa samanaikaisesti. Uusi lehti aloitettiin yleensä melko tyhjältä, sillä kirjoittavia toimittajia ei työn alla olevan lehden aikana saada irrotettua tekemään juttuja seuraaviin numeroihin.

Tämä kaikki johtunee kuolleesta kulmasta ja siitä, ettei juttujen tekoa limitetty niin että samaan aikaan työn alla olisi ollut useampi numero. Ja paitsi suunnittelun puutteellisuudesta, tämä kertoo myös siitä että toimitus tarvitsi enemmän juttuja kuin heille tarjottiin. Lehdellä ei ollut kovinkaan paljon liikkumavaraa juttujen suhteen tai varaa valita vain mielenkiintoisimpia juttuideoita. Se, ettei materiaalin suhteen ole joustonvaraa, pahentaa myös kädestä suuhun -tekemistä ja johtaa paniikkiratkaisuihin sivuja täytettäessä.

Suunnittelu ja editointi – toimitus luottaa kuvituksen suunnittelussa telepatiaan

”Me käydään erittäin vähän systemaattist keskusteluu täst kuvituspuolesta jos vertaa tähän tekstipuoleen. Se on enemmän sattumanvaraista, jossain kollektiivisessa takamuistissa, mistä se tulee. Sellast ei mun mielestä tapahdu että 'hei meillä on tän tyyppinen juttu – tähän vois tulla tämmönen kuvitus tällä ja tällä tavalla'.”

Tuotantoa ja aikatauluja koskevat häiriöt johtuivat suurelta osin käsityömaisestä työtavasta, jolla lehteä tehtiin. Aineiston perusteella tulikin vahva kuva siitä, että lehden suunnittelu ja editointi olivat heikoissa kantimissa. Suoranaisesti suunnittelun ja editoinnin ongelmista kertovia häiriöitä löytyikin aina vuosi- ja numerokohtaisen suunnittelun puutteista kirjoittajien ja taiton

ohjeistukseen ja kuvituksen suunnittelun unohtamiseen. Toisaalta hyvin moni häiriöistä ylipäättään liittyi välillisesti suunnittelun riittämättömyyteen.

Lehdessä oli lipsuttu siihen, ettei toimituksella ollut enää varsinaisia vuosi-, teema- tai numerokohtaisia kokouksia. Toimitus ei ollut vähään aikaan enää kokoontunut lainkaan kasvokkain koko toimituksen voimin suunnittelemaan lehteä, vaan ideointi ja suunnittelu tapahtuivat lähinnä pareittain sähköpostitse, puhelimitse ja niin sanotuissa käytäväpalavereissa. Suunnittelu oli pikemminkin juttulistan päivitystä, joksi toimitus sitä kutsui, kuin lehteä kokonaisuutena huomioonottavaa suunnittelua. Suunnittelua ja editoivaa ohjausta tosin vaikeutti myös toimituksen jäsenten fyysinen etäisyys toisiinsa, tekihän lehtikonseptin ja editoinnin kannalta yleensä ratkaisevassa asemassa oleva toimitussihteeri töitä etänä.

Työprosesseja mallinnettaessa kävi ilmi, että lehdessä panostettiin hyvin vähän kuvitukseen ja lehden visuaaliseen ulkoasuun. Tutkijan yrittäessä selvittää, kuka briiffaa eli ohjeistaa kuvaajia, missä vaiheessa kuvituspäätökset tehdään ja ketkä niistä keskustelevat, ilmeni että päätökset jäävät leijumaan. Kukaan ei oikein osannut sanoa missä vaiheessa ja miten kuvitusta suunniteltiin. Kuvitusta ei myöskään usein suunniteltu samaan aikaan tekstien kanssa, joiden suunnitteluun panostettiin enemmän.

”Kun briiffataan toimittajia ja freevalokuvaajia, niin olettehan te jossain vaiheessa päättäneet että nämä tilataan? Tässä samassa kokouksessa?”

Tutkija 102

”Ei me mun mielestä kokouksessa kuvituksesta puhuta.”

Toimituspäällikkö

”Se niinku nousee sieltä luonnostaan se että...”

Toimitussihteeri

”Eli - - - se [kuvitusidea] nousee niin kuin itsenäinen entiteetti itsekseen?”

Tutkija 102

”No kyllähän me sanotaan, että nyt meil on jokin ajankohtainen haastattelu ja tähän pitäisi saada kunnon kuvat – revästä sivun tai jotain. Se tulee siitä.” Päätoimittaja

”Joo, ja me oikeestaan tiedetään se puhumattakin. Osataan lukea toistemme ajatuksia...” Toimitussihteeri

”Te ette tee päätöksiä kuvauksista?” Tutkija 102

”No kyllä...” Toimitussihteeri

”...se muotoutuu siinä.” Toimittaja

”Niin se muotoutuu siinä pikku hiljaa. Ja siinä on se että mäkin oon omaksunut rahankäytön miettimisen, ja jos olen sitä mieltä että täytyy saada laadukkaampi kuva jostain haastateltavasta tai jostakin tilanteesta, niin kyllähän hyväksytän ideani jommallakummalla [toimituspäälliköllä tai päätoimittajalla]. Ja sitten teen itsenäisiä ratkaisuja että vaikka olisin saanutkin luvan käyttää kuvaajaa, keksin toisen tavan kuvittaa - - - ettei rahaa kulu.” Toimitussihteeri

Se, miltä lehti näyttää, ei ole kiinni vain kuvituksesta. Ulkoasu on kokonaisuus, jossa rytmi syntyy tyhjästä tilasta, tekstistä, kuvituksesta ja muista elementeistä. Niin ikään lehden taitto jäi huomiotta, eikä sitä huomioitu lehteä suunniteltaessa. Taittosuunnitelma syntyi vasta painossa taittajan käsissä, ja kuten aiemmin jo tuli esiin, olosuhteista johtuen sovittamalla materiaalia sivuille mututuntumalla tehdyn sivukartan avulla. Se, ettei taittoa huomioitu johtunee myös siitä, ettei lehdellä ollut omaa graafikkoa ja tämän mukanaan tuomaa tietoa ja taitoa. Toki toimituksessa haluttiin jatkossa huomioida myös taitto ja tätä kautta parantaa lehden visuaalista ulkoasua.

Suunnittelevan editoinnin lisäksi ohjaava editointi oli epäsystemaattista ja satunnaista, pintapuolista ”*tsekkausta*”. Siitä, että kirjoittajien ohjaaminen kaipasi petrausta, kertoi esimerkiksi se, ettei toimittaja kertomansa mukaan aina tiennyt, oliko hän tekemässä jostain seminaarista tai tilaisuudesta juttua vaiko kartuttamassa tietämystään mielenterveyteen liittyvistä asioista.

Suhtautumisesta ohjaavaan ja käsittelevään editointiin kertoi se, että juttuja koskevat muutos- ja korjauspyynnöt aiheuttivat myös välillä nurinaa, ainakin toimitussihteerin mukaan. Tämän hän toi esiin työaika-analyyseja purettaessa:

”Tässä tullaan tiettyyn asiaan, mikä oli häiritsevintä tässä prosessissa. - - kuulostaa kummalta että olen pyytännyt [toimituspäälliköltä] lisää [merkkejä juttuun], mutta kun juttu oli ongelmallisen mittainen ollakseen sivun juttu kuvan kera. Ajattelin okei, ollaan rohkeita ja revitetään kunnolla kuvituksen kanssa ja tehdään aukeama, jotta me saadaan selkeä ja hyvännäköinen kokonaisuus. Nämä mun toiveet tietty hämmentää ihmisiä välillä kun tiedetään, että lehti on ammuttu täyteen ja silti pyydän ihmisiltä lisää. Mutta ne on tähän visuaaliseen suunnitteluun, jos niin voin kutsua, liittyviä ratkaisujani. - - - Oon joskus kuullut ihmetystä siitä, että toimin ristiriitaisesti.” Toimitussihteerin

Suunnittelevassa ja editoivassa työtavassa olennaista on myös palaute. Palautteelle ei kuitenkaan tahtonut jäädä lehdessä aikaa. Tämä huolestutti ainakin päätoimittajaa. Jokaisen numeron tarkasteluun pitäisi varata aikaa, mutta palautteenanto tapahtui sähköpostitse ja silloinkin se oli päätoimittajan mukaan hyvin vähäistä. Työprosesseja mallinnettaessa hän pyysikin, että palautteenanto kirjattaisiin yhdeksi kehittämisideaksi.

Työvälineet – ne ovat vähissä

”Ne journalistiset kirjoittajan ohjeet nyt toivon mukaan auttais siihen, mitä saan käsiteltäväksi.”

Suunnittelevassa ja editoivassa työtavassa merkittävä osansa on myös välineillä, jotka helpottavat suunnittelua, parantavat lehden laatua ja joiden avulla taataan, että journalistinen sisältö ja visuaalinen ulkoasu ovat lehtikonseptin mukaisia. Luonnollisesti, kun pyörää ei tarvitse joka kerta keksiä uudelleen, myös lehtityö helpottuu ja lehden laatu säilyy helpommin. Kyseisessä lehdessä ei vielä ollut käytössä suunnittelun välineitä, jotka ovat yleisiä aikakauslehdissä.

Tällaisia ovat esimerkiksi sivukartta, vuosikello, kirjoittajan ohjeet tai niin sanottu editointiopas, tyylikirja sekä taittomallit ja -ohjeet.

Ensinnäkään lehdellä ei ollut kunnollista sivukarttaa. Taiton suunnittelua ja ohjeistamista voisi myös hioa, sillä taittopohjiakaan ei lehdellä ollut. Myöskään vuosikelloa tai erillisiä kirjoittajan ohjeita ei ollut. Kuitenkin esimerkiksi toimitussihteeri mainitsi jo ensimmäisessä istunnossa, että haluaisi ottaa enemmän vastuuta kirjoittajien ohjaamisesta ja satsata briiffaukseen ja yhteydenpitoon kirjoittajien kanssa. Hän kutsui ohjeita juttujen laatupaperiksi, joka on *”ikuisuuskyseminen jolle on kyllä annettu vihreää valoa.”* Hän uskoi että ohjeet parantaisivat hänelle editoitavaksi tulevia juttuja. Samaa mieltä oli myös toimituspäällikkö.

Työnjako ja organisointi – kun vastuu on kaikilla mutta ei kenelläkään, päätökset jumittavat

”Kaikilla on nyt aika monen ihmisen työt tässä ja lisää tiedossa.”

Kolmanneksi eniten aineistossa ilmeni työnjakoon ja resursseihin liittyviä häiriöitä. Työnjaon häiriöt näkyivät toimituksen hierarkiassa sekä työntekijöiden työnkuviissa, sillä oli epäselvyyttä, kuka vastaa mistäkin ja missä vaiheessa. Esimerkiksi editointivastuu jakautui useammalle henkilölle. Työnjakoon ja työnkuviin liittyvät ongelmat vaikeuttivat myös työprosessien järjestämistä. Vaikutti siltä, että lehdessä työnkuvia ja -tehtäviä ei ollut eriytetty samoissa määrin kuin useimmissa sanoma- ja aikakauslehdissä, joissa jokaisella työntekijällä on oma tonttinsa, jonka hoitaa. Resursseihin liittyvät häiriöt liittyivät käytettävissä oleviin voimavaroihin. Niiden puute vaikutti kauttaaltaan, aiheuttaen muiden teemojen alle sijoittamia häiriöitä.

Ensinnäkin lehdessä vetovastuu vaihteli niin, että osassa numeroista sitä hoiti päätoimittaja, osa numeroista oli toimituspäällikön vastuulla. Vetovastuun jakaminen aiheutti välillä sekaannuksia, mikä kävi ilmi työprosesseja mallinnettaessa. Oma lukunsa oli editointia koskeva työnjako. Toimitukseen oli

muodostunut sellainen kaava, että osa kirjoittajista tarjosi ideoita tai lähetti juttunsa toimituspäällikölle, toiset taas toimitussihteerille tai päätoimittajalle. Olisi kuitenkin loogista, että se, joka jutut lopulta käsittelee ja viimeistelee, ne myös tilaisi ja pallottelisi näkökulmia sekä toteutustapaa kirjoittajien kanssa. Lehdessä juttutilauksen tai ohjaavaa editointia saattoi tehdä toimituspäällikkö tai päätoimittaja, mutta jutut käsitellä toimitussihteerillä. Mutta jos jutun tilaaja ei ole sama kuin sen editoija, voi ohjaava ja viimeistelevä editointi olla hankalaa. Sillä miten toimitussihteerillä voi tietää, mitä jutulta on haluttu ja mihin suuntaan sitä ohjata, jos hän ei ole ollut ohjeistusta alunperin antamassa?

Editointivastuun jakaantuminen on yksi esimerkki siitä, että lehti oli työnjohdollisesti palasina. Toimitussihteerillä ilmaisikin useaan otteeseen toiveensa olla enemmän mukana kirjoittajien ohjauksessa. Myös päätoimittaja oli sitä mieltä, ettei hän haluaisi että editoinnissa olisi näin suurta hajaannusta.

Työnjaosta johtuvaksi häiriöksi tulkitsin myös sen, että lehteä koskevat päätökset jumittivat. Päätelen että siihen vaikutti päätösvastuun jakautuminen. Esimerkiksi päätöstentekijöiden jäljittäminen ja vastuiden määrittäminen teetti tutkijoille työtä. Heidän oli vaikea saada selville, kuka oli vastuussa esimerkiksi kirjoittajien ohjeistuksesta. Toisessa istunnossa aiheesta käytiin kymmenien minuuttien keskustelu, joka junnasi paikoillaan. Toimituksen tuntui olevan vaikea nimetä yksittäistä päättäjää, ja vaikutti siltä että vastuu ja päätöksenteko oli levinnyt niin, ettei lopulta kukaan tehnyt päätöksiä. Jossain vaiheessa päätoimittaja sanoi jopa että päätöksiä tehtiin kollektiivisesti. Toisaalta ainakaan toimittaja ei kokenut itseään päättäjäksi. Lopulta toimitus päätyikin siihen, että vaikka asioista neuvoteltiin yhdessä, lopullinen päätösvastuu oli sillä, joka oli vastuussa kulloisestakin numerosta.

Samoista ongelmista kertoivat työnjaolliset epäselvyydet, jotka koskivat verkkouudistuksen sisältöä ja verkkolehden tekoa. Ensimmäisessä istunnossa toimituspäällikkö nosti esiin, ettei vastuuta ollut sen osalta vielä mietitty: miten sisältö saiteille hoidetaan ja kuka niistä vastaa. Verkkotoimittaja toivoi tähän päätöksiä. Myöhemmin kävi ilmi, että kyse oli siitä, ettei tiedetty kumman – toimituspäällikön vai päätoimittajan – vastuulla asia oli. Ensin päätoimittaja

sanoi olevansa nimellisesti vastuussa. Samassa puheenvuorossa hän kuitenkin totesi, että sisällöstä vastaa toimituspäällikkö. Toimituspäällikkö taas vastasi, ettei tiennyt tätä: hän oli luullut, ettei sisältövastuu jo kaatuneesta ja kuopatusta verkkopalvelusta siirtynyt suoraan verkkopalvelu-uudistukseen.

Verkkotoimittaja myötäili toimituspäällikköä sanomalla, ettei hänenkään tiedossa ollut että toimituspäällikkö olisi uudistuksesta vastuussa. Lopulta tutkijoiden pyytäessä nimeämään hankkeen vetäjän ja vastuuhenkilön, päätoimittaja sanoo sen olevan hän.

Aineistossa esiintyi vielä eräs resursseihin, työnjakoon ja työnkuvaan liittyvä häiriö, joka koski taittoa ja lehden visuaalista suunnittelua. Lehdellä ei ollut omaa graafikkoa, tosin sellaisen hankkimista oli harkittu. Lehti taitettiin painotalossa Forssassa, jossa se ostopalveluna myös painettiin. Kävikin ilmi, ettei toimitussihteerillä ollut muuta vaihtoehtoa kuin olla AD, vaikka hänet oli palkattu lehden vastaamaan tekstisisällöistä.

”Mikä mun roolini siinä taiton ohjeistamisessa oikein on? - - - Olenko vaan tekstien editoija ja kuvien valitsija vai kuinka paljon mun oletetaan, halutaan ja kuinka paljon voin antaa taittoon liittyviä ohjeita? - - - en halua jankuttaa näistä palkkioista ja olla ikävä ihminen - - - mutta voisin loputtomasti venyttää omaa toimenkuvaani ja talo olisi ulosotossa.”

Toimitussihteerin

Lehdessä ei ollut myöskään omaa valokuvaajaa. He käyttivät freelancevalokuvaajia silloin, kun toimitussihteerin sanoin siihen oli ”*varaa ja halua satsata*”. Kuvat hankittiin pääasiallisesti kuvatoimistoilta, ja jäsensivuille tulevat kuvat otti toimittaja.

Työnjakoon sekä työnkuviin vaikuttava häiriö, joka useassa istunnossa nimetään ongelmien aiheuttajaksi – aiheetta tai syystä –, on taloudellisten resurssien puute. Aineiston osalta en kuitenkaan ole huomionnut sellaisenaan kiire-puhetta tai ei ole rahaa -diskurssia, vaan pikemminkin kiinnittänyt huomiota ongelmiin joiden taustalta resurssikysymys löytyy. Tällaisia olivat häiriöt, jotka kertoivat suuresta työmäärästä, lomittaisista töistä, ylitöistä ja tätä kautta jaksamiseen liittyvistä kysymyksistä.

Jo ensimmäisessä istunnossa toimituksen jäsenten kirjoittaessa ylös työnkuvaansa kuuluvia asioita ja arvioidessa paljonko mikäkin työtehtävä työajasta syö, kävi selkeästi ilmi että osa työntekijöistä oli ylikuormitettuja ja he tekivät paljon lomittaisia töitä seurassa. Osa teki töitä myös vapaa-ajalla ja ylitöinä. Pelkästään lehteä teki ainoastaan toimittaja, ja toimitussihteeri oli palkattu lehteen freesopimuksella. Sen sijaan esimerkiksi päätoimittaja oli päätoimittajana myös seuran toisessa lehdessä ja hän toimi viestinnän johtajana ja linjajohtajana. Toimituspäällikkö vastasi lehden teon lisäksi sekä kirjojen että lehden kustantamisesta ja kehittämisestä. Aika ei yksinkertaisesti tuntunut riittävän lehteen siinä määrin kuin he olisivat halunneet. Esimerkiksi toimituspäälliköllä ei ollut aikaa perehtyä kunnolla lehtityöhön. Seuraava keskustelu kertoo paljon lehden tilanteesta:

”Toivon että olisi enemmän liikkumavaraa, että pystyisin käymään eri tilaisuuksissa ja vähän haravoimaan mitä ilmassa liikkuu. Nyt se tiedon imeminen jää yksityisajalle - - -”
Toimituspäällikkö

”Tässähän on nyt ihan selvä esimerkki siitä että kolmen ihmisen työt on yhden ihmisen kontolla. Ettei siihen lehteen ole sun työaikaan valtavasti resursoitu?”
Tutkija 101

”No, ne tehdään sitten niinku omalla ajalla ne jutut.” *Toimituspäällikkö*

Toimituspäällikkö ja päätoimittaja palasivat istunnoissa usean kerran siihen, ettei heillä ollut lehdentekoon niin paljon aikaa kuin haluaisivat. Osa kiirepuheesta ja ajan puutteesta saattoi toki olla perinteistä toimittajan tautiakin, mutta oli varsin selvää ettei viestintäyksiköllä ollut tarpeeksi resursseja tavoitteisiin nähden. Työn tehdyksi tuleminen vaati ajoittain ylitöiden tekoa. Esimerkiksi kirja-arviot ainakin lehden johto teki vapaa-ajalla, ja joskus myös juttujen kirjoittaminen jäi viikonlopulle. Myös toimitussihteeri kertoi joutuvansa toistuvasti tekemään ylitöitä.

”Todellisuus on se, että se lehti vie multa 80 tuntia. Mutta jos olisin tiukka bisnesnainen, niin pitäisi tehdä se 60 tunnissa, koska siitä saan

palkkion. Tätä tuntimäärään ei ole koskaan puhuttu auki, mutta se raha mitä saan, edellyttäisi että saisin työni 60 tunnissa tehdyksi.”

Toimitussihteeri

Työmäärä ja huoli ylikuormituksesta tuli esiin myös verkkouudistusta koskevilla keskusteluilla. Verkkolehden lanseeraamisen vaikutukset työkuormiin vilahtelivat keskusteluissa jo ensimmäisestä istunnosta lähtien. Tutkijan puhuessa toisessa istunnossa työprosessien mallintamisen jälkeen siitä, että etunojan saaminen lehdentekoon ja suunnittelupalaverien pitäminen oli toimitukselle suuri haaste ajan puutteen vuoksi, toimituspäällikkö kertoi toivovansa että työnkuvat määriteltäisiin tarkemmin:

”Meinasin just sanoo et tähän liittyy laajempaan kuvioon – meidän täytyy katkoa meidän työnjako ja työnkuvat tällä linjalla kokonaan uudestaan. Aina vaikeemmaks paletti menee, kun verkkolehti tulee mukaan kuvioihin. Koska jos nyt pelataan vaan verkkotoimittajan ja tämän porukan resursseilla, niin eihän meillä ole resursseja sekä printtilehden että elävään verkkolehden. Vaikka toisaalta oon sitä mieltä, että meillä on riittävästi resursseja, niin meidän täytyy katkoa työnkuvat ja onko tää kuus kertaa vuodessa ilmestyvä printtilehti, mikä on printtilehden funktio viestinnässä ja minkälaisia ratkaisuja me tulevaisuudessa tehdään.”

Toimituspäällikkö

Verkkouudistusta käsittelevässä istunnossa sen sijaan selvisi, ettei uudistuksen rahoitus ollut vielä selvillä. Samassa istunnossa toimituspäällikkö sanoi, ettei hän halua että he tekevät mitään päällekkäistä verkkoon ja printtiin. Tällä hän luultavasti tarkoitti, että toimituksen piti tarkkaan miettiä mitä mihinkin julkaisualustaan tehdään ja millä tavoin, resursseja säästäen. Samassa istunnossa selvisi myös, että seurassa oli ajateltu, että jo nyt ylikuormitettu toimitus, ollessaan viestintäyksikön osa, tuottaisi sisällöt myös verkkosivustoille.

Niin ikään kuudennessa istunnossa kävi ilmi, että itse asiassa myöskään printtilehden resursseista ei ollut tietoa. Päätoimittajan mukaan kolmen vuoden sisältä viestinnästä oli jäämässä ainakin kolme ihmistä eläkkeelle, ja mitä sen

jälkeen tapahtuu, oli auki. Hänen mielestään viestintään tarvittaisiin ainakin toinen verkkotoimittaja ja painetussa lehdessä voitaisiin käyttää enemmän freelancekirjoittajia. Printtilehden tulevaisuus oli siis auki. Tähän viittasi myös se, että yhtäkkiä vasta seitsemännessä istunnossa päätoimittaja ilmoitti, että organisaation johdon kanssa oli ollut puhetta lehden ilmestymiskertojen harventamisesta kuudesta neljään kertaan vuodessa. Toimittajan kommentti tiivistä muidenkin ihmetyksen:

”Mites se sivumäärä sitten, jos sitä harvennetaan? Jos sitä sivumäärää ei lehteä kohtaan nosta, se menee vähän petkutuksen puolelle. Sitten vielä yks asia, että miks me uudistetaan ja kauheesti touhutaan jos lehden ilmestymistä kuitenkin harvennetaan, anteeks nyt vaan?”

Toimittaja

Toimituspäällikkö oli toki tästä tietoinen ja kommentoikin katsovansa ilmestymiskertojen vähentämistä ”raa´asti resurssikysymyksenä”. Hän kertoi, että koska viestintäyksikköön ei ollut lähiaikoina tulossa lisäresursseja, täytyi printtilehdestä irrottaa resursseja työn alla olevaan kansalaissivustoon, jotta se saataisiin toimimaan. Ja jos omaa verkkolehteäkin pitäisi toimittaa erikseen vielä päälle, hän ei uskonut, että siihen yksinkertaisesti kyettäisiin.

”Sinne täytyy saada jostain resursseja. Mutta millä me hoidetaan tämä yhtälö että meillä on kuusi kertaa ilmestyvä printti, jonka pitäis olla nyt sitten tosi hyvä kun siihen satsataan. Mä lähden ihan kylmistä realiteeteistä liikkeellä kun tiedän yksikön työtilanteen ja työtehtävät. Mutta jos se resurssikysymys ratkaistaan ja tänne tipahtaa lisää väkeä, niin mikäpä on kuus kertaa tehdessä. Mut ei voi lähteä siitä et ihmiset vedetään ihan äärimilleen ja sen äärimmäisen yli.”

Toimituspäällikkö

Edellinen kommentti kertoo hyvin siitä, miten seuran päätökset vaikuttivat lehtityöhön. Kysymys siitä, miten hyvää lehteä toimitus pystyy tekemään, liittyy väistämättä lehdelle varattuihin taloudellisiin resursseihin, vaikkakaan ne eivät ole ainoa laatuun vaikuttava tekijä. Niin tai näin, resurssikysymys löytyy lähestulkoon jokaisen häiriöluokan taustalta ja osaltaan se selittää niin

työprosessien takakenoa ja loppuruuhkaa, yli työnkuvan meneviä työtehtäviä, suunnittelutyön vähäisyyttä ja näiden kautta journalistiseen tai visuaaliseen sisältöön liittyviä ongelmia. On hyvin perusteltu kysymys, pystytäänkö kyseistä lehteä tekemään niin hyvin, että se pärjäisi kilpailussa muiden lehtien kanssa?

Taustaorganisaatio – byrokraattisuus hidastaa myös lehdessä tehtäviä päätöksiä

”Mutta silloin meidän pitäisi saada koko organisaatio vauhtiin, koska meidän mylly on niin jumalattoman hidas ennen kuin me saadaan virallinen kanta ulos.”

Kehittävän työntutkimuksen teorian mukaan toimintajärjestelmän häiriöt voivat johtua paitsi järjestelmän sisäisistä ristiriidoista myös lähitoimintajärjestelmän toiminnasta, jollaisena taustaorganisaatio, Mielenterveysseura, voidaan nähdä. Lehti on osa laajempaa kokonaisuutta, ja jotkin sen sisällä ilmenevistä häiriöistä voidaan nähdä olevan sidoksissa organisaatioon, jonka sisällä lehti toimii.

Lehdentekoon toimintajärjestelmän ulkopuolelta häiriöitä aiheuttivat esimerkiksi seuran sisäinen tiedotus ja koordinaatio. Se että sisäinen tiedotus tökkii, tuli puheeksi jo ensimmäisen istunnon aikana. Päätoimittajan mukaan sisäinen tiedotus oli organisaatiossa iso ongelma ja lehden kannalta tilanne oli ongelmallinen sikäli, että heiltä meni tämän vuoksi ohi lehdelle tarpeellista tietoa. Hänen mukaan tieto eri linjoilta ei kulkeutunut toimitukseen asti, ja sama päti toiseen suuntaan. Keskusteltaessa verkkouudistuksesta kävi ilmi, että myös ulkoisessa tiedotuksessa oli toivomisen varaa. Päätoimittajan mukaan seuran projektit ja raportit eivät saaneet tarpeeksi näkyvyyttä, ja tämän vuoksi myös seuran asiantuntemusta jäi hyödyntämättä.

Lisäksi työaika-analyysien purku toi esiin sisäisen koordinaatioon liittyviä häiriöitä. Seurassa ja myös lehdessä asiat kulkivat monen ihmisen kautta. Toimituspäällikkö ja toimitussihteeri kertoivat, miten esimerkiksi muistokirjoituksen saaminen lehteen vaikutti vaativan kolmen ihmisen osallistumista työprosessiin:

”Sitten oli tietysti jotain härdelliä, vaikka en ollut tästä numerosta edes vastuussa. Niin siis täällä jäsensivuilla on muistokirjoitus tästä meidän kriisikeskuksen johtajasta, joka kuoli - - . Oli jotain härdelliä tämän kuvan kanssa ja meidän sähköpostiviestit kulki täällä talon sisällä ja maailmalla.”

Toimituspäällikkö

”Niin ihan pikku anekdoottina täytyy kertoa, että vaikka jutun aihe on vakava, vähän ihmetytti, että kun nappasin viestiketjusta osoitteen ja kysyin tähän nekrologiin tarkennuksia ja sit ne kiertääkin tuolta talon byrokratian...”

Toimitussihteeri

”...ne kiertää tuolta kansalaisjärjestöstä kautta.”

Toimituspäällikkö

”Niin ja sit [viesti kiertää] vielä mulle, että mä näen ettei kuva kelpaa, vaan täytyy saada uusi...”

Päätoimittaja

”Eli siis tällainen melko yksinkertainen totutunlainen juttutyyppe aiheuttaa kolmen ihmisen viestittelyä kirjottajan lisäksi. Että mieletön määrä [ihmisiä] ollu tuottamassa tätä yhtä kirjoitusta.”

Toimitussihteeri

Lehden ja taustaorganisaation toimintatapoja oli välillä vaikea sovittaa yhteen. Päätoimittajan mukaan jotkut ongelmat johtuivat organisaation byrokraattisuudesta, mutta myös siitä, että välillä lehteen yritettiin ulkopuolelta tuoda toimintatapoja, jotka eivät lehden työprosesseihin sopineet. Lehteä tehtiin kuitenkin seuran sisällä, joten se oli riippuvainen organisaatiosta, julkaisijasta ja kustantajasta. Välillä byrokratia meni kuitenkin lehden kannalta yli. Kuten toimitussihteeri asian ilmaisi: *”Se että tyyliin vahtimestari pitää informoida meidän työprosesseista, niin sehän on ihan hölmöä.”*

Kuudennessa istunnossa verkkosisältöä pohdittaessa kävi ilmi, että organisaation päätöksenteon jähmeys vaikutti myös lehdessä tehtävien päätösten tekotahtiin.

”Meidän on saatava tämä organisaatio sisäisesti vauhtiin. Kun se mylly on niin jumalattoman hidas, niin ennen kuin me saadaan täältä joku, sen pitää olla tavallaan virallinen kanta, niin se menee hallitukselle. Meidän täytyy miettiä koko vaikuttamisfunktio uudestaan.”

Toimituspäällikkö

Toimituspäällikkö puhui myöhemmin saman istunnon aikana kulttuurisen muutoksen tarpeesta koko seuran tasolla. Päätoimittaja oli hänen kanssaan täysin samaa mieltä.

”Tällä kaikella ajan sitä, että tarvitaan ajatuksellista muutosta koko talossa. - - - Tarvitsisi ajaa kulttuurinen muutos läpi, muuten me ei saada mitään tehtyä.”

Toimituspäällikkö

Viimeinen taustaorganisaatio-teeman alle sijoittamani häiriö on se, että seuran brändiä ei tunnustettu tai sellaista ei toimituksen mielestä ollut oikein olemassakaan. Tämä tuli esiin toimituksen keskustellessa ensimmäisessä istunnossa siitä, pitäisikö yhdeksi istuntojen teemaksi ottaa lehden visuaalinen ilme ja brändi. Tällöin toimituspäällikkö kertoi aiheesta tehtyyn tutkimukseen viitaten, ettei seuralla ollut tunnustettavaa brändiä ja sama päti myös lehteen.

”On tärkeätä että se [brändi] on ajateltu ja yhteisesti hyväksytty eikä satunnainen, mitä se tällä hetkellä tuntuu olevan. Meillä ei ole ajateltu loppuun asti sitä asiaa. - - - Se [brändi] vaikuttaa ihan kaikkeen, se on yks niistä arvoista jotka muokkaa tätä asiaa.”

Verkkotoimittaja

”Mun mielestä meillä ei ole tällä hetkellä tunnustettavaa brändiä tuolla talon ulkopuolella, jolloin se seuran imagon hahmottaminen... Näistä kaikista tutkimuksista selviää, että tätä ei tunnusteta, ei sijoiteta mihinkään.”

Toimituspäällikkö

”Niin se brändi oli ehkä Pirkko Lahti.”

Tutkija 101

”No brändi oli Pirkko Lahti... ja on edelleen vaikei hän ookaan enää täällä.”

Toimituspäällikkö

Lukijasuhde – mielenterveysongelmien lisääntyminen ei näy levikissä

”Tässä on sellainen mielenkiintoinen yhtälö, että vaikka mielenterveysongelmat lisääntyvät ja siihen liittyvät asiat nousee yhteiskunnassa esiin, ne ei korreloi tähän lehteen tai tuo meille uusia lukijoita.”

Hieman yllättäen toiminnan kohdetta, lukijaa ja lukijasuhdetta, ei koettu lehdessä yhtä ongelmallisena kuin vaikkapa työn tulosta eli lehden sisältöä. Tämä saattoi johtua siitä, että lehdellä oli pieni ja vankka lukijakunta, jonka tarpeet ainakin joiltain osin tunnettiin. Lukijaa ei ajateltu kovin paljoa lehteä tehtäessä, tai ei ainakaan ennen, kuin tutkijat lukijasuhdetta nostivat esiin.

Viidennessä istunnossa päätoimittajan ja toimituspäällikön lehden lukijaa ja lukijasuhdetta koskeva keskustelu implikoi sitä, ettei lehdellä ollut niin sanotusti varmoja tilaajia. Toimituspäällikön mukaan seuran jäsenetkin olivat vain pieni osa tilaajista. Paikallisissa seuroissa oli noin 3500 jäsentä, joista 1000–2000 tilasi lehteä. Lehtihän ei kuulunut jäsenmaksuun.

Toisaalta lehden lukijamäärä oli tilaajamääräänsä laajempi, sillä monelle lehti tuli töihin. Sitä tilattiin myös sairaaloihin, mielenterveystoimistoihin, terveyskeskuksiin ja niin edelleen, joissa lehti ainakin oletetusti kiersi lukijalta toiselle.

”Meil on semmonen dilemma, että ihmiset jotka ovat kiinnostuneet ja tällä alalla ehkä toimivat, niin yleensä tämä lehti tulee sinne töihin. Siitä tullaan siihen, että sen yhden tilatun lehden lukee moni ja sitä jopa kopiaidaan ja muuta vastaavaa.”

Päätoimittaja

Päätoimittajan ja toimittajan mukaan suuri osa lehden levikistä oli työperäistä, mutta todellisesta lukijamäärästä ei ollut tietoa. Toisin sanoen lehden todellinen vaikuttavuus oletettiin suuremmaksi, mutta se ei näkynyt lehden tilauksissa. Seitsemännessä istunnossa toimituspäällikkö puhui myös siitä, että vaikka mielenterveysongelmat lisääntyivät yhteiskunnassa ja mielenterveyteen liittyvää

tietoa tarvittiin, heille se ei jostain syystä kuitenkaan tuonut uusia lukijoita eikä näkynyt tilaajamäärissä.

9 VANHAN JA UUDEN VÄLIMAASTOSSA

Aineistossa esiintyneiden häiriöiden runsas lukumäärä kertoo, että lehti oli monelta osin kriisissä. Lehden laatu oli heikko, juttujen taso vaihteli, visuaaliseen ulkoasuun ei panostettu ja lehteen meni juttuja, jotka eivät olleet niin viimeisteltyjä tai hyviä, kuin olisi haluttu. Juttujen – saati sitten lehden – rakennetta ei juurikaan ollut mietitty ja kirjoittajat eivät pysyneet sovituisissa juttumitoissa. Lehti oli täynnä ”lausuntojournalismia”, käsittelytapoihin, muotoon ja ilmaisuun kaivattiin vaihtelua.

Lehden aikataulut eivät pitäneet, vaan lehti laitettiin usein kasaan viime hetkillä. Sisältöä koskevia päätöksiä ei lyöty tarpeeksi ajoissa lukkoon, eikä toimitussihteerille jäänyt riittävästi aikaa juttujen editointiin. Suunnittelulla ja editoinnilla oli ylipäätään vähäinen rooli lehdessä. Suunnittelevaa editointia ei tehty lähes lainkaan, ohjaava editointi puolestaan oli pintapuolista ”tsekkausta”. Kuvitusta ja taittoa ei pahemmin huomioitu lähdetessä tekemään juttua. Suunnittelukokousten merkitys oli unohtunut, myös palautteenannosta oli lipsuttu. Lehteä tehtiin kädestä suuhun -periaatteella, toisin kuin useissa muissa aikakauslehdissä, joissa tehdään useampaa numeroa rinnakkain loppuruuhkan ja kuolleen kulman välttämiseksi.

Työntekijät olivat ylikuormitettuja ja tekivät ylitöitä. Lehteä koskevat päätökset jumittivat. Työnkuvat ja vastuut kaipasivat uudelleenmäärittelyä, sillä työnjako johti välillä epäselvyyksiin. Lehden resurssit koettiin vähäisiksi. Omaan valokuvaajaan, harvemmin myöskään freelancekuvaajaan, ei ollut varaa. Lehti taitettiin painossa, jossa toimitussihteeriksi joutui toimimaan AD:na. Myöskään lukijaa ei pahemmin mietitty lehteä tehtäessä.

9.1 Lehden sisällä vaikuttaneet ristiriidat ja työssä tapahtuneet muutokset niiden taustalla

Häiriöitä analysoimalla voidaan selvittää työssä ilmenneiden ongelmien ja jännitteiden taustalla olevia suurempia toimintajärjestelmässä esiintyviä ristiriitoja, joiden kautta voidaan päästä selville työssä tapahtuneista muutoksista (Helle 2010, 106). Mutta mitä häiriöt toimintajärjestelmän, lehden, toiminnasta sitten kertovat? Ja mistä ongelmat johtuivat?

Yksi suuri tekijä oli suunnittelun ja editoinnin puutteellisuus eli työtapa. Toinen tekijä oli kirjoittajien ammatillinen kompetenssi sekä käsitykset siitä, mitä hyvä journalismi on. Ongelmia aiheutti myös työnjako; se ettei työnkuvia ollut eriytetty ja vastuuta määritelty. Toimitus yritti tehdä aikakauslehteä päivittäin ilmestyvän sanomalehden tavoin eli genren ominaisuuksia ei käytetty hyväksi, vaan sen sijaan yritettiin tehdä uutisjournalismia aikakauslehtijournalismin sijaan. Viimeiseksi, mutta ei vähäisimmäksi, osa ongelmista palautui lehden vähäisiin resursseihin.

Se että istunnoissa ruodittiin hyvin paljon lehden journalistista sisältöä ja visuaalista ulkoasua, ei kerro ainoastaan tyytymättömyydestä työn tasoon, vaan myös taustalla vaikuttavasta suuremmasta ristiriidasta. Kaikki kehityshankkeessa tähtäsi siihen, että lehtikonsepti paranisi, mutta lähes jokaisessa istunnossa palattiin käytettävissä olevaan rahan ja aikaan. Osa lehden ongelmista johtuikin kuormituksesta ja tähän liittyi myös kysymys työntekijöiden jaksamisesta. Lehden resurssit ja sisällölliset tavoitteet, millaista lehteä haluttaisiin tehdä, olivat selvästikin ristiriidassa. Seura kustantajana ja julkaisijana päätti lehden resursseista; tämä vaikutti työntekijöiden lukumäärään, heidän työmääräänsä sekä esimerkiksi valokuvaajien käyttöön.

Toisaalta, resurssit voidaan käsittää muunakin kuin rahana ja aikana.

Resursseja lehdentekoon luovat myös tekijöiden ammatillinen kompetenssi, toimintaa tukeva työnjako, käytettävissä olevat välineet sekä työtapa. Jokaisessa näistä ilmeni häiriöitä. Lehdellä ei ollut esimerkiksi kunnollista sivukarttaa, ei taittosuunnitelmia, kirjoittajien ohjeita eikä liiaksi juttutyyppejäkään.

Työtehtävät ja vastuut olivat ajoittain epäselviä ja lehden suunnittelu oli retuperällä. Toimitussihteerin esiin nostamat ongelmat joidenkin kirjoittajien ammatillisessa kompetenssissa kertovat siitä, että tekijöiden ja halutun tuloksen välillä vallitsi ristiriita. Se mitä saatiin, ei vastannut sitä mitä oli tilattu.

Se, ettei tilattu juttu vastaa lehtikonseptia, kertoo kuitenkin myös tilaajasta, siitä miten kirjoittajaa ohjeistetaan jutun tekoon ja kuinka häntä ohjataan jutun tekoprosessin aikana. Kirjoittajien ohjeistus – tai oikeastaan siinä ilmenneet puutteet – liittyvät toimituksessa vallinneeseen työtapaan. Lehdessä oli vallalla keskieuropalainen yksilötyötä korostava toimittajakeskeinen työtapa. Lehteä tehtiin varsin käsityömäisellä otteella, suunnittelu ja editointi olivat vähäisissä rooleissa. Vähäinen oli myös lehden sisällön ennakoitavuus, eikä lehdessä ollut rakennetta.

Työtapaan kytkeytyneet ongelmat ilmenivät tuotantoon ja aikatauluihin liittyvinä häiriöinä: jutut tulivat toimitussihteerille myöhässä, eikä hänelle jäänyt aina aikaa pyytää kirjoittajilta tarvittavia korjauksia, taiton ja layoutin suunnitteluun ja toteutukseen jäi vähän aikaa ja niin edelleen. Toimitus selitti työtappaa kiireellä. Loppuruuhka olisi kuitenkin vältettävissä suunnitelmallisemmalla työtavalla, joka parantaa lopputulosta eli lehden laatua ja antaa resursseja työntekoon. Kolmas ristiriita vallitsikin työtavan ja halutun tuloksen eli sääntöjen ja tuloksen välillä. Laadukas lehti ei synny suunnittelematta, eikä galleriamaisesti kasaan kokoamalla.

Säännöt olivat ristiriidassa tuloksen kanssa myös toisesta syystä. Ensinnäkin, tuotannossa ja aikatauluissa ilmenneet häiriöt, se että sisältöä ei lyöty kovinkaan ajoissa lukkoon ja pyrittiin pitämään monia juttupaikkoja auki viimeiseen asti, kertovat, että journalismikäsitys ja lehtigenre eivät sopineet yhteen. Mahdollisesti päätoimittajan uutistaustasta johtuen genren ominaisuuksia ei käytetty hyväksi, vaan sen sijaan tehtiin uutisjournalismia aikakauslehtijournalismin sijaan ja uutislehden työtavoin. Kuudesti vuodessa ilmestyvässä lehdessä tämä on kuitenkin aikalailla mahdotonta, eikä aikakauslehti ylipäättään pysty ajankohtaisuudessa samaan kuin päivittäin ilmestyvässä sanomalehdessä.

Lehdessä oli vallalla yhteiskunnallisen journalismin projekti, jossa hyvä journalismi määriteltiin yhteiskunnallisesti merkittävän ja tärkeän kannalta (ks. Hujanen 2009). Rakennetta, elämyksellisyyttä, tarinallisuutta tai visuaalisuutta ei mietitty. Tämäkin kertoo, että lehdessä tehtävä journalismi oli hyvin toimittajakeskeistä (ks. Töyry 2009). Toisaalta, jossain vaiheessa hanketta lisääntynyt halu parantaa lehden rakennetta, kehittää juttutyyppejä ”artikkeli”-juttutyypin rinnalle, päästä eroon ”lausuntojournalismista”, etsiä vaihtoehtoisia kerronnallisia tapoja ja tyylejä ja näihin liittyvien ongelmien nimeäminen osoittivat, että ehkä käsitys journalismista oli lehdessä muuttumassa. Lehdessä oli menty pitkään sisältö muodon edellä: jutuistakin puhuttiin aihe edellä, miettimättä vaikkapa toteutustavan vaikutusta jutun onnistumiseen tai luetuksi tulemiseen. Se mitä jutuilta vastaisuudessa haluttaisiin, ei sopinutkaan enää yhteen sen kanssa, mitä oli aiemmin tehty. Uuden journalismikäsityksen myötä sääntöjä ja työtapaa oli muutettava, jotta ne edesauttaisivat tuloksen, uuden lehtikonseptin onnistumisessa.

Toimitus oli jo hankkeen alkaessa matkalla kohti suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa, puhuihan esimerkiksi toimitussihteri useaan otteeseen tarpeesta parantaa kirjoittajien briiffausta ja päätoimittaja siitä, että koko toimituksen suunnittelukokoukset pitäisi ottaa jälleen käyttöön, lehti kaipaisi kunnollisen rakenteen ja rytmin ja palautejärjestelmää tulisi parantaa. Tätä taustaa vasten se, etteivät kirjoittajat pysyneet annetuissa juttumitoissa tai otsikoineet juttuja ohjeiden mukaan kertoo, etteivät tekijät olleet sisäistäneet sääntöjä, sitä mitä jutuilta vaadittiin Toimitussihterin mukaan muutos- ja korjauspyynnöt aiheuttivat välillä kirjoittajissa nurinaa. Myös verkkouudistuksen aikana esiintynyt kommentti siitä, ettei verkkojuttuja tarvitsisi etukäteen suunnitella, kieli samasta ristiriidasta. Kaikki tämä kertoo siitä, että suunnittelun, editoinnin ja yhteistyön merkitystä korostavat uudet säännöt ja yksilöllisiin sääntöihin tottunut tekijä olivat joiltain osin ristiriidassa.

Lopuksi viimeinen, ehkä kaikkein oleellisin ristiriita vallitsi tuloksen, lehden ja kohteen, lukijan välillä. Lehteä eivät tilanneet kaikki jäsenetkään, mutta eivät myöskään kaikki ne, joita mielenterveyteen liittyvät asiat olisivat voineet

kiinnostaa joko ammatillisista tai henkilökohtaisista syistä. Lehti ei tavoittanut kaikkia, joita se yritti saada lukijakuntaansa. Mistä tämä ristiriita sitten johtui? Syitä voi olla useita. Joko lehden sisältö ei vastannut kohderyhmää, lehti ei ollut tarpeeksi laajasti tunnettu tai sen kohderyhmä oli erikoisalansa vuoksi liian suppea. Lisäksi on myös neljäs vaihtoehto, jonka paikkansapitävyydestä ei ole tietoa, mutta joka voi kertoa myös siitä, että aika on ajanut järjestölehtien ohi. Ehkä tämän päivän lukija etsii tarvitsemansa tiedon ja elämykset jostain muualta mediakentästä, muilta julkaisualustoilta.

Entä millaisista työssä tapahtuneista muutoksista kehityshankkeen aikana käydyt keskustelut ja toimintajärjestelmässä vallinneet ristiriidat sitten kertovat? Kuten yllä jo mainitsin, siirtymä keskieuropalaisen mallin mukaisesta käsityömaisestä ja toimittajälähtöisestä työtavasta angloamerikkalaiseen suunnittelevaan ja editoivaan työtapaan nousi vahvasti esiin. Hankkeen aikana lehti alkoi siirtyä kohti tämääntyyppistä työkuultuuria tekijöitä ohjaavine ja yhteistyötä korostavine sääntöineen. Samalla nousi esiin myös muutos, joka liittyy työn tekijään: enää tekijä ei ole auteur-taiteilija vaan kokonaisuutta suunnittelevan lehtitiimin osa.

Työtavan muutos oli nähtävillä myös muulla tavoin. Angloamerikkalaisessa yhteistyötä korostavassa työtavassa työnkuvat ovat eriytyneempiä ja työnjako selkeä. Samalla hierarkian taso on korkeampi, kun vastuut ja tehtävät on jaettu. Myös järjestölehdessä nähtiin, että silloinen työnjako ja jaettu vastuu lehdestä aiheutti ongelmia lehden tekemiseen. On selvää, että lehdessä päätökset jumittivat, sillä vastuu oli vähän kaikilla mutta ei suoranaisesti oikein kenelläkään. Toimituksella olikin paineita muuttaa toimintaansa ja selkiyttää työnkuvia. Hankkeen aikana se esimerkiksi päätti, että jatkossa lehden vetovastuuta ei jaettaisi, vaan vastuussa olisi yksi ainoa henkilö, päätoimittaja. Oli myös halua siirtää editointivastuu kokonaan toimitussihteerille, jotta tämä pystyisi tekemään työnsä paremmin.

Suunnittelevaan ja editoivaan työtapaan liittyvät elimellisesti suunnittelun välineet. Toimitus otti käyttöön työtä ohjaavia ja helpottavia työvälineitä: teki uudelle lehtikonseptille sivukartan, kehitti lehteen uusia juttutyyppejä ja

suunnittelun apuvälineeksi vuosikellon. Toimitussihteeri puolestaan laati kirjoittajan ohjeet ja ulkoasu-uudistuksen tehneen graafisen suunnittelijan oli ainakin tarkoitus tehdä myös tyylikirja ja taitto-ohjeet uudelle ulkoasulle.

Keskustelu lehden ulkoasusta toi esiin sen, että lehdissä visuaalisuuden merkitys on kasvanut. Lehden ulkoasu oli murheenkryyni ja lukijoiden moitteiden kohde, sillä visuaalisuuteen ei panostettu. Jatkossa järjestölehdessä aiottiinkin pyrkiä huomioimaan myös kuvitus ja taitto lehteä suunniteltaessa. Ulkoasu-uudistuksen tekeminen oli myös askel kohti visuaalisesti mietitympää lehtikonseptia. Kaiken kaikkiaan lehden kehittäminen kytkeytyy ajatukseen suunnitellusta ja mietitystä sisällöstä, jonka tekemistä lehtikonsepti ohjaa.

Uusien yhteistyötä, suunnittelua ja editointia korostavien sääntöjen ja yksilöllisiin sääntöihin tottuneen tekijän välillä ollut ristiriita kertoo siitä, että työtavan muutos törmäsi joidenkin toimittajakäsitysten kanssa. Esimerkiksi editointi aiheutti kitkaa: osa koki sen tarpeelliseksi, keskusteluista voi myös tulkita että osalle se tuntui omaan työhön puuttumiselta tai toimintatilan kaventamiselta – kaikki eivät ymmärtäneet editoinnin merkitystä samalla tavoin. Esimerkiksi nuorempaa toimittajasukupolvea edustanut verkkotoimittaja vaikutti keskustelujen perusteella alusta alkaen ymmärtävän ryhmätyön merkityksen sekä suunnittelun ja editoinnin vahvemman läsnäolon jutunteon jokaisessa vaiheessa. Tämä tukee johtopäätöstä siitä, että uusi toimittajasukupolvi ei näe toimittajan ammattia enää samalla pelkästään yksilösuorituksena. Juttumittojen ja muiden sääntöjen noudattamattomuus sekä suunnittelun tarpeen kyseenalaistaminen kertovat kuitenkin, että joiltain osin toimituksessa vaikutti edelleen perinteinen toimittajakäsitys.

Lehdessä oli siis samanaikaisesti vallalla uutta ja vanhaa työkulttuuria. Lisäksi saman toimituksen sisällä eli rinta rinnan keskenään ristiriitaisiakin näkemyksiä siitä, miten ja millaista journalismia tuli tehdä. (Helle & Töyry 2009b, 17.) Osa keskusteluista kertoi muutoksista, jotka koskivat käsityksiä hyvästä journalismista ja journalistisista arvoista. Erot nousivat esiin keskusteltaessa juttutyypeistä ja siitä, miten lehti pääsisi eroon

”lausuntojournalismista” ja miten lehti tekisi muutoksen uutisjournalismista aikakauslehtimäisempään journalismiin.

Helle ja Töyry ovat tutkimushankkeissaan havainneet, että monesti ammattitaidon ja hyvän journalismin tekemisen nähdään liittyvän taitoon tuntea ja tietää, mikä on tärkeää kansalaisten ja demokratian kannalta. Liian vähän huomiota annetaan muodolle, millä tietoa välitetään, saati ajatuksia lukijoiden tarpeille tai mielenkiinnon kohteille. (Helle & Töyry 2009a, 523.) Sama ilmiö oli havaittavissa myös järjestölehdessä. Osa toimituksesta näki kiinnostavan sisällön olevan vastakohta yhteiskunnallisesti merkittävälle ja tärkeälle sisällölle, muoto nähtiin toissijaisena sisällölle. Joidenkin puheiden taustalla kuului perinteinen näkemys, jonka mukaan tarinallisuus ja vaihtoehtoiset juttujen käsittely-, toteutus- ja kirjoittamistavat ja elämyksellisyyden huomioiminen tarkoittaa samaa kuin viihteellinen tai iltapäivälehtimäinen sisältö, ikään kuin se veisi pohjaa painavalta sisällöltä.

Toisaalta osa toimituksesta katsoi asiaa hieman eri näkökulmasta. Muutama painotti sitä, että hyvä juttu on sekä kiinnostava että tärkeä. Kuten toimituspäällikkökin sanoi, tärkeää ei välttämättä ole mitä, vaan miten. Taustalla on toisenlainen näkemys hyvästä journalismista. Näkemys, jonka mukaan lukijalähtöisyys ja aikakauslehtimäisyys ei tarkoita samaa kuin viihteellisyys. Näkemys jonka mukaan tarinallisuus päinvastoin lisää juttujen puhuttelevuutta ja varmistaa sen, että tärkeä juttu tulee luetuksi (ks. Hujanen 2009, 126). Moni asia kertoikin sanomalehtimäisen työkulttuurin ja aikakauslehtimäisen työkulttuurin ja törmäyksestä, eroista siinä, mitä käsitetään hyväksi journalismiksi.

9.2 Lehtikonseptin kehittämisen ongelmat

Kehityshankkeen aikana järjestölehti kehittyi sekä journalistisilta linjauksiltaan, sisällöltään että visuaaliselta ulkoasultaan. Myös työn organisoimista ja suunnittelua parannettiin; toimitus pyrki suunnittelemaan ja editoivaan työtapaan ja selkiyttämään työnkuvia ja -tehtäviä sekä vastuita.

Lehden lajityyppi ei lopulta suuremmin muuttunut, funktioista ja genrestä käydyn säädön jälkeenkään. Lehdestä, jota oli aiemmin markkinoitu mielenterveyden asiantuntijalehtenä, tuli mielenterveyden erikoislehti. Toimitus linjasi, että tuleva lehti tavoittelisi tilaajikseen sosiaali- ja terveystoimen, kasvatusalan ja järjestöjen työntekijöitä, asiantuntijoita ja päättäjiä sekä vapaaehtoistyön tekijöitä. Tämän lisäksi lehdellä olisi jatkossakin järjestölehden funktio oman jäsenkunnan kesken.

Lehti ilmestyy edelleen kuudesti vuodessa. Myös sen sivumäärä, 48 sivua, on pysynyt ennallaan. Painosmäärää on nostettu 5000 kappaleeseen: tilaajia sillä on 4 050, joista seuran jäsenille menee 1 200 ja vapaakappaleina muihin medioihin, poliitikoille, sairaaloihin, kirjastoihin ja niin edelleen 300. Kehityshankkeen aikana määritelty taloudellinen tavoite levikin kaksinkertaistamisesta 8 000 kappaleeseen ei ole täyttynyt.

Lehti tavoittelee nykyään nuorempaa lukijakuntaa, eli haluttu nuorennusleikkaus toteutui ainakin ajatuksen tasolla. Lehden mallilukija *Veera on 35-vuotias sosiaali- ja terveystoimen kehitystehtävissä toimiva moniosaaja, jolle myös oma jaksaminen ja ihmissuhteet ovat tärkeitä.* Nuoremmille lukijoille suuntaaminen oli tietoinen valinta ja riski. Mallilukija nimittäin eroaa lehden mediaanilukijasta, joka keväällä 2008 toteutetun lukijakyselyn mukaan on reippaasti mallilukijaa vanhempi, 45-vuotias ja lehteä jo vuosikymmenen verran tilannut mielenterveyspuolella toimiva vapaaehtoinen. Hankkeen aikana toimitus päättikin, että toimittajat tähtäisivät mallilukijaan unohtamatta mediaanilukijaa.

Sisällön osalta hankkeen aikana päätettiin, että lehti pyrki eroon puolittaisesta uutisluonteestaan. Lehdelle luotiin rakenne, ja toimitus kehitti uusia juttutyyppejä, joissa huomioitiin lukijan tarpeet sekä muoto sisällön ohella. Lehtikonseptin myötä myös ulkoasu uudistui.

Uuden lehtikonseptin luominen ja lehden työprosessien kehittäminen ei kuitenkaan ollut pelkkää sunnuntaiajelua. Kaiken kaikkiaan järjestölehdessä

käydyt keskustelut vahvistavat osaltaan, ettei toimituksissa ole totuttu puhumaan työstä omaa toimintaa arvioiden. Usein juttuaiheet kirvoittavat toimituksen kielenkannat, mutta työn tekemisen rutiineista tai tavoitteista ei ole totuttu niinkään keskustelemaan. (ks. Helle & Töyry 2009a, 501)

Järjestölehden tapaus osoittaa, että jos mediakonseptin ensimmäisen tason tekijöistä ei ole keskustelu, julkaisemisen tavoitteet ovat epäselvät tai kaikki lehdentekoon osallistuvat eivät jaa samoja tavoitteita, on sisällön kehittäminen karikkoista (ks. Helle 2009, 136). Lehteä kustantavan ja julkaisevan seuran ja lehden suhde oli monimutkainen; lehden ja järjestön pyrkimykset eivät olleet yksi yhteen, eikä tavoitteista ollut täydellistä yhteisymmärrystä. Johtoryhmässä koettiin, että ”lehti elää omaa elämäänsä. Se ei ole organisaation lehti tai osa organisaatiota.” Yksinkertaistaen, järjestön johto halusi toimituksen tekevän järjestölehteä, kun taas toimitus katsoi tekevänsä mielenterveyden asiantuntijalehteä. Se ei ollut suoranaisesti järjestön asian ajaja, viestin viejä tai tiedon välittäjä, vaikka seuran ja lehden arvot ja tavoitteet olivatkin osittain sidoksissa toisiinsa. Se ei ollut myöskään järjestölehti jäsenlehden merkityksessä, sillä se sisälsi vain vähän sisältöä, joka olisi suunnattu suoranaisesti tai pelkästään jäsenille.

Tämä heijastui lehden funktioiden ja lajityypin määrittelyyn.

Ennakkohaastatteluista ilmeni, että seuran näkökulmasta lehden tulisi toimia sekä sidosryhmälehtenä, jäsen- että järjestölehtenä. Toisaalta yleisölehden suuntaan olisi paineita kehittyä, sillä tavoitellaan suurempaa yleisöä levikin nousuun kääntämisen toiveissa. Toimitus taas halusi tehdä lehteä mielenterveyden ammattilaisille tai kuten toimittaja sen ilmaisi ”*kaikille kiinnostuneille*”.

Vaikka lehden lajityypiksi muodostui erikoislehti, joka kirjoittaa mielenterveyden näkökulmasta, lehden useat funktiot eivät kuitenkaan hävinneet mihinkään. Lajityypistä päättäminen toimi jonkinlaisena väliratkaisuna. Tämä käy ilmi esimerkiksi tavoitellusta kohderyhmästä. Toimitus ei onnistunut karsimaan funktioita, vaan järjestölehti säilyi jonkinlaisena asiantuntijalehti-jäsenlehti-järjestölehti-sidosryhmälehti -

hybridinä. Tapaus osoittaa, että jos lehdellä on liikaa funktioita, se sortuu niihin. Tavoitteet tuottavat kukin erilaisen lajityypin. Yhtä suppeasta aihealueesta kirjoittava lehti ei voi myöskään olla suunnattu vähän kaikille.

Järjestölehden tapaus toi esiin myös lehden kehittämiseen liittyvän ongelman, joka sijoittuu mediakonseptin kolmannelle tasolle. Hankkeen seurauksena lehdessä pyrittiin suunnittelevaan ja editoivaan työtapaan. Toimitus alkoi pitää lehden suunnittelukokoukset kasvotusten. Keväällä tämä onnistuikin, mutta ensimmäisen uuden lehtikonseptin mukaisen numeron ilmestymisen jälkeen pidetty kokoontuminen paljasti, että suunnittelukokouksista oli ainakin väliaikaisesti taas lipsuttu. Tämä tuo esiin sen, ettei uuteen työtapaan siirtyminen käy kädenkäänteessä. (ks. Helle & Töyry 2009, 505, 511.)

Sama pätee myös uuden konseptin toteutumiseen, joka vaatii opettelua ja uudenlaista ajattelua. Konseptin kehittämisen aikana käydyistä keskusteluista nousikin esiin kysymys, jota aina lehtikonseptia kehitettäessä tulisi miettiä. Lehdelle voidaan päättää tietty uusi linja, mutta osaako toimitus tehdä sen mukaista jälkeä? Tämä tuli esiin toimituksen päättäessä mallilukijasta. Osaisiko mallilukijaansa keskimääräisesti vanhempi toimitus kirjoittaa itseään nuoremmalle kohderyhmälle? Vai olisiko lehdelle tehty nuorennusleikkaus vain pinnallinen toimenpide?

Toimituksessa oli vielä hankkeen aikaan vallalla vahva toimittajakeskeinen perinne ja journalismia oli arvotettu uutisjournalismin lähtökohdista. Hyvän journalismin käsitykset, journalistiset arvot, kirjoitustavat ja tyylit eivät ehkä sopisi ”nuorennusleikkaukseen”. Toimituksella oli kyllä halua kehittää myös ilmaisua ja monipuolistaa lehden sisältöä, mutta tähän mennessä heillä ei ollut keinoja tai osaamista siihen. Toisaalta, vaikutti myös siltä, että esimerkiksi kiinnostavuuteen ja tarinallisuuteen suhtauduttiin saman toimituksen sisällä eri tavoin. Jos kehitykseen ja ajattelutavan muutokseen suhtaudutaan saman toimituksen sisällä eri tavoin, tämä näkyy varmasti myös lopputuloksessa. Loppujen lopuksi, levikitavoitteessa onnistuminen on aina riippuvainen sisällöstä.

9.3 Pohdintaa järjestölehtien tulevaisuudesta

Jos lehtien levikkien ennustetaan laskevan sanoma- ja yleisaikakauslehtiä lukemaan tottuneen väestöosan vanhetessa (Tuomala 2010, 78), mitä käy järjestölehdille? Mitä se, että erilaiseen mediakulutuksen sisäistäneen nuoremman sukupolven on ennustettu hylkäävän printtilehden, tarkoittaa yhteiskunnallisesti merkittävien järjestölehtien kannalta?

Aiheesta ei ole tehty tutkimusta, joten suoria vastauksia kysymykseen ei ole. Sen sijaan varmaa on, että myös pienilevikkisissä ja vähäisillä resursseilla tehtävissä lehdissä on syytä keskusteluun ja lehtikonseptien sekä toimituksellisen työn kehittämiseen. Uskon että mediabisneksessä ja mediakäytössä tapahtuneet muutokset, uusien julkaisualustojen syntyminen ja kilpailu lukijoiden ajasta (ks. Helle 2010) vaikuttavat myös niiden elinvoimaisuuteen. Jos ei suoraan, niin ainakin välillisesti, tietynlaiseen laatuun tottuneen lukijaan kautta.

Oletan ettei se, että lähestulkoon kaikissa medioissa on alettu kiinnittää huomiota lukijan tarpeisiin, tarinallisuuteen, visuaaliseen ulkoasuun ja yleisön kiinnostuksen herättämiseen, voi olla vaikuttamatta lukijoiden sisältöä koskeviin odotuksiin. Eikä se että toimituksissa ollaan yhä tietoisempia lehtikonsepteista (Töyry et al. 2008), kun jutut eivät ole enää vain juttuja, vaan niiden näkökulmia, lukijan puhuttelun tapaa ja visuaalisuutta mietitään entistä tarkemmin, voi olla muokkaamatta lukijan tottumuksia.

Sillä vaikka järjestölehtien taloudellinen perusta poikkeaa muista aikakauslehdistä, onhan niidenkin kustantamisen ja julkaisemisen taustalla ajatus siitä, että lehdet tulevat luetuiksi. Myös niissä on tarkasteltava lehteä ja sen tekemistä lukijan kannalta. Sillä mitä lukija, joka odottaa lehdelään paitsi tietoa ja apua omien mielipiteiden muodostamiseen, myös elämyksellisyyttä, tarinallisuutta ja yhteisöllisyyden tunnetta, ajattelee tarttuessaan visuaalisesti köyhään, asiantuntija-artikkeleita täynnä olevaan järjestölehteeseen?

Kun taloudelliset resurssit ovat vähäiset, laatua täytyy tavoitella muilla tavoin.

Suunnittelevaan ja editoivaan työtapaan siirtyminen on mielestäni tapa, jolla tutkimuskohteeni kaltaiset pienilevikkiset ja vähäresurssiset lehdet kykenevät pitämään kiinni lehden laadusta ja sitä kautta lukijoistaan. Myös vanhat ja perinteiset journalismikäsitykset kaipaavat ravistelua. Kun muissa medioissa on siirrytty miettimään, miten asiantuntijatiedon rinnalle nostetaan arjessa syntyvä tieto, kokemus, tarinat ja tunteet, ei järjestölehtien auta jäädä luutuneiden käsitysten vangeiksi. Enää ei riitä, että juttujen sisältö on tärkeää. Se täytyy kyetä myös tarjoilemaan lukijoita kiinnostavassa muodossa. Uudistetun journalismin on puhuteltava ihmisiä, tarjottava näkökulmia elämään. Se tapahtuu tarinallisuuden ja elämyksellisyyden avulla – tärkeää ja yhteiskunnallisesti merkittävää unohtamatta. Sillä jos juttu ei tule luetuksi, sitä ei ole.

KIRJALLISUUS

Boyatzis E. Richard (1998): Transforming qualitative information – Thematic analysis and code development. London: Sage Publications.

Deuze, Mark (2005): What is journalism? Professional identity and ideology of journalist reconsidered. *Journalism. Theory, Practice and Criticism* 6:4, 442–464.

Deuze, Mark (2007) *Mediawork*. Cambridge: Polity Press.

Ellonen, Hanna-Kaisa (2007): Exploring the strategic impact of technological change – Studies on the role of Internet in magazine publishing. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Engeström, Ritva (1999): Toiminnan moniäänisyys. Tutkimus lääkärivastaanottojen keskusteluista. Helsinki: Helsingin yliopistopaino.

Engeström, Yrjö (1987): Learning by expanding. An activity-theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta-Konsultit.

Engeström, Yrjö (1995): Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Helsinki: Painatuskeskus.

Engeström, Yrjö; Haavisto V; Pihlaja Juha (1992): Alioikeudet uuden työtavan kynnyksellä. Kehittävän työntutkimuksen sovellus tuomioistuineläytöksessä. Helsinki: Yliopistopaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Esser, Frank (1998): Editorial Structures and Work Principles in British and German Newsrooms. *European Journal of Communication* vol 13(3). 375–405.

Fenton, Natalie (2010): Drowning or Waving? New Media, Journalism and Democracy. Teoksessa Fenton, Natalie (toim.) *New Media, Old News. Journalism & Democracy in the Digital Age*. London: SAGE Publications Inc. 3–17.

Helle, Merja (2004) Journalistit käytännön mankelissa. Tutkimus- ja kehittämishanke uutistoimituksessa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

Helle Merja (2009): Journalistisen työn muutos. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus. 91–111.

Helle, Merja & Töyry, Maija (2008): Mallilukija muutoksen työkaluna - Mediakonseptilaboratorio tarjoaa välineitä journalismin muuttamiseen Journalismin kritiikin vuosikirja 2008. Tiedotustutkimus 1/2008.

Helle, Merja (2010): Toimitustyö muutoksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutkimuksen kehyksenä. Tampere: Tampere University Press.

Helle, Merja & Töyry, Maija (2009a): Media concept as a tool for analyzing change in media. Teoksessa P. Oittinen and H. Saarelma (toim.) Print Media. Principles, Processes and Quality. Helsinki, Paper Engineers' Association/Paperi ja Puu Oy: 497–530.

Helle, Merja & Töyry, Maija (2009b): New Practicies in Journalistic Work. Teoksessa P. Oittinen and H. Saarelma (toim.) Print Media. Principles, Processes and Quality. Helsinki, Paper Engineers' Association/Paperi ja Puu Oy: 13–39.

Helminen, Marjut & Kauttu, Kyllikki (1998): Ajankuvia mielenterveydestä – Mielenterveyslehti aikansa tulkkina 1928–1995. Helsinki: Suomen mielenterveysseura SMS-julkaisut.

Herkman, Juha (2009): Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) Journalismi murroksessa. Gaudeamus Helsingin yliopiston paino. 32–49.

Hujanen, Jaana (2009): Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus. 112–128.

Hytönen, Kajsa (2011): I kläm mellan vision och verklighet - en etnografisk fallstudie av en webbredaktion. Pro gradu -työ, Helsingin yliopisto.

Johnson, Sammye & Prijatel, Patricia (2006): *The Magazine from Cover to Cover*. 2nd edit. Oxford University Press.

Koistinen, Kirsi (2007): *Kaveriporukasta liiketoiminnaksi – Tuotannon häiriöt ja organisaation oppiminen nopeasti muuttuvassa yrityksessä*. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 213.

Mäkitalo, Jorma (2005): *Work-related well-being in the transformation of nursing home work*. Dissertation. D 837. Faculty of Medicine, Department of Public Health Science and General Practice, University of Oulu. Center of Activity Theory and Developmental Work research, University of Helsinki. Oulu: University Press.

Napoli, Philip M. (2010): *Audience Evolution. New Technologies and the Transformation of Media Audiences*. New York: Columbia University Press.

Norros, Leena, Toikka, Kari & Hyötyläinen, Raimo (1988): *FMS:n käyttöönotto: tapaustutkimuksen tuloksia*. Teoksessa Ranta, J & Huuhtanen P. (toim.) *Informaatiotekniikka ja työympäristö. Osa III. Informaatiotekniikka metallituote- ja konepajateollisuudessa*. Työsuojelurahaston julkaisuja A3.

Picard, Robert G. (2011): *The Economics and Financing of Media Companies*. – 2nd ed. New York: Fordham University Press.

Ruoranen, Annika (2010): *Lukijan metsästys. Mallilukijan rakentuminen aikakauslehden kehittämishankkeen aikana*. Pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto.

Ruuska, Mari (2011): ”*Sitten laitetaan Jaana-kakkulat päähän*” - Aikakauslehtikonseptin inkarnoituminen käytännön työprosessissa. Pro gradu -työ, Helsingin yliopisto.

Tuomala, Tiina (2010): *Ensi numerossa. Aikakauslehti tulevaisuuden mediakentässä – vaihtoehtoja Delfoi-menetelmän avulla*. Maisterin opinnäytetyö, Taideteollinen korkeakoulu.

Saari, Eveliina (2003): *The Pulse of Change in Resarch Work*. Dissertation. Department of Education. University of Helsinki. Helsinki: University Press.

Saldaña, Johnny (2009): *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London: SAGE.

Toikka, Kari & Kuivanen Risto (1993): *Häiriöt kehitysmahdollisuutena. Tekniikan, organisaation ja työtavan kehitys joustavassa valmistusjärjestelmässä*. Helsinki: Metalliteollisuuden Keskusliitto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.

Töyry, Maija (2005): *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsinki: Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

Töyry Maija (2009): *Lukijälähtöisyys aikakauslehtijournalismissa*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus. 129–149.

Töyry, Maija; Rätty, Panu; Kuisma, Kristiina (2008): *Editointi aikakauslehdessä*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu / IADE.

Virkkunen, Jaakko (1995): *Työpaikkatarkastuksen ristiriidat ja niiden ylittämisen mahdollisuudet. Tutkimus keskusteluun perustuvan työn välineistä ja tuloksellisuudesta*. Työministeriö. *Työpoliittinen tutkimus* 123.

Virkkunen, Jaakko (2002): *Konseptien kehittäminen osaamisen johtamisen haasteena*. Teoksessa J. Virkkunen (toim.) *Osaamisen johtaminen muutoksessa. Ideoita ja kokemuksia toisen sukupolven knowledge managementin kehittelystä*, Raportteja 20 toim. Työministeriö, 11–49.

Väliverronen, Esa (2009): *Journalismin muutoksia jäljittämässä*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus. 7–10

Väliverronen, Esa (2009): *Journalismissä kriisissä*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus. 13–31.

Whittaker, Jason (2009): *Media Production (Media Skills)*. Kindle edition. Iso-Britannia: T & F Books.

VERKKOLÄHTEET

Aikakauslehtitutkimuksen tietokanta.

http://mediafactory.aalto.fi/?page_id=366 [vierailtu 14.9.2011]

Aikakauslehtien lukeminen Suomessa. Aikakausmedia.

www.aikakauslehdet.fi [vierailtu 30.9.2011]

Suomalaiset tahtovat lisää aikakauslehtiä. Aikakausmedia,

<http://www.aikakauslehdet.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Tiedotteet/2011/Suomalaiset-tahtovat-lisaa-aikakauslehtia/?year=2011> [vierailtu 30.9.2011]

Sanomalehtinimikkeiden määrä Suomessa. Sanomalehtien liitto

<http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=3> [vierailtu 30.9.2011]

Aikakauslehtinimekkeiden määrä Suomessa. Aikakausmedia.

<http://www.aikakauslehdet.fi/Etusivu/Tietoa--Tutkimuksia/Perusfaktat/Aikakauslehtien-nimikemaarat/Aikakauslehtinimikkeet/> [vierailtu 30.9.2011]

SAM Ammatti- ja järjestölehtitutkimus 2004-2005 Lehtikohtaisten tutkimusten yhteenveto, Aikakauslehtien liitto 2005.

http://www.aikakauslehdet.fi/content/Tutkimusraportit/samit/SAM02005raportti_yleisosa.pdf [vierailtu 14.9.2011]

Mielenterveysseura.

<http://www.mielenterveysseura.fi> [vierailtu 17.11.2011]

Riitta Hanifi (2007): Suomalaiset luottavat klassikoihin. Teoksessa Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 2/2007 Teema: Kulttuurin kulutus – painettu media.

http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_004.html [vierailtu 15.9.2011]

Sanomalehtien säännöllinen lukeminen on vähentynyt (Tilastokeskuksen tiedote, osa Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimus 2009 –raporttia).

http://www.stat.fi/til/akay/2009/03/akay_2009_03_2011-05-17_tie_001_fi.html [vierailtu 15.9.2011]

Theseuksen laiva.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Theseuksen_laiva. [vierailtu 1.4.2012]

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET (TEKIJÄN HALLUSSA)

Mediakonseptilaboratorion väliraportti 22.10.2008, Merja Helle & Maija Töyry.

Selvitys lehden merkityksestä Mielenterveysseuralle -muistio, Kristina Salonen.

Seuran toimintastrategia vuosille 2008–2010 -muistio, Mielenterveysseuran viestintäyksikkö.

Mielenterveys-lehden uudistus -muistio.

Mielenterveys-lehden lukijatutkimus Huhti-Elokuu 2008, Rian Oy.

Raportti seuran johtoryhmälle: Mielenterveys-lehden ja kansalaisverkon kehittämishanke 2008-2009.

Mediakonseptilaboratorion ensimmäinen istunto -muistio, kirjattu 22.10.2008.

Mediakonseptilaboratorion toinen istunto -muistio, kirjattu 3.11.2008.

Mediakonseptilaboratorion kolmas istunto -muistio, kirjattu 21.11.2008.

Mediakonseptilaboratorion neljäs istunto -muistio, kirjattu 17.12.2008.

Mediakonseptilaboratorion viides istunto -muistio, kirjattu 2.2.2009.

Mediakonseptilaboratorion kuudes istunto -muistio, kirjattu 12.2.2009.

Mediakonseptilaboratorion seitsemäs istunto -muistio, kirjattu 5.3.2009.

Mediakonseptilaboratorion seitsemäs istunto -muistio, kirjattu 19.3.2009.

Mediakonseptilaboratorion yhdeksäs istunto -muistio, kirjattu 19.3.2009.

Mediakonseptilaboratorion kymmenes istunto -muistio, kirjattu 3.4.2009.

Mediakonseptilaboratorion yhdestoista istunto -muistio, kirjattu 16.9.2009.